

ALBUM POLONICUM

Metryka nacji polskiej w Padwie: 1592–1745. Edycja fototypiczna. Tom I, część I

Registri di immatricolazione della nazione polacca a Padova: 1592–1745. Edizione fototipica. Vol. I, parte I

Metrica of the Polish Nation in Padua: 1592–1745. The phototypic edition. Vol. I, part I

Natio Polona. Fontes et Studia I

Redakcja naukowa serii: / Collana a cura di: / Scientific editor of the series:

Miroslaw Lenart

Wydawca: / Editore: / Publishing:

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą

POLONIKA

ul. Madalińskiego 101, 02-549 Warszawa

www.polonika.pl

Współpraca redakcyjna: / Cooperazione editoriale: / Editorial cooperation:

Magdalena Gutowska, Piotr Jamski

Redakcja: / Redazione: / Editorial:

Renata Gajowiak, Małgorzata Iżykowska

Tłumaczenia: / Traduzione: / Translations:

Zbigniew Pyż (English), Serafina Santoliquido (Italiano)

Dokumentacja fotograficzna: / Documentazione fotografica: / Photographic documentation:

Piotr Jamski

Projekt graficzny / Grafica: / Graphic design:

Katarzyna Brzostowska

Druk: / Stampa: / Printing:

Drukarnia EDIT

ul. Dworkowa 2

05-462 Wiązowna

© Copyright: Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, 2018

Eliminare L'Nazionale per il Patrimonio Culturale Polacco all'Estero POLONIKA, 2018

The POLONIKA National Institute of Polish Cultural Heritage Abroad, 2018

ISBN 978-83-66172-06-7

Wydanie 1, Warszawa 2018 / I edizione, Varsavia 2018 / I edition, Warsaw 2018

Publikacja powstała staraniem: / Pubblicato grazie a: / Publication created thanks to the efforts of:

we współpracy z: / con la collaborazione di: / in collaboration with:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
DI PADOVA

Instytucja nadzorująca: / Ente preposto al controllo: / Supervisory institution:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministero della Cultura e del Patrimonio Nazionale

The Ministry of Culture and National Heritage

Album Polonicum

Metryka nacji polskiej w Padwie

Registri di immatricolazione della nazione polacca a Padova

Metrica of the Polish Nation in Padua

1592-1745

Edycja fototypiczna • Edizione fototipica • The phototypic edition

Prezentacja publikacji

Z ogromną radością przekazujemy Państwu fototypiczne wydanie dwóch tomów tzw. *Metryki nacji polskiej w Padwie*. Jest to niezwykle świadectwo wielowiekowej polskiej obecności na włoskiej ziemi, a w tym przypadku na znakomitym Uniwersytecie – jednej z najważniejszych humanistycznych uczelni Europy. Znaczenie tychże rękopiśmiennych ksiąg dostrzegali już w XIX w. liczni polscy badacze, ale dopiero profesor Henryk Barycz, wybitny historyk kultury, znawca epoki Odrodzenia, wydał w roku 1971 ich edycję źródłową. Ta niezwykle cenna dla badań nad polskim humanizmem, kształceniem oraz migracjami naszych przodków transkrypcja nie oddawała jednak historyczno-artystycznego bogactwa zawartego na kartach padewskich archiwaliów. W niniejszej publikacji rozwinięte kompozycje heraldyczne, ukazujące herby konsyliarzy nacji polskiej, czasem o niezwyklej wartości artystycznej, są po raz pierwszy w pełni zaprezentowane szerokiemu gronu odbiorców. Jest to ważne uzupełnienie dotychczasowych prac, a jednocześnie piękny prezent dla miłośników kultury humanistycznej, podróżników i pasjonatów złożonych dziejów Rzeczypospolitej.

Mamy nadzieję, że upowszechnienie w ten sposób materiałów archiwalnych pozwala na pełniejsze zaprezentowanie długiego trwania tradycji *latinitas* w polskiej kulturze. Jednocześnie daje możliwość ponownego odstąpienia w kulturze humanistycznej Europy znaczenia mieszkańców byłej

Presentazione

È con enorme piacere che vi presentiamo l'edizione fototipica dei due volumi dei Registri di immatricolazione della nazione polacca a Padova. Quest'opera è una straordinaria testimonianza della presenza plurisecolare dei polacchi in terra italiana, in questo caso presso la celeberrima Università di Padova, uno dei più importanti atenei umanistici d'Europa. L'importanza di questi registri redatti a mano era già stato compreso nel XIX secolo da numerosi studiosi polacchi, ma fu soltanto il professor Henryk Barycz, grande storico della cultura e conoscitore del Rinascimento, a pubblicarli per la prima volta, nel 1971. Una trascrizione di estrema importanza per lo studio dell'umanesimo polacco, della formazione e delle migrazioni dei nostri antenati, che, però, non rendeva appieno la ricchezza storico-artistica contenuta nei fogli degli archivi padovani. In questa pubblicazione, invece, le ricche composizioni araldiche che illustrano gli stemmi dei rappresentanti della natio polacca, in alcuni casi di straordinario valore artistico, vengono proposte per la prima volta a un pubblico più ampio. Quest'opera non è solo un'importante integrazione degli studi condotti sinora, ma anche un bel regalo per gli amanti della cultura umanistica, i viaggiatori e gli appassionati della complessa storia della Res Publica.

Speriamo che questa forma di diffusione dei materiali d'archivio permetta di presentare in modo più completo la lunga tradizione della *latinitas* nella cultura polacca. Allo stesso tempo quest'opera permette di riscoprire

The Presentation

We are extremely pleased to present you with our phototypic edition of two volumes of the so-called «*Metryka nacji polskiej*» [*The Register of the Polish nation*] in Padua. It is a remarkable testimony of many ages of Polish presence on the Italian soil and, in this particular case, at the grand University – one of the most important humanistic universities in Europe. The importance of these manuscripts was recognised by numerous Polish researchers as early as in the 19th century, but it was professor Henryk Barycz, an eminent cultural historian, Renaissance expert, who published their source edition in 1971. However, this extremely valuable, for the research on Polish humanism, education and migration of our forefathers, transcript did not reflect the artistic and historical-artistic richness of the Paduan archives. This publication presents extensive heraldic compositions portraying coats of arms of the representatives of the Polish nation, some of them are of extraordinary artistic value, and they are fully presented to the general public for the first time. It is a significant complement to previous works and, at the same time, an excellent gift for enthusiasts of humanistic culture, travellers and those with passionate interest in the complex history of the Polish Republic.

We hope that this way of popularisation of archives allows a more extensive presentation of the long *latinitas* tradition in

Rzeczypospolitej, drugiej co do wielkości nacji ultramontanów na Uniwersytecie w Padwie, jak i pobudzi do powstania kolejnych specjalistycznych opracowań naukowych poświęconych ważnym śladom polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą. Należy przy tym podkreślić, że dekoracje heraldyczne zamieszczone w *Metryce* wraz z licznymi kartuszami herbowymi zawieszonymi lub wymalowanymi, zgromadzonymi obecnie w budynku głównej i najstarszej siedziby uniwersytetu – Palazzo del Bo, tworzą jeden z najbogatszych zwartych zespołów heraldycznych w dziejach kultury polskiej.

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA w różnorodny sposób przyczynia się do wprowadzania do powszechnej świadomości ważnych i atrakcyjnych pod względem wizualnym elementów naszej kultury wytworzonej lub pozostającej poza krajem. Jednym z nich jest przygotowanie wraz z prof. Mirosławem Lenartem niniejszego wydawnictwa.

Publikacja, którą Państwo trzymają w rękach, jest także jedną z inicjatyw przygotowujących nas do wspólnego świętowania w roku 2022 wspaniałego jubileuszu 800-lecia istnienia Uniwersytetu w Padwie. Instytucji, która nie tylko przez wieki niezwykle silnie oddziaływała na naszych przodków, lecz także sama była w znacznej mierze przez nich kształtowana.

Dyrektor Narodowego Instytutu
Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą
POLONIKA

l'importanza che gli abitanti dell'antica Res Publica, che costituivano la seconda natio ultramontana presso l'Università di Padova, ebbero nella cultura umanistica d'Europa e sarà il punto di partenza per la stesura di nuovi lavori specialistici dedicati alle importanti testimonianze del patrimonio culturale polacco in terra straniera. Occorre, inoltre, sottolineare che le decorazioni araldiche riportate nel Registro di immatricolazione e i numerosi cartigli araldici appesi o dipinti soprattutto nel Palazzo del Bo - l'edificio principale e la più antica sede dell'università patavina - costituiscono una delle più ricche collezioni araldiche nella storia della cultura polacca.

L'Istituto Nazionale del Patrimonio Culturale all'Estero POLONIKA contribuisce a far conoscere, in varie forme, elementi importanti e attraenti dal punto di vista visuale della nostra cultura, creati o conservati fuori dal territorio nazionale. Di questa missione fa parte la pubblicazione che avete in mano, realizzata insieme al prof. Mirosław Lenart e che rientra nell'ambito delle iniziative che ci preparano ai festeggiamenti, previsti per il 2022, per l'ottavo centenario della fondazione dell'Università di Padova, istituzione che, oltre ad aver esercitato una potente influenza sui nostri antenati, è stata plasmata, in misura significativa, anche da questi ultimi.

Polish culture. At the same time, it gives an opportunity to re-explore the impact of the citizens of the former Republic of Poland, the second largest nation of *ultramontes* at the University of Padua, on the European humanistic culture, and it will be an incentive for further scientific studies of important traces of Polish cultural heritage abroad. However, it should be stated that the heraldic decorations included in the *Metryka* along with numerous heraldic cartouches suspended or painted in the building of the main and the oldest university seat – Palazzo del Bo, they make up one of the richest compact heraldic groups in the history of Polish culture.

The POLONIKA National Institute of Polish Cultural Heritage Abroad contributes in many ways to the introduction of visually attractive and important elements of our culture, which were created or remain abroad, to public awareness. Preparing this publication, in cooperation with Professor Mirosław Lenart, is one of the ways.

This publication is also one of many initiatives which prepare us for a collective celebration in 2022 of a great 800th anniversary of Padua University. The institution had not only strongly influenced our ancestors through ages, but it was also largely shaped by them.

Dorota Janiszewska-Jakubiak

Direttore dell'Istituto Nazionale
del Patrimonio Culturale Polacco all'Estero
POLONIKA

Director of the POLONIKA
National Institute of
Polish Cultural Heritage Abroad

Wprowadzenie

Sprawia mi wyjątkową przyjemność, że mogę podzielić się radością z powodu powołania w Polsce przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu w Padwie. Zespołu, który z tak wielkim zaangażowaniem zobowiązał się opublikować *Metrykę nacji polskiej*. Dwa tomy tego cennego rękopisu, przechowywanego w Archivio Storico padewskiego Ateneum, stanowią jedno z najważniejszych źródeł do badań nad historią życia umysłowego w Polsce, głównie za sprawą licznej obecności scholarów polskich w Padwie w okresie renesansu i baroku. Także wpisy oraz ilustracje zachowane w manuskryptach są dodatkowymi i znaczącymi świadectwami kształcenia się Polaków oraz ich podróży edukacyjnych w Europie. Historia Uniwersytetu Padewskiego od początku była naznaczona obecnością Polaków, którzy zaznaczyli swoje miejsce w historii nauki. Jako przykład możemy wspomnieć Witelona (Vitello), filozofa natury z XIII w., autora słynnego dzieła *Perspectiva*, które miało głęboki znaczący na późniejszych badaczy. Albo też studenta, który na początku XV w. przepisał statuty Uniwersytetu Padewskiego, dzięki czemu mamy dzisiaj do dyspozycji egzemplarz najdawniejszych zachowanych spisów zasad dotyczących organizacji naszej Akademii, przechowywany w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie.

Na przestrzeni wieków przez padewskie Ateneum przewinęły się postaci takie jak: Mikołaj Kopernik, poszerzający swoją wiedzę

Prefazione

È con particolare piacere che accolgo l'iniziativa del Comitato – convocato dal Ministro della scienza e dell'istruzione superiore in Polonia – per le celebrazioni dell'ottavo centenario della nascita dell'Università di Padova, che con sicuro convincimento si è impegnato a pubblicare la *Metrica della Natio Polona*. I due volumi di questo prezioso manoscritto, conservato presso l'Archivio Storico dell'Ateneo patavino, costituiscono una delle più importanti fonti per la storia della vita intellettuale in Polonia, sviluppata grazie alla numerosa presenza degli scolari polacchi nella stagione del rinascimento e del barocco. Anche le iscrizioni e le immagini presenti nei manoscritti costituiscono un'ulteriore e rilevante testimonianza degli studi dei Polacchi e dei loro "viaggi educativi" in Europa.

La storia dell'Università di Padova sin dall'inizio fu segnata dalle presenze dei Polacchi che hanno lasciato una traccia importante nella scienza. Come esempio possiamo rammentare Witelo (Vitello), filosofo della natura del XIII secolo ha redatto, autore della famosa *Perspectiva*, che ebbe una profonda influenza sugli studiosi successivi. Oppure uno studente che all'inizio del XV secolo alcuni statuti dell'Università patavina: grazie a ciò oggi abbiamo a disposizione un esemplare delle più antiche normative concernenti l'organizzazione del nostro Ateneo, custodite presso l'Archivio Arcidiocesano di Gniezno in Polonia.

Attraverso i secoli nell'Ateneo di Padova passarono personaggi come Niccolò Copernico,

Introduction

It is my particular pleasure to share the news of establishing a Committee for the initiatives undertaken on the occasion of the 800th anniversary jubilee of the University in Padua. The Committee was appointed by the Minister of Science and Higher Education in Poland and it took the obligation to publish *The Polish nation metrica* in print. Two volumes of this precious manuscript, stored in Archivio Storico of the Padua Athenaeum, constitute one of the most important sources of intellectual life in Poland, mainly due to the presence of numerous Polish scholars in Padua during the Renaissance and Baroque. The inscriptions and illustrations preserved in the manuscripts are also additional and important pieces of evidence of the education of Poles and their educational itineraries around Europe.

Poles have been present in the University of Padua from the beginning and they left an important mark in science. One example is Witelon (Vitello), a philosopher of nature from the 13th century and the author of a famous treatise titled *Perspectiva*, which had a great influence on subsequent scholars. A student, who rewrote the statutes of the University of Padua in the beginning of the 15th century, can be another example. Thanks to his work, we have now one of the oldest copies of the regulations of our Academia, which is stored in the Archdiocesan Archive in Gniezno.

w Padwie; Klemens Janicki (Janitius), polski poeta, który otrzymał laur poetycki od papieża Pawła III; Józef Struś (Struthius), wybitny lekarz i profesor Akademii Padewskiej aż do 1537, autor opracowania *Sphygmicae artis*; Jan Kochanowski (*Cochanovius*), najwybitniejszy polski poeta renesansowy, którego epigram wykuty na płycie nagrobnej Erazma Kretkowskiego (*Cretcovius*), do dziś jest widoczny na ścianie jednej z kaplic bazyliki Świętego Antoniego; czy też Jan Zamoyski, (*Zamoscius*) rektor legistów w roku 1563, założyciel Zamościa, „miasta idealnego” w Polsce. Także wielu innych, którzy zastuwaliby na to, aby przywołać ich nazwiska. Dość wspomnieć, że w Padwie studiowało wielu Polaków, którzy po powrocie do kraju piastowali znaczące funkcje jako: biskupi, opaci, wojewodowie, kasztelani, urzędnicy sądowi, postowie, sędziowie. Pamięć obecności polskiej w naszym Uniwersytecie jest bardzo żywa także w czasach współczesnych. Z tego powodu pragnę wyrazić moją wdzięczność dla zainicjowanych i skonkretyzowanych przez kolegów z Polski poczynań w celu upamiętnienia wielowiekowych, trwałych i bardzo owocnych więzów.

W szczególności moje podziękowania kieruję do prof. Mirosława Lenarta, przewodniczącego wyżej wymienionego Zespołu, ale także do wszystkich polskich koleżanek i kolegów, którzy dają świadectwo znaczenia naszej Akademii dla kultury polskiej. Padwa jest miejscem znaczącym nie tylko dla badań naukowych, co poświadcza aktywność w wielu strategicznych sektorach, lecz także dlatego, że jest znakiem i symbolem uniwersalizmu, gdzie ciągle żyje duch łączyjący różne kultury. Dość podnieść

che a Padova approfondi la sua scienza; Klemens Janicki (Janitius), poeta polacco laureato da papa Paolo III; Józef Struś (Struthius), eminente medico e professore dell'Ateneo patavino fino a 1537, autore dell'opera *Sphygmicae artis*; Jan Kochanowski (*Cochanovius*), il migliore poeta rinascimentale polacco, il cui epigramma scolpito sulla pietra sepolcrale di Erasmo Kretkowski (*Cretcovius*) è visibile su una parete della Basilica del Santo; oppure Jan Zamoyski (*Zamoscius*), rettore dei legisti nel 1563, che costruì in Polonia Zamość, una “città ideale”. E ancora tanti altri che meriterebbero di essere nominati. Basta rammentare che a Padova hanno portato a termine gli studi molte persone che, dopo il loro ritorno in Polonia, ebbero incarichi importanti, come vescovi, abati, palatini, castellani, magistrati provinciali, deputati alla dieta, giudici, deputati ai tribunali. La memoria della presenza polacca nella nostra Università è molto viva anche nel tempo presente. Per questo vorrei esprimere la mia gratitudine per le iniziative che sono state ideate e concretizzate dai colleghi polacchi per rammentare secolari e consolidati legami particolarmente fruttuosi.

In particolare rivolgo i miei ringraziamenti al prof. Mirosław Lenart, presidente del succitato Comitato, ma anche a tutte le colleghe e i colleghi polacchi, che testimoniano l'importanza del nostro Ateneo nella cultura polacca. Padova è un “luogo” significativo non solo per la ricerca scientifica testimoniata dall'attività in vari settori strategici, ma anche perché è segno e simbolo di “universalità”, dove è sempre vivo lo spirito che unisce le diverse culture. Basta sollevare il nostro sguardo – nei portici del Bo – per vedere,

In the course of centuries, the Padua Athenaeum saw such figures as Nicolaus Copernicus, who studied in Padua, Klemens Janicki (Janitius), a Polish poet, who received the poetic laurel from Pope Paul III, Józef Struś (Struthius), an eminent doctor and professor of the Padua Academy until 1537, the author of the treatise *Sphygmicae artis*; Jan Kochanowski (*Cochanovius*), the most prominent Polish Renaissance poet, whose epigram can still be seen on the tombstone of Erazm Kretkowski (*Cretcovius*), in the wall of one of the chapels of St. Anthony's Basilica; or Jan Zamoyski (*Zamoscius*), the rector of legists in 1563, the founder of Zamość - an “ideal city” in Poland. There have been many others, whose names deserve to be mentioned. Suffice to say that many Poles, who studied in Padua, returned to their country to take eminent positions as bishops, abbots, voivodes, castellans, court clerks, members of parliament and judges. The memory of the Polish presence in our University is very much alive also in contemporary times. For this reason, I would like to express my gratitude for all the endeavours initiated and carried out by the colleagues from Poland, in order to commemorate the centuries of our strong and fruitful ties.

In particular, I would like to express my thanks to Professor Mirosław Lenart, the chairman of the above mentioned Committee and also to all our Polish colleagues, who bear witness of the importance of our Academy to Polish culture. Padua is an important place not only for scientific research, which is confirmed by the activities in many strategic sectors, but it also is

nasz wzrok – w portykach Palazzo del Bo –
abyśmy mogli zobaczyć w herbach studen-
tów znak obecności wielokulturowej i wie-
lonarodowej, które zazębiając się, ożywiały
i nadal ożywiają Europę i Europejczyków.

Dyrektor Centrum do Badań nad Historią
Uniwersytetu Padewskiego

negli stemmi degli studenti, il segno di pre-
senze multiculturali e multinazionali che,
intrecciandosi, hanno vivificato e vivificano
l'Europa e gli europei.

a sign and symbol of universalism, where
one can still feel the living spirit connect-
ing diverse cultures. It is enough to look at
the Palazzo del Bo porticoes and see in the
students' coats of arms the multicultural
and multinational presence, which has
stimulated Europe and Europeans through
cooperation.

Prof. Filiberto Agostini

Direttore del Centro per la storia
dell'Università di Padova

Director of the University of Padua
History Centre

Album Polonicum. Metryka nacji polskiej w Padwie 1592-1745

Wstęp do edycji fototypicznej

Henryk Barycz w pierwszych słowach wstępu do wydanej po wielu latach starań transkrypcji rękopisów przechowywanych w Archivio Storico padewskiego Ateneum, które obecnie ukazują się w wydaniu fototypicznym, pisał: „Metryka nacji polskiej na Uniwersytecie padewskim stanowi jedno z najcenniejszych źródeł do dziejów życia umysłowego Polski w dobie późnego renesansu i baroku, unikalny zabytek i świadectwo naszych studiów i wędrówek kulturalno-turystycznych za granicą”¹. Przez prawie pół wieku przywołana tu edycja materiałów archiwalnych, uzupełniona opracowanym przez Karolinę Targosz indeksem osób, stanowiła punkt odniesienia dla wielu szczegółowych prac dotyczących obecności Polaków na terenie przede wszystkim Republiki Weneckiej, ich aktywności naukowej, postaw religijnych, ale również kulturowych i artystycznych upodobań. Była też świa-

¹ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*, Ossolineum, Wrocław 1971, s. 5.

I registri di immatricolazione della nazione polacca a Padova 1592-1745

Introduzione
all'edizione fototipica

Henryk Barycz apre la premessa alla trascrizione dei manoscritti conservati nell'Archivio storico dell'Ateneo padovano, che oggi – dopo molti anni di lavoro – escono in edizione fototipica, scrivendo: “L'albo di immatricolazione della nazione polacca presso l'Università di Padova è uno dei documenti più importanti per la storia della vita intellettuale della Polonia all'epoca del Tardo Rinascimento e del Barocco, testimonianza unica e dimostrazione dei nostri studi e dei nostri viaggi all'estero per motivi culturali o turistici”¹. Per quasi mezzo secolo l'edizione qui citata dei materiali d'archivio, corredata dall'indice delle persone elaborato da Karolina Targosz, costituì il punto di riferimento per molti lavori particolareggiati sulla presenza dei polacchi nella Repubblica di Venezia, soprattutto, sulla loro attività scientifica, le posizioni religiose, ma anche le preferenze culturali e artistiche. Era anche testimonianza che i cittadini della Confederazione Polacco-Li-

¹ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*, Ossolineum: Wrocław 1971, p. 5.

The Polish Nation Books of Metrica in Padua 1592-1745

Introduction
to the phototypic
edition

In the first words of the introduction to the transcription of the manuscripts stored in Archivio Storico of the Padua Athenaeum, published after many years of efforts and now available in a phototypic edition, Henryk Barycz wrote: “The Polish nation metrica in the University of Padua is one of the most adequate sources of the intellectual life of Poland during late renaissance and baroque, a unique monument and a certificate of our studies and cultural and tourist itineraries abroad”¹. The above mentioned edition of the archive materials, supplemented with an index of names by Karolina Targosz, has served for almost half a century as a reference point for many detailed works on the presence of Poles in the Republic of Venice, their scientific activity, religious attitudes, but also cultural and artistic preferences. It was also a sign of the mutual

¹ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*, Ossolineum: Wrocław 1971, p. 5.

dectwem poczucia wzajemnej więzi obywateli Rzeczypospolitej Obojga Narodów, którzy wyruszyli do Italii z chęcią odbycia studiów w sławnej na całą Europę wszechnicy nauk, bądź przybyłych do miasta nad Bacchiglione w celu poczucia wyjątkowej atmosfery tam panującej, lub też zatrzymujących się w tym miejscu jedynie przejazdem. Dodajmy jeszcze, że dla zainteresowanych archiwaliami znajdującymi się zwłaszcza w Padwie, opublikowane przez Barycza dokumenty mają kolosalne znaczenie, przede wszystkim ze względu na transkrypcje polskich nazwisk, stanowiących dla badaczy włoskich, nieznających języka polskiego, prawdziwe wyzwanie. Założenia wydawnicze, ale też możliwości techniczne pozbawiły wydane w roku 1971 źródła uzupełnienia w postaci kolorowych reprodukcji stron z rysunkami lub malunkami znaków herbowych, co w istotny sposób ograniczyło studia nad prezentowanym materiałem, inne niż tylko filologiczno-historyczne. Choć ten niedostatek po latach został nadrobiony dzięki włoskojęzycznym opracowaniom dotyczącym herbów pozostawionych przez padewskich scholarów, zarówno na ścianach uczelni, jak też w dokumentach archiwalnych², to jednak dopiero niniejsze wydanie metryki nacyjnej pozwala zapoznać się w pełni z tym szczególnym świadectwem obecności Polaków w Grodzie Antenora.

Historię zainteresowania rękopisami, które w obecnej formie można podziwiać także pod względem estetycznym, zwłaszcza jeśli

² *Gli stemmi dello Studio di Padova*, a cura di Lucia Rossetti, sovrintendenza araldica Giuseppe Plessi, redazione della descrizione araldica Elisabetta Della Francesca e Maria Guiotto, fotografie, disegni e collaborazione Alfonso Mottola, LINT, Trieste 1983; Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, LINT, Trieste, 1987, s. 91-195.

tuana avevano consapevolezza del reciproco legame che univa i due Paesi: partivano per l'Italia con il desiderio di studiare in quell'università, famosa in tutta Europa, o arrivavano nella città sul Bacchiglione per sentire quell'atmosfera così particolare che vi regnava, oppure vi si fermavano brevemente.

Aggiungiamo che per coloro che si interessano ai materiali d'archivio che si trovano soprattutto a Padova, i documenti pubblicati da Barycz sono di un'importanza rilevante, soprattutto considerando la trascrizione dei cognomi polacchi, che, per gli studiosi italiani che ignorano la nostra lingua, sono una vera e propria sfida. Le premesse editoriali, ma anche le difficoltà tecniche, non hanno permesso di corredare i documenti pubblicati nel 1971 con le riproduzioni colorate delle pagine, con i disegni o le illustrazioni degli stemmi, il che ha fortemente limitato gli studi sul materiale presentato, che non ha un taglio solo storico-filosofico. Anche se questa carenza dopo anni è stata colmata grazie ai lavori in lingua italiana sugli stemmi lasciati dagli scolari dell'università patavina, sia sulle pareti dell'ateneo che nei documenti d'archivio², tuttavia soltanto la presente pubblicazione dell'albo di immatricolazione della nazione permette di conoscere completamente questa particolare testimonianza della presenza dei polacchi in Terra d'Antenore.

La storia dell'interesse per i manoscritti – che in questa edizione è possibile ammirare anche dal punto di vista estetico, soprattutto se si pensa alle illustrazioni in essa contenute – era

² *Gli stemmi dello Studio di Padova*, a cura di Lucia Rossetti. Sovrintendenza araldica Giuseppe Plessi; redazione della descrizione araldica di Elisabetta Della Francesca e Maria Guiotto; fotografie, disegni e collaborazione di Alfonso Mottola, LINT: Trieste 1983; Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, LINT: Trieste, 1987, pp. 91-195.

ties of the citizens of the Polish-Lithuanian Commonwealth, who went to Italy to study at the university famous all over Europe, or who arrived to the city on the Bacchiglione, in order to feel the unique atmosphere of the place or just to stop by. It also should be added that for those interested in the archives located in Padua, in particular, the documents published by Barycz are of enormous importance, mainly because of the transcriptions of Polish family names, which were a real challenge for the Italian researchers, who did know Polish. The editorial plans as well as technical possibilities deprived the sources published in 1971 of coloured reproductions of the pages with drawings or paintings of crests, which considerably limited studies of the presented material, other than philological and historical. Even though that shortcoming was made up for after some years by Italian studies of the crests left by the scholars of Padua, both on the university walls and archive documents², however, only this edition of the nation's metrica allows one to fully learn this special evidence of the presence of Poles in the city of Antenore.

Barycz presented the history of interest in the manuscripts, which can now be admired from the aesthetic point of view, in particular its illustrations, already in the first pages of his edition. However, it seems necessary to repeat and supplement

² *Gli stemmi dello Studio di Padova*, a cura di Lucia Rossetti, sovrintendenza araldica Giuseppe Plessi, redazione della descrizione araldica Elisabetta Della Francesca e Maria Guiotto, fotografie, disegni e collaborazione Alfonso Mottola, LINT: Trieste 1983; Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, LINT: Trieste, 1987, p. 91-195.

chodzi o zamieszczone w nich ilustracje, przedstawił już Barycz na pierwszych stronach przygotowanej przez siebie edycji. Powtórzenie i uzupełnienie najważniejszych faktów tego dotyczących wydaje się jednak konieczne także ze względu na szerszy projekt, jakim jest opracowanie w najbliższym czasie przedstawień heraldycznych, związanych z obecnością przedstawicieli nacji polskiej w Padwie, zawieszonych lub wymalowanych przede wszystkim w budynku głównej i jednocześnie najstarszej siedziby uniwersytetu, tzw. Palazzo del Bo. Osoby pieczętujące się herbami dbały niejednokrotnie o to, aby wizerunki znaków herbowych pojawiły się także w księdze nacyjnej, stąd zestawienie tych wizerunków zasługuje na osobną uwagę. W końcu prezentowane w niniejszym wydaniu ilustrowane manuskrypty zasługują na pogłębione badania również z tego powodu, że wyróżniają się na tle archiwaliów zachowanych do naszych czasów, a odnoszących się do innych nacji, pod względem charakteru i pieczołowitości wykonania wspomnianych tu przedstawień. Wszystko to otwiera horyzonty do nowych badań oraz formułowania uwag na temat historii obecności Polaków w Padwie, co w przeszłości było niejednokrotnie przedmiotem mniej lub bardziej dogłębnych studiów³.

Za pierwszego badacza historii padewskiego Ateneum, który przeglądał polską księgę

³ Ostatnie studia na ten temat są zasługą Danuty Quirini-Popławskiej. Zob. Danuta Quirini-Popławska, *Studia Polaków na Uniwersytecie Padewskim w XV i XVI wieku. Stan badań oraz wstępne hipotezy*, w: *Prace Komisji Środkowoeuropejskiej*, red. Jan Machnik, Irena Stawowy-Kawka, t. 21 (2013), s. 19-30; ustalenia te po części zostały powtórzone w: Eadem, *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku; wstępne rozpoznanie*, w: *Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, red. Danuta Quirini-Popławska, Łukasz Burkiewicz, Wydawnictwo WAM, Kraków 1914, s. 225-253. Tam też szczegółowa bibliografia dotycząca tego zagadnienia.

già stata presentata da Barycz nelle prime pagine dell'edizione da lui curata. Ripetere e completare i fatti più importanti che la riguardano sembra, tuttavia, necessario anche in vista di un futuro lavoro più ampio sulle rappresentazioni araldiche legate alla presenza di esponenti della nazione polacca a Padova, appese o dipinte soprattutto nel Palazzo del Bo, edificio principale e al contempo luogo più antico dell'università. Le persone che possedevano un sigillo si premuravano spesso affinché l'immagine dello stemma comparisse anche nel registro della nazione; ecco perché presentare queste immagini merita un'attenzione particolare. Infine, i manoscritti illustrati presentati in questa pubblicazione meritano di essere studiati in maniera più approfondita anche per il fatto che si distinguono nettamente rispetto ai documenti d'archivio conservatisi fino ad oggi riguardanti altre nazioni, sia dal punto di vista della natura che della cura nell'esecuzione delle immagini qui citate.

Tutto ciò apre interessanti orizzonti a nuove ricerche e per formulare inedite osservazioni sulla storia della presenza dei Polacchi a Padova, argomento che, nel passato, è stato più volte oggetto di studi più o meno approfonditi³.

Il primo studioso della storia dello Studio di Padova ad esaminare il registro della nazione polacca fu Nicolai Papadopoli, che nella sua

³ Gli ultimi studi sull'argomento sono merito di Danuta Quirini-Popławska. Cfr. Danuta Quirini-Popławska, *Studia Polaków na Uniwersytecie Padewskim w XV i XVI wieku. Stan badań oraz wstępne hipotezy*, in: *Prace Komisji Środkowoeuropejskiej*, a cura di Jan Machnik, Irena Stawowy-Kawka, vol. 21 (2013), pp. 19-30. Questi risultati sono stati in parte ripresi in: Eadem, *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku; wstępne rozpoznanie*, in: *Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, a cura di Danuta Quirini-Popławska, Łukasz Burkiewicz, Wydawnictwo WAM: Kraków 1914, pp. 225-253. Vi si trova anche una bibliografia dettagliata relativa all'argomento.

the most important facts due to a wider project, which is the approaching preparation of heraldic crests connected with the presence of Poles in Padua, placed or painted in the building of the main and the oldest seat of the university, so called Palazzo del Bo. Those who used crests took care that their images were included in the nation's metrica; therefore a comparison of these images deserves special attention. The illustrated manuscripts presented in this edition deserve more thorough studies also because they stand out among the archive materials preserved until now, which refer to other nations, considering their character and great care of craftsmanship. All this opens the way to new studies and conclusions regarding the history of Polish presence in Padua, which has been many times the subject of more or less detailed studies³.

Mikołaj Papadopoli is regarded to be the first researcher of the Padua Athenaeum history, who studies the Polish nation books of metrica. In his treatise, *Historia Gymnasii Patavini*⁴ he several times quoted fragments from the book of metrica, which he referred to as *Album Polonorum*, *Album Polonicum*, *Cathalogus* or *Album iurisconsul-*

³ The recent studies on the subject were carried out by Danuta Quirini-Popławska. See Danuta Quirini-Popławska, *Studia Polaków na Uniwersytecie Padewskim w XV i XVI wieku. Stan badań oraz wstępne hipotezy*, in: *Prace Komisji Środkowoeuropejskiej*, ed. Jan Machnik, Irena Stawowy-Kawka, vol. 21 (2013), pp. 19-30; the findings were partly repeated in: Eadem, *Podróże polskich duchownych do Padwy w XV i XVI wieku; wstępne rozpoznanie*, in: *Kulturotwórcze i religijne aspekty podróży duchownych*, ed. Danuta Quirini-Popławska, Łukasz Burkiewicz, Wydawnictwo WAM: Kraków 1914, pp. 225-253. Detailed bibliography on the subject can be found there.

⁴ Nicolai Comneni Papadopoli, *Historia gymnasii patavini post ea, quæ hactenus de illo scripta sunt, ad hæc nostra tempora plenius, & emendatius deducta. Cum autcario de claris professoribus tum alumnis eiusdem*, tomus 1-2, apud Sebastianum Coleti: Venetiis 1726.

nacyjną, uchodzi Mikołaj Papadopoli. On to w swoim dziele *Historia Gymnasii Patavini*⁴ kilkakrotnie przywołał zapisy z interesującej nas metryki, określanej przez siebie jako *Album Polonorum*, *Album Polonicum* czy też *Cathalogus* lub *Album iurisconsultorum Polonicum*⁵. Z późniejszych badaczy włoskich należy wymienić za Baryczem medyka i dziejopisa padewskiego Ateneum Luigiego Groto dell'Ero⁶. Z opracowania Papadopolego korzystał badacz związków polsko-włoskich Sebastiano Ciampi, choć nie wydaje się, aby zachęciło go to do bliższego zapoznania się z interesującymi nas manuskryptami⁷.

Nowoczesne studia nad dokumentacją archiwalną w Padwie rozpoczął filozof, psycholog i historyk literatury Michał Wiszniewski, który podczas swojej trzeciej podróży do Włoch w 1845 zainteresował się materiałami źródłowymi dotyczącymi studentów polskich, zapisanych do padewskiego Ateneum. Jego odkrycia zostały później upowszechnione głównie za sprawą wspomnień zatytułowanych *Podróż do Włoch* (S. Orgelbrand, Warszawa 1848)⁸, a upowszechnione przez Józefa Jerzmanowskiego w krótkim artykule

⁴ Nicolai Comneni Papadopoli, *Historia gymnasii patavini post ea, quæ hactenus de illo scripta sunt, ad hæc nostra tempora plenius, & emendatius deducta. Cum autcaro de claris professoribus tum alumnis eiusdem*, tomus 1-2, apud Sebastianum Coleti, Venetiis 1726.

⁵ Historyków padewskiego Ateneum zestawit po raz pierwszy Giuseppe Vedova. Zob. G. Vedova, *Degli storici dello studio di Padova discorso pubblicato nelle faustissime nozze Gaudio-Meneghini*, dalla tipografia della Minerva; dalla nuova società tipografica in ditta N.Z. Bettoni e Compagni, Padova 1823.

⁶ Luigi Grotto dell'Ero, *Della Università di Padova cenni ed iscrizioni*, Crescini, Padova 1841, s. 4.

⁷ Sebastiano Ciampi, *Bibliografia critica delle antiche reciproche corrispondenze politiche, ecclesiastiche, scientifiche, letterarie, artistiche dell'Italia colla Russia, colla Polonia ed altre parti settentrionali*, t. 1-3, [s.n.], Firenze 1834-1842.

⁸ Drugie wydanie (także w dwóch tomach, jak pierwsze), ukazało się w 1851. Współczesna edycja: Michał Wiszniewski, *Podróż do Włoch, Sycylii i Maltę*, przygotował do druku, pomnożył tekstami z rękopisów, opatrzył objaśnieniami i postawieniem Henryk Barycz, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1982.

opera *Historia Gymnasii Patavini*⁴ citò varie volte le trascrizioni dell'albo di immatricolazione oggetto del nostro interesse, da lui definito *Album Polonorum*, *Album Polonicum* o anche *Cathalogus* o *Album iurisconsultorum Polonicum*⁵. Tra gli studiosi successivi citiamo, da Barycz, il medico e cronista dello Studio di Padova Luigi Groto dell'Ero⁶. Aggiungiamo che del lavoro di Papadopoli si servì Sebastiano Ciampi, studioso dei rapporti italo-polacchi, anche se non sembra che tale lettura lo abbia invogliato a conoscere meglio i manoscritti che ora interessano noi⁷.

Gli studi moderni sulla documentazione d'archivio conservata a Padova furono avviati da Michał Wiszniewski, filosofo, psicologo e storico della letteratura, che nel corso del suo terzo viaggio in Italia, nel 1845, si interessò ai materiali d'archivio riguardanti gli studenti polacchi iscritti allo Studio di Padova. Le sue scoperte vennero in seguito rese note principalmente grazie al libro di memorie intitolato *Podróż do Włoch* [Viaggio in Italia] (S. Orgelbrand: Warszawa 1848)⁸, riprese da Józef Jerzmanowski in un breve articolo pubblicato nel 1849 dal

⁴ Nicolai Comneni Papadopoli, *Historia gymnasii patavini post ea, quæ hactenus de illo scripta sunt, ad hæc nostra tempora plenius, & emendatius deducta. Cum autcaro de claris professoribus tum alumnis eiusdem*, tomus 1-2, apud Sebastianum Coleti: Venetiis 1726.

⁵ Giuseppe Vedova fu il primo a interessarsi degli storici dello Studio di Padova. Cfr. G. Vedova, *Degli storici dello studio di Padova discorso pubblicato nelle faustissime nozze Gaudio-Meneghini*, dalla tipografia della Minerva; dalla nuova società tipografica in ditta N. Z. Bettoni e Compagni: Padova 1823.

⁶ Luigi Grotto dell'Ero, *Della Università di Padova cenni ed iscrizioni*, Crescini, Padova 1841, p. 4.

⁷ Sebastiano Ciampi, *Bibliografia critica delle antiche reciproche corrispondenze politiche, ecclesiastiche, scientifiche, letterarie, e artistiche dell'Italia colla Russia, colla Polonia ed altre parti settentrionali*, vol. 1-3, [s.n.]: Firenze 1834-1842.

⁸ La seconda edizione (sempre in due volumi, come la prima) uscì nel 1851. L'edizione contemporanea: Michał Wiszniewski, *Podróż do Włoch, Sycylii i Maltę*, è stata curata, arricchita di testi tratti dai manoscritti, corredata di spiegazioni e da una postfazione, da Henryk Barycz, Państwowy Instytut Wydawniczy: Warszawa 1982.

*torum Polonicum*⁵. Following Barycz, we can mention later Italian scholars, such as a Paduan doctor and historian of the Padua Athenaeum, Luigi Groto dell'Ero⁶. It is worth adding that Sebastiano Ciampi, a researcher of Polish-Italian connections, used the Papadopoli's work, although it seems that he was not encouraged to study the manuscripts we focus on⁷.

Michał Wiszniewski, a philosopher, psychologist and historian of literature initiated modern studies of the archive documentation in Padua when, during his third trip to Italy in 1845 he got interested in the source materials related to the Polish students registered in the Padua Athenaeum. His discoveries were later popularised mainly in the memoirs titled *Podróż do Włoch* (S. Orgelbrand: Warszawa 1848)⁸, and discussed by Józef Jerzmanowski in a short article published in 1849 as *Pamiętki polskie w Padwie*⁹. Aleksander Przezdziecki, a renowned medievalist, who also studied the manuscripts, wrote the work *O Polakach w Bononii i Padwie*, after his return from Italy, which was published

⁵ Giuseppe Vedova was the first to describe the historians of the Padua Athenaeum. See G. Vedova, *Degli storici dello studio di Padova discorso pubblicato nelle faustissime nozze Gaudio-Meneghini*, dalla tipografia della Minerva; dalla nuova società tipografica in ditta N.Z. Bettoni e Compagni: Padova 1823.

⁶ Luigi Grotto dell'Ero, *Della Università di Padova cenni ed iscrizioni*, Crescini: Padova 1841, p. 4.

⁷ Sebastiano Ciampi, *Bibliografia critica delle antiche reciproche corrispondenze politiche, ecclesiastiche, scientifiche, letterarie, artistiche dell'Italia colla Russia, colla Polonia ed altre parti settentrionali*, vol. 1-3, [s.n.]: Firenze 1834-1842.

⁸ The second edition (also in two volumes) was published in 1851. Modern edition: Michał Wiszniewski, *Podróż do Włoch, Sycylii i Maltę*, Henryk Barycz prepared for print, added texts from the manuscripts and an afterword, Państwowy Instytut Wydawniczy: Warszawa 1982.

⁹ J[ózef] J[erzmanowski], *Pamiętki polskie w Padwie*, „Przyjaciel Ludu” 1849, pp. 26-30.

opublikowanym w 1849 r. jako *Pamiętki polskie w Padwie*⁹. W podobny sposób założył się Aleksander Przędziecki, uznany mediewista, który także zapoznał się z interesującymi nas rękopisami, a po powrocie z Italii napisał dziełko *O Polakach w Bononii i Padwie*, wydane w 1853 roku¹⁰. W końcu filozof Józef Kremer, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, poświęcił sporo miejsca kwestii obecności Polaków w Grodzie Antenora w opracowaniu zawierającym wrażenia z podróży odbytej w roku 1852, odbitym pod tytułem *Podróż do Włoch*¹¹. Na osobną uwagę zasługują *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży* napisane przez mediewistę Stanisława Krzyżanowskiego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz dyrektora Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa¹². W książce wydanej później w Krakowie z datą 1868 opublikował antologię tekstów wydobytych z rękopisów, które miał okazję przebadać w bibliotekach i archiwach padewskich. Choć nie podaje on żadnych wypisów z interesującej nas metryki, wspominając jedynie przywołaną wyżej pracę Wiszniewskiego¹³, warta uwagi jest trasa jego eksploracji miasta w poszukiwaniu pamiętek polskich. Owo itinerarium rozpoczyna się od bazyliki św. Antoniego (zwanej, podobnie jak stynący na całym świecie Cudotwórca, przez

⁹ J[ózef] J[erzmanow]ski, *Pamiętki polskie w Padwie*, „Przyjaciel Ludu” 1849, s. 26-30.

¹⁰ Aleksander Przędziecki, *O Polakach w Bononii i Padwie*, Drukarnia Gazety Codziennej, Warszawa 1853.

¹¹ Józef Kremer, *Podróż do Włoch*, t. 2: *Opisanie Wenecji dalszy ciąg; Padwa, Werona*, J. Zawadzki, Wilno 1859. s. 424.

¹² Stanisław Krzyżanowski, *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży*, w drukarni „Czasu” W. Kirchmayera, Kraków 1868.

¹³ *Ibidem*, s. 82. Oprócz Wiszniewskiego (zapisanego jako Wiśniewski), wspomina jeszcze trzystronicowy tekst Karola Milewskiego *Pamiętki Polskie we Włoszech* („Biblioteka Warszawska” t. 4 (1843), s. 779-781), powtórzony z małymi zmianami w książce: Karol Milewski, *Pamiętki historyczne krajowe*, S. Orgelbrand, Warszawa 1848, s. 362-264.

titolo *Pamiętki polskie w Padwie*⁹ [Ricordi polacchi a Padova]. Merito simile si attribuisce ad Aleksander Przędziecki, noto medievista, che ebbe modo di conoscere i manoscritti succitati e, dopo essere rientrato dall'Italia, scrisse una breve opera *O Polakach w Bononii i Padwie* [Sui polacchi a Bononia e a Padova], pubblicata nel 1853¹⁰. Infine, il filosofo Józef Kremer, professore dell'Università Jagellonica, dedicò ampio spazio alla questione della presenza dei Polacchi a Padova in un lavoro che contiene le impressioni di un viaggio fatto nel 1852, intitolato *Podróż do Włoch* [Viaggio in Italia]¹¹. Meritano un'attenzione particolare *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży* [Ricordi di Padova. Appunti di viaggio], opera scritta dal medievista Stanisław Krzyżanowski, professore dell'Università Jagellonica e direttore dell'Archivio dei Documenti Antichi della città di Cracovia¹². Nel libro, edito successivamente a Cracovia nel 1868, pubblicò un'antologia di testi tratti dai manoscritti che aveva avuto occasione di esaminare nelle biblioteche e negli archivi di Padova. Anche se non riporta nessuno stralcio dell'albo di immatricolazione che a noi interessa, citando soltanto il lavoro di Wiszniewski¹³, menzionato sopra, è degno di attenzione il percorso che lo portò a esplorare la città alla ricerca dei ricordi polacchi. Questo

⁹ J[ózef] J[erzmanow]ski, *Pamiętki polskie w Padwie*, „Przyjaciel Ludu” 1849, pp. 26-30.

¹⁰ Aleksander Przędziecki, *O Polakach w Bononii i Padwie*, Drukarnia Gazety Codziennej: Warszawa 1853.

¹¹ Józef Kremer, *Podróż do Włoch*, vol. 2: *Opisanie Wenecji dalszy ciąg; Padwa, Werona*, J. Zawadzki: Wilno 1859. p. 424.

¹² Stanisław Krzyżanowski, *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży*, nella tipografia „Czas” W. Kirchmayera: Kraków 1868.

¹³ *Ibidem*, p. 82. Oltre a Wiszniewski (iscritto come Wiśniewski), menziona anche un testo di tre pagine di Karol Milewski *Pamiętki Polskie we Włoszech* („Biblioteka Warszawska” vol. 4 (1843), pp. 779-781), riportato con lievi modifiche nel libro: Karol Milewski, *Pamiętki historyczne krajowe*, S. Orgelbrand: Warszawa 1848, pp. 362-264.

in 1853¹⁰. Finally, Józef Kremer, a philosopher and professor at the Jagiellonian University, devoted a lot of space to the presence of Poles in the city of Antenora in his work, which contained his impressions from the trip made in 1852, titled *Podróż do Włoch*¹¹. Special attention should be paid to *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży* written by a medievalist Stanisław Krzyżanowski, professor of the Jagiellonian University and the Director of the State Archives of the city of Kraków¹². He published an anthology of texts from the manuscripts, which he studied in the Padua libraries and archives, in a book published later in Kraków, dated 1868. Even though he does not quote any fragments from the metrical work which we focus on, referring only to the above mentioned work by Wiszniewski¹³, his exploration itinerary in search of the Polish souvenirs is worth attention. The itinerary starts from the Basilica of St. Anthony (referred to by the inhabitants of Padua, similarly as the world famous Miracle Worker, simply as “il Santo”), where he looked for the tombstones of Poles. He carefully noted down the inscriptions, which were accompanied with footnotes in his edition. Krzyżanowski also visited the Basilica

¹⁰ Aleksander Przędziecki, *O Polakach w Bononii i Padwie*, Drukarnia Gazety Codziennej: Warszawa 1853.

¹¹ Józef Kremer, *Podróż do Włoch*, vol. 2: *Opisanie Wenecji dalszy ciąg; Padwa, Werona*, J. Zawadzki: Kraków 1859, p. 424.

¹² Stanisław Krzyżanowski, *Wspomnienia z Padwy. Notatki z podróży*, w drukarni „Czasu” W. Kirchmayera: Kraków 1868.

¹³ *Ibidem*, p. 82. Apart from Wiszniewski (recorded as Wiśniewski), he also refers to a three-page long text by Karol Milewski *Pamiętki Polskie we Włoszech* („Biblioteka Warszawska” vol. 4 (1843), pp. 779-781), repeated with minor changes in: Karol Milewski, *Pamiętki historyczne krajowe*, S. Orgelbrand: Warszawa 1848, pp. 362-264.

mieszkańców Padwy po prostu „il Santo”), w której odszukał przede wszystkim pomniki nagrobne poświęcone przybyszom z Polski. Spisuje z nich z dużą dokładnością inskrypcje, które w przygotowanej przez niego edycji zostały uzupełnione o przypisy. Krzyżanowski odwiedził także bibliotekę przy bazylice, gdzie zapoznał się z rękopisem zawierającym opis Polski, o czym wiadomość odszukał w inwentarzu przygotowanym przez Luigiego Minciottiego¹⁴. Z bazyliki św. Antoniego i przylegającego do niej klasztoru udał się do katedry, a nie znalazłszy wśród zawieszonych na ścianach inskrypcji niczego godnego odnotowania, prócz epitafium medyka Władysława IV, udał się w kierunku Prato della Valle. Na tym największym z placów padewskich rozpoznał rzeźby zamówione przez Stanisława Augusta Poniatowskiego, dodając, że wieść o nich zaczerpnął z dziełka Antonio Neu-Mayra¹⁵. Dalej podążając śladem poloników, historyk z Krakowa znalazł się w Palazzo della Ragione, gdzie w czasach jego pobytu umieszczone było miejskie archiwum. Przeglądając rękopisy, odszukane dzięki uprzejmości Pietra Baity, pełniącego podówczas funkcję dyrektora, odnalazł liczne dokumenty, które zaskoczyły na jego uwagę, o czym świadczy cierpliwe ich przepisanie i ogłoszenie drukiem. Najprawdopodobniej bez okazanej mu pomocy nie byłby w stanie odkryć zbyt wiele, ponieważ nie

¹⁴Luigi Minciotti, *Catalogo dei codici manoscritti esistenti nella Biblioteca di Sant'Antonio di Padova con brevissimi cenni biografici degli autori*, coi tipi della Minerva, Padova 1842.

¹⁵Antonio Neu-Mayr, *Illustrazione del Prato della Valle ossia della piazza delle Statue di Padova*, nel Seminario di Padova: Padova 1807, s. 373-386. Cfr. anche: Mirosław Lenart, *Il Mistero della statua in Prato della Valle*, "Padova e il suo territorio" 20 (2005), n. 118, s. 3-16; Idem, *Polscy podróżnicy w padewskiej bazylice św. Justyny*, [s.n.], Opole 2005, s. 73-84.

itinerario prende avvio dalla Basilica di Sant'Antonio (chiamata semplicemente "il Santo" dagli abitanti di Padova, come il Santo dei Miracoli, conosciuto in tutto il mondo), nella quale ricercò soprattutto i monumenti funebri dedicati ai forestieri venuti dalla Polonia. Ne trascrive, con grande precisione, le iscrizioni che, nell'edizione curata da lui, vennero corredate di note. Krzyżanowski visitò anche la biblioteca della Basilica, dove ebbe modo di esaminare un manoscritto che conteneva una descrizione della Polonia, su cui ricercò informazioni nell'inventario curato da Luigi Minciotti¹⁴. Dalla Basilica di Sant'Antonio con il convento attiguo si diresse alla Cattedrale, ma non avendovi trovato niente che fosse degno di nota tra le iscrizioni appese ai muri, a parte l'epitaffio del medico di Ladislao IV, si avviò in direzione di Prato della Valle. Sulla piazza più grande di Padova riconobbe le statue ordinate da Stanislao Augusto Poniatowski, aggiungendo che ne aveva avuto notizia da una piccola opera di Antonio Neu-Mayr¹⁵. Continuando a seguire le tracce dei Polacchi, lo storico di Cracovia giunse al Palazzo della Ragione, dove, al tempo del suo soggiorno, si trovava l'archivio cittadino. Guardando i manoscritti recuperati grazie alla cortesia di Pietro Baita, che all'epoca svolgeva funzioni di direttore, trovò numerosi documenti che attirarono la sua attenzione, come dimostra il fatto di averli pazientemente trascritti e fatti stampare. Molto probabilmente senza questo evidente aiuto

¹⁴Luigi Minciotti, *Catalogo dei codici manoscritti esistenti nella Biblioteca di Sant'Antonio di Padova con brevissimi cenni biografici degli autori*, coi tipi della Minerva: Padova 1842.

¹⁵Antonio Neu-Mayr, *Illustrazione del Prato della Valle ossia della piazza delle Statue di Padova*, nel Seminario di Padova: Padova 1807, pp. 373-386. Zob. te: Mirosław Lenart, *Il Mistero della statua in Prato della Valle*, "Padova e il suo territorio" 20 (2005), n. 118, pp. 3-16; Idem, *Polscy podróżnicy w padewskiej bazylice św. Justyny*, [s.n.]: Opole 2005, pp. 73-84.

library, where he studied a manuscript describing Poland; he found it in an inventory prepared by Luigi Minciotti¹⁴. From the Basilica of St. Anthony and a nearby monastery, he went to the cathedral and, as he did not find any noteworthy inscriptions on walls, apart from an epitaph of the doctor of Władysław IV, he continued his trip to Prato della Valle. He recognised the sculptures ordered by Stanisław August Poniatowski in the largest square in Padua, adding that he learned about them from a work by Antonio Neu-Mayr¹⁵. Following his itinerary in search for Polonica, the historian from Kraków went to Palazzo della Ragione, where the municipal archives was located during his stay. Thanks to the courtesy of Pietr Bait, who was the archives director, he found numerous documents which caught his attention, which is confirmed by the fact that he copied and published in print. He would probably not have discovered much without the received assistance, as there was no inventory of the archives at that time. Finally, the Polish scholar, assisted by Antonio Valsecchi, librarian of the university library, which was the last stop of his itinerary, recorded the titles connected to events related to Poland from the manuscripts catalogue. It should be added that it was Krzyżanowski who po-

¹⁴Luigi Minciotti, *Catalogo dei codici manoscritti esistenti nella Biblioteca di Sant'Antonio di Padova con brevissimi cenni biografici degli autori*, coi tipi della Minerva: Padova 1842.

¹⁵Antonio Neu-Mayr, *Illustrazione del Prato della Valle ossia della piazza delle Statue di Padova*, nel Seminario di Padova: Padova 1807, pp. 373-386. Cfr. anche: Mirosław Lenart, *Il Mistero della statua in Prato della Valle*, "Padova e il suo territorio" 20 (2005), n. 118, p. Justyny, [s.n.]: Opole 2005, pp. 73-84.

istniały jeszcze wówczas inwentarze tego zasobu archiwalnego. W końcu polski uczyony, wspomagany przez Antonia Valsecchiego, bibliotekarza biblioteki uniwersyteckiej, będącej ostatnim punktem prowadzonych przez niego poszukiwań, wypisał z katalogu rękopisów tytuły, które dotyczyły wydarzeń związanych z Polską. Warto jeszcze nadmienić, że właśnie Krzyżanowski upowszechnił wiedzę o pieczęci nacji polskiej, której tłok oglądał w miejskim muzeum (Museo Civico), zapoznając się z tamtejszą kolekcją medali¹⁶. Wspomnienie obecności w Padwie uczonych podróżników pozwala nam dzisiaj lepiej

¹⁶ Odcisk wspomnianego tu tłoka pieczętnego zamieścił Sebastiano Ciampi przed stroną tytułową opracowanego przez siebie dzieła: *Rerum poloniarum ab excessu Stephani regis ad Maximiliani Austriaci captivitate liber singularis in lucem editus cum additamentis ab Sebastiano Ciampi in Italia ab negotiis literariis pro regno Poloniae*, typis Iosephi Galletti, Florentiae 1827.

non sarebbe stato in grado di scoprire molto, perché all'epoca non esistevano ancora inventari di queste risorse d'archivio. Alla fine lo studioso polacco, sostenuto da Antonio Valsecchi, bibliotecario della biblioteca universitaria, ultimo punto visitato durante le ricerche da lui condotte, trascrisse dal catalogo dei manoscritti i titoli che riguardavano eventi legati alla Polonia. Aggiungiamo ancora che proprio Krzyżanowski fece conoscere il sigillo della nazione polacca, il cui stampo vide nel Museo Civico, mentre esaminava la collezione di medaglie lì conservata¹⁶. Ricordare la presenza a Padova di questi viaggiatori eruditi ci permette oggi di capire meglio il coinvolgimento degli studiosi di storia che arrivarono a Padova nel XIX secolo, nei tempi in cui la Polonia era stata cancellata dalla mappa dell'Europa. Scoprire le tracce polacche aveva allora un significato non solo per loro, ma forse, soprattutto, per i lettori delle loro opere, per i quali i ricordi dell'antico splendore della Polonia – recuperati dai manoscritti esaminati o trascritti dalle iscrizioni – risvegliavano in loro lo spirito nazionale. Le informazioni su questi documenti storici davano probabilmente un'ulteriore motivazione ai polacchi che decidevano di fare un viaggio in Italia, soprattutto a quelli che, diretti a Roma, passavano necessariamente per Padova¹⁷. Aggiungiamo qui un'altra osservazione, e cioè che il lavoro di Krzyżanowski venne pratica-

¹⁶ Facciamo notare a margine che lo stampo del qui citato sigillo è stato inserito da Sebastiano Ciampi prima del frontespizio dell'opera da lui curata: *Rerum poloniarum ab excessu Stephani regis ad Maximiliani Austriaci captivitate liber singularis in lucem editus cum additamentis ab Sebastiano Ciampi in Italia ab negotiis literariis pro regno Poloniae*, typis Iosephi Galletti: Florentiae 1827.

¹⁷ Testimonianza straordinariamente significativa di questa attività di viaggio-pellegrinaggio è la guida di Roma, scritta da lui, e i ricordi del pellegrinaggio fatto nel 1888, che svolgono un ruolo simile, dove si parla del soggiorno a Padova. Cfr. Wincenty Smoczyński, *Wspomnienia o polskiej pielgrzymce do Rzymu w roku 1888 na jubileusz j. ś. Leona XIII papieża*, [s.n.]: Kraków 1889, pp. 143-158.

polarised knowledge on the seal of the Polish nation, which he saw in the municipal museum (Museo Civico), in the medals collection¹⁶.

The memory of the travelling scholars presence in Padua allows to better understand today the involvement of historians, who arrived to Padua in the 19th century, when Poland was wiped out of the map of Europe. Discovering the Polish traces was then important not only to them, but mainly to the readers of their works, who read the inscriptions from manuscripts and descriptions of the relics of the former greatness of Poland, which stimulated their national spirit. The information about these relics was also an additional attraction to the Poles, who travelled to Italy, in particular those who visited the City of Antenor on their way to Rome, since such journeys became possible by railway¹⁷. It should be added that the work of Krzyżanowski was practically forgotten by posteriors, possibly because soon after him, another researcher of the history of Polish literature appeared, whose works have been the reference point to the scholars studying the Padua – Poland relations. The scholar was Stanisław Windakiewicz, who paved the way for modern studies on the presence of Poles in the Padua

¹⁶ It should be noted that the impression of the seal, referred to herein, was inserted by Sebastiano Ciampi before the title page of his work: *Rerum poloniarum ab excessu Stephani regis ad Maximiliani Austriaci captivitate liber singularis in lucem editus cum additamentis ab Sebastiano Ciampi in Italia ab negotiis literariis pro regno Poloniae*, typis Iosephi Galletti: Florentiae 1827.

¹⁷ His guide to Rome and memoirs from the pilgrimage of 1888 were significant illustrations of the travel-pilgrimage activities; they served a similar role referring to a stay in Padua. See Wincenty Smoczyński, *Wspomnienia o polskiej pielgrzymce do Rzymu w roku 1888 na jubileusz j. ś. Leona XIII papieża*, [s.n.]: Kraków 1889, pp. 143-158.

zrozumieć zaangażowanie badaczy historii, przybywających do Padwy w XIX stuleciu, w czasach, kiedy Polska została wymazana z mapy Europy. Odkrywanie śladów polskich miało wówczas znaczenie nie tylko dla nich, ale może przede wszystkim czytelników ich dzieł, dla których wydobyte z rękopisów, spisane z inskrypcji oraz omówione pamiętki dawnej wielkości Polski pobudzały ducha narodowego. Wieść o tych zabytkach stanowiła zapewne dodatkową motywację dla Polaków wybierających się w podróż po Italii, zwłaszcza tych, odwiedzających obowiązkowo Gród Antenora w drodze do Rzymu od czasów organizowania takich wypraw drogą kolejową¹⁷. Opracowanie Krzyżanowskiego zostało praktycznie zapomniane przez potomnych, być może dlatego, że niedługo po nim pojawił się w Padwie badacz historii literatury polskiej, którego studia przez długie lata pozostawały, i są po części także dzisiaj, punktem odniesienia dla zainteresowanych relacjami między Padwą i Polską. Chodzi o wspomnianego już Stanisława Windakiewicza, uczonego torującego drogę nowoczesnym studiom nad obecnością Polaków w padewskim Ateneum. On to, pobudzony według Barycza referatem Kazimierza Morawskiego pt. *Wskazówki do poszukiwania źródeł polskiego humanizmu*¹⁸, wygłoszonym na Zjeździe Naukowym im. J. Kochanowskiego w Krakowie w 1884 r., opublikował jako pierwszy najważniejsze dokumenty doty-

¹⁷ Wyjątkowo znaczącym świadectwem tej aktywności podróżniczo-pielgrzymiej jest przewodnik jego autorstwa po Rzymie oraz wspomnienia z pielgrzymki odbytej w roku 1888, spełniającej podobną rolę, gdzie mowa o pobycie w Padwie. Zob. Wincenty Smoczyński, *Wspomnienia o polskiej pielgrzymce do Rzymu w roku 1888 na jubileusz j. ś. Leona XIII papieża*, [s.n.], Kraków 1889, s. 143-158.

¹⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1, op. cit., s. 6.

mente dimenticato dai posteri, forse perché subito dopo di lui giunse a Padova uno studioso della storia della letteratura polacca, le cui ricerche per molti anni rimasero, e in parte lo sono ancora oggi, il punto di riferimento per gli studiosi delle relazioni tra Padova e la Polonia. Si tratta del già citato Stanisław Windakiewicz, intellettuale che spianò la strada alle ricerche moderne sulla presenza dei Polacchi nello Studio di Padova. È lui che, stimolato – secondo Barycz – dall'intervento che Kazimierz Morawski tenne al convegno scientifico – che si svolse a Cracovia nel 1884, dal titolo *Wskazówki do poszukiwania źródeł polskiego humanizmu*¹⁸ [Indicazioni per ricercare le fonti dell'umanesimo polacco] dedicato a J. Kochanowski, pubblicò per primo i documenti più importanti riguardanti la nazione polacca, stampati tra il 1888 e il 1892¹⁹. Gli aspetti positivi e negativi di queste pubblicazioni vennero descritti in maniera dettagliata da Barycz, che integrò le proprie valutazioni presentando le successive sorti dell'edizione dei registri della nazione. Ricordiamo, con lui, che il conservatore regio del Museo Copernicano e Astronomico di Roma, Artur Wołyński, presentò "al ministro dell'istruzione pubblica, P. Borelli, una richiesta di prestito alla Biblioteca Nazionale "Vittorio Emanuele II" di Roma

¹⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 6.

¹⁹ Pubblicò prima dei registri amministrativi della nazione polacca in una copia a parte (1888) come *Księgi nacji polskiej w Padwie*. I documenti successivi li rese "proprietà comune" nel volume 6. "Archiwum do dziejów Literatury i Oświaty w Polsce" (1890): *Metryka nacji polskiej w Padwie* (pp. 10-85); *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie* (pp. 354-409) e nel volume 7. (1892): *Materiały do historii Polaków w Padwie* (pp. 149-185). Quest'ultimo è stato pubblicato, anche come copia a parte, un anno prima. Informazioni esaurienti su questi documenti, corredati di ulteriori materiali d'archivio insieme alla loro pubblicazione, sono disponibili grazie ai due volumi pubblicati a cura di Henryk Barycz: *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim* (1592-1745); vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN: Wrocław 1971-1972.

Athenaeum. According to Barycz, he was stimulated by Kazimierz Morawski's article read at the Scientific Conference named after Jan Kochanowski in Kraków in 1884, titled *Wskazówki do poszukiwania źródeł polskiego humanizmu*¹⁸, and he was the first to publish the most important documents related to the Polish nation, which appeared in print between 1888 and 1892¹⁹. Barycz discussed in detail the merits and weaknesses of these publications, and supplemented his assessment with a presentation of further history of the nation books editions. As he writes, Artur Wołyński the conservator-restorer of the Royal Copernican and Astronomical museum in Rome forwarded "a motion to the Minister of Public Enlightenment, P. Borelli, to lend to the national Library named after Victor Emmanuel III in Rome both volumes of the album, where after several months of study he completed copying them on 20 December of the same year." Father Jan Warchał OFM Conv. (Order of Friars Minor Conventual), the Polish penitentiary at the basilica of St. Anthony, made the second, full copy of the metrica. This distinguished guardian of the Polish

¹⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 6.

¹⁹ He first published the Polish nation books in a separate galley proof (1888) as *Księgi nacji polskiej w Padwie*. He made the consecutive documents "common property" in vol. 6. "Archiwum do dziejów Literatury i Oświaty w Polsce" (1890): *Metryka nacji polskiej w Padwie* (pp. 10-85); *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie* (pp. 354-409) and in vol. 7. (1892): *Materiały do historii Polaków w Padwie* (pp. 149-185). The last material was also published as a separate galley proof a year earlier. The organised knowledge about these documents, supplemented with additional archive materials and their edition, is available thank to two volumes edited by Henryk Barycz: *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim* (1592-1745); vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN: Wrocław 1971-1972.

czące nacji polskiej, ukazujące się drukiem pomiędzy 1888 a 1892 rokiem¹⁹. Zalety i niedomagania tych wydawnictw opisał szczegółowo Barycz, uzupełniając własne oceny przedstawieniem dalszych losów edycji książek nacyjnych. Korzystając z kreślonej jego ręką historii zainteresowania padewskimi źródłami, należy przypomnieć, że konserwator Królewskiego Muzeum Kopernikańskiego i Astronomicznego w Rzymie Artur Wołyński wniósł „prośbę do ministra oświecenia publicznego, P. Borellego, o wypożyczenie do Biblioteki Narodowej im. Wiktora Emanuela II w Rzymie obydwu tomów albumu, gdzie w ciągu paromiesięcznej dorywczej pracy w dniu 20 grudnia t.r. zakończył ich odpis”. Drugiego z kolei pełnego odpisu metryki dokonał penitencjariusz polski przy bazylice św. Antoniego, o. Jan Warchał OFM Conv. Ten niezwykle zasłużony opiekun pamiątek polskich, któremu wraz z Camilem Boito, synem hrabiny Józefiny Radolińskiej, padewska świątynia zawdzięcza urządzoną z końcem XIX stulecia kaplicę polską, zastąpił się kilkoma pracami dotyczącymi Polaków

¹⁹ Opublikował on najpierw księgi urzędowe nacji polskiej w osobnej odbitce (1888) jako *Księgi nacji polskiej w Padwie*. Kolejne dokumenty uczynił „własnością ogółu” w tomie 6. „Archiwum do dziejów Literatury i Oświaty w Polsce” (1890): *Metryka nacji polskiej w Padwie* (s. 10-85); *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie* (s. 354-409) oraz w tomie 7. (1892): *Materiały do historii Polaków w Padwie* (s. 149-185). To ostatnie ukazało się także jako odrębna odbitka rok wcześniej. Uporządkowana wiedza o tych dokumentach, uzupełnionych o dodatkowe archiwalia wraz z ich edycją, dostępna jest dzięki dwóm tomom wydanym pod redakcją Henryka Barycza: *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim* (1592-1745); t. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydawnictwo PAN, Wrocław 1971-1972.

dei due volumi dell'album, dove, nel corso di un paio di mesi di lavoro occasionale il giorno 20 dicembre dello stesso anno terminò la loro trascrizione”. Poi, la seconda trascrizione completa dell'albo di immatricolazione venne eseguita da un religioso polacco che risiedeva presso la Basilica di Sant'Antonio, padre Jan Warchał OFM Conv. A questo custode particolarmente benemerito delle memorie polacche, a cui, insieme a Camillo Boito, figlio della contessa Józefina Radolińska, la basilica padovana deve la cappella polacca, arredata alla fine del XIX secolo, va il merito di diversi lavori sui Polacchi a Padova²⁰. L'Accademia delle Scienze si incaricò della pubblicazione dei documenti elaborati da padre Warchał, non riuscendo, tuttavia, a portare a compimento l'impresa a causa di serie lacune nella preparazione dei materiali da parte dell'autore, non esperto nei lavori di editoria. Così le prime trascrizioni dell'albo di immatricolazione e dei protocolli delle riunioni della nazione polacca alla fine arrivarono sugli scaffali della biblioteca Jagiellonska, nel caso di Wołyński, e della biblioteca Ossolineum per quel che riguarda Warchał²¹. Alla fine del XIX secolo si cercò nuovamente di pubblicare l'albo di immatricolazione e altre fonti polacche che si trovavano negli archivi padovani. A Jan Fijałek va il merito di quest'opera, visto che portò avanti alcuni lavori volti a raccogliere la documentazione per l'opera *Polonia apud Ita-*

²⁰ La Sezione Manoscritti della Biblioteca Ossolineum di Breslavia conserva numerosi lavori di padre Jan Warchał sulla presenza dei Polacchi all'Università di Padova, tra cui: “Krótki zarys historii Uniwersytetu Padewskiego”, segn. 7658/II; “Materiały do historii o Polakach w Padwie”, segn. 13375/I, Trascrizioni di atti dell'Università di Padova e di opere stampate, ritagli di giornale e appunti riguardanti gli studenti polacchi a Padova nel XV-XVIII sec., segn. 13376/II; Lavori scientifici e appunti di padre Jan Warchał prevalentemente sulla storia di Padova e dell'Università patavina, segn. 13377/II.

²¹ Segn. 13375/II. Cfr. Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., p. 8.

relics who, together with Camil Boito, the son of countess Józefina Radolińska, built the Polish Chapel the Padua church in the end of the 19th century, completed several works on the Polish presence in Padua²⁰. The Academy of Learning initiated publication of the sources discovered by father Warchał, however the project was not completed due to major deficiencies in the material preparation by the author with little experience in editorial work. Thus, the first copies of the metrica and protocols of meeting of the Polish nation found their way to the shelves of: The Jagiellonian library, in the case of Wołyński, and Ossolineum, in the case of Warchał²¹. Another attempt at the publication of the metrica and other Polish sources found in the Padua archives was made in the end of the 19th century. Jan Fijałek was responsible for implementing the works aiming at collection of the documentation for the work titled *Polonia apud Italos scholastica*. Unfortunately, these materials prepared on a high methodological and palaeographic level, have never been published in print²².

The interest in the Padua archives increased again on the 700th anniversary of establishment of the general Study in Padua celebrated in 1922. It should be noted that soon after Poland regained independence, Polish

²⁰ Manuscripts Department in the Ossolineum Library in Wrocław stores numerous works of Father Jan Warchał, related to the presence of Poles at the University of Padua. They include: „Krótki zarys historii Uniwersytetu Padewskiego”, ref. 7658/II; „Materiały do historii o Polakach w Padwie”, ref. 13375/I, Excerpts from the files of the University of Padua and printed works, newspaper cuttings and notes on Polish students in Padua in the 15th-18th centuries, ref. 13376/II; Scientific works and notes of Jan Warchał, mainly related to the history of Padua and the University of Padua, ref. 13377/II.

²¹ Ref. 13375/II. See Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., p. 8.

²² Ibidem, pp. 8-9.

w Padwie²⁰. Opublikowaniem źródeł, do których dotarł o. Warchał, zajęta się Akademia Umiejętności, nie doprowadziwszy jednak do skutku przedsięwzięcia z racji poważnych braków w przygotowaniu materiałów przez autora nieprzywykłego do prac edytorskich. Tym samym pierwsze odpisy metryki i protokołów zebrań nacji polskiej znalazły się ostatecznie na półkach bibliotek: Jagiellońskiej w przypadku Wołyńskiego oraz Ossolineum, jeśli idzie o Warchał²¹. W końcu XIX stulecia raz jeszcze podjęto próbę publikacji metryki i innych źródeł polskich zalegających w padewskich archiwach. Zastąpił się w tym dziele Jan Fijałek, prowadząc prace mające na celu zebranie dokumentacji do dzieła *Polonia apud Italos scholastica*. Niestety, także te materiały, przygotowane na wysokim poziomie metodologicznym i paleograficznym, nie doczekały się druku²².

Na nowo zainteresowanie padewskimi archiwami wzrosło z racji obchodów 700lecia założenia Studium Generalnego w Padwie, przypadających na rok 1922. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że niedługo po odzyskaniu niepodległości z inicjatywy polskiego środowiska naukowego przygotowano księgę zbiorową, którą otwierał tekst Windakiewicza *I Polacchi a Padova*, gdzie po raz kolejny zostało wyrażone pragnienie wyda-

²⁰ Dział Rękopisów Biblioteki Ossolineum we Wrocławiu przechowuje liczne prace o. Jana Warchała dotyczące obecności Polaków na Uniwersytecie Padewskim. Należą do nich: „Krótki zarys historii Uniwersytetu Padewskiego”, sygn. 7658/II; „Materiały do historii o Polakach w Padwie”, sygn. 13375/I, Wypisy z akt Uniwersytetu Padewskiego i z dzieł drukowanych, wycinki z gazet oraz notatki dotyczące studentów polskich w Padwie w XV-XVIII w., sygn. 13376/II; Prace naukowe oraz notatki o. Jana Warchała dotyczące głównie historii Padwy i Uniwersytetu Padewskiego, sygn. 13377/II.

²¹ Sygn. 13375/II. Por. H. Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., s. 8.

²² *Ibidem*, s. 8-9.

los scholastica. Purtroppo, però, anche questi materiali, preparati egregiamente dal punto di vista metodologico e paleografico, non riuscirono a essere stampati²².

L'interesse per i documenti d'archivio padovani crebbe nuovamente in occasione delle celebrazioni per i 700 anni della fondazione dello Studio Generale di Padova, che cadeva nel 1922. Merita particolare attenzione il fatto che poco dopo la riconquista dell'indipendenza, su iniziativa dell'ambiente scientifico polacco venne preparato un lavoro collettivo, introdotto dal testo di Windakiewicz *I Polacchi a Padova*, dove ancora una volta venne espresso il desiderio di pubblicare i documenti d'archivio padovani²³. Aggiungiamo che già allora in questo testo erano state inserite due illustrazioni dell'albo di immatricolazione della nazione²⁴. L'Accademia Polacca delle Scienze, al cui interno era nata la richiesta di onorare questo importante anniversario dello Studio di Padova, poco dopo, già nel 1925, istituì una sezione speciale scientifico-editoriale chiamata Comitato per la Pubblicazione dei Documenti per la storia della Vita Intellettuale della Polonia all'epoca dell'Umanesimo (rapporti con l'estero), che aveva per fine anche quello di recuperare tutto il materiale relativo agli studi polacchi a Padova. Nell'attività del Comitato, che aveva in progetto di pubblicare i documenti per i rapporti polacchi con l'estero fino alla fine del XVII secolo, tra i compiti più importanti vi era l'edizione dell'albo di immatricolazione padovano. Nell'ambito

²² *Ibidem*, pp. 8-9.

²³ Stanisław Windakiewicz, *I Polacchi a Padova*, in: *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione*, [s.n.] Tip. dell'Università: Cracovia 1922, Cracovia 1922, pp. 1-34.

²⁴ *Ibidem*, p. 25 e 33.

scientific circles prepared a book of records, with a preface by Windakiewicz *I Polacchi a Padova*, which once again emphasised the need to publish the Padua archives²³. The text was accompanied with two illustrations from the nation metrica²⁴. The Polish Academy of Learning, which put forward the idea to commemorate the Padua Athenaeum anniversary, established soon after, in 1925, a separate scientific and editorial unit named the Committee for Publishing the Sources to the History of the Polish Intellectual Life during the Times of humanism (foreign relations), which aim was to collect all materials for Polish studies in Padua. Edition of the Padua metrica was one of the most important objectives for the Committee, which planned to publish sources for the Polish relations with foreign institutions until the end of the 17th century. Within these projects, Stanisław Kot reviewed the materials in Padua during his trip to Italy in 1925 and Henryk Barycz received a separate task from the Polish Academy of Learning during the years 1926-1927 and 1928 to acquire all materials related to the Polish studies in Padua (by the end of the 18th century). His work included comparison of the nation metrica based on the copy made by Wołyński and the materials left by Fijałek and Warchał. As a result of these studies, a new copy of metrica was prepared in 1933 and reviewed by Stanisław Kot before the

²³ Stanisław Windakiewicz, *I Polacchi a Padova*, in: *Omaggio dell'Accademia Polacca di Scienze e Lettere all'Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione*, [s.n.] Tip. dell'Università: Cracovia 1922, Cracovia 1922, pp. 1-34.

²⁴ *Ibidem*, p. 25 and 33.

nia padewskich archiwaliów²³. Warto odnotować ważny dla niniejszego wydawnictwa fakt, że już wtedy przy tym tekście umieszczono dwie ilustracje z metryki nacyjnej²⁴. Polska Akademia Umiejętności, w której środowisku zrodził się postulat uhonorowania okrągłej rocznicy padewskiego Ateneum, niedługo później, bo już w 1925 r., powołała do życia osobną jednostkę naukowo-wydawniczą pod nazwą Komitet dla Wydawnictwa Źródeł do dziejów Życia Umysłowego Polski w Dobie Humanizmu (stosunki z zagranicą), stawiającą sobie m. in. za cel wydobyć całości materiału do studiów polskich w Padwie. W działania Komitetu, mającego w swych planach wydawanie źródeł do związków polskich z zagranicą do końca XVII w., jako jedno z najważniejszych zadań wpisano edycję metryki padewskiej. W ramach tych projektów Stanisław Kot dokonał podczas podróży do Włoch, odbytej w roku 1925, rozeznania materiałów w Padwie, a Henryk Barycz w latach 1926-1927 oraz 1928 otrzymał osobne zadanie z PAU pozyskania całości materiałów do studiów polskich w Padwie (do końca XVIII w.). W ramach realizacji tych prac skolacjonował metrykę nacji w oparciu o odpis Wołyńskiego oraz materiały pozostałe po Fijałku i Warchale. Wynikiem tego było przygotowanie w roku 1933 nowej kopii metryki, przejranej jeszcze przed wybuchem wojny przez Stanisława Kota. Rozpoczęcie działań wojennych na długie lata przerwało plany publikacyjne. Na szczęście, skolacjonowany materiał

²³ Stanisław Windakiewicz, *I Polacchi a Padova, w: Omaggio dell' Accademia Polacca di Scienze e Lettere all' Università di Padova nel settimo centenario della sua fondazione*, [s.n.] Tip. dell'Università, Cracovia 1922, s. 1-34.

²⁴ Ibidem, s. 25 i 33.

di questi progetti Stanisław Kot nel corso del suo viaggio in Italia nel 1925, fece una rassegna dei materiali di Padova, mentre Henryk Barycz negli anni 1926-1927 e nel 1928 fu incaricato dall'Accademia Polacca delle Scienze di recuperare l'insieme dei materiali per gli studi polacchi a Padova (fino alla fine del XVIII). Nel realizzare il compito assegnatogli, egli collazionò l'albo di immatricolazione della nazione basandosi sulla trascrizione di Wołyński e sui materiali lasciati da Fijałek e Warchal. Il risultato di questo lavoro fu la preparazione di una nuova copia dell'albo di immatricolazione nel 1933, esaminata da Stanisław Kot già prima che scoppiasse la guerra. L'inizio delle attività belliche, tuttavia, interruppe per molti anni i progetti di pubblicazione del materiale. Per fortuna il materiale collazionato si salvò, il che permise a Barycz di portare a termine il lavoro di preparazione dei materiali da stampare. Vennero pubblicati alla fine grazie "al fatto che l'Accademia Polacca delle Scienze, e in particolare la sua Cattedra di Storia della Scienza e della Tecnica, aveva compreso il valore di questo tipo di documenti per la vita intellettuale e per la storia della scienza", come ebbe a sottolineare Barycz nella sua introduzione. Dopo anni questa trascrizione assume un'importanza ulteriore nel contesto della storia della scienza polacca e anche delle sorti dei progetti di ricerca legati alla difficile storia dello Stato e del popolo stesso. Così la documentazione, in questa forma compatta, di cui una parte è costituita dall'albo di immatricolazione della nazione polacca, venne data alle stampe da Henryk Barycz in due volumi pubblicati negli anni 1971-1972²⁵.

²⁵ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*; vol. 2: *Statuta oraz Akta i protokoty nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

war. Outbreak of the war stopped all publication plans for several years. Fortunately, the compared material survived, which allowed Barycz to complete preparation of the materials to print. They were finally published thanks to "understanding the value of this type of sources for intellectual life and history of science by the Polish Academy of Learning and its Section of Science and Technology History, in particular," as Barycz emphasised in his introduction. That statement is more meaningful now, in the context of the history of Polish science, including the research projects related to difficult history of the state and nation.

Thus, the documentation, including the Polish nation metrica, was published by Henryk Barycz in two volumes during the years 1971-1972²⁵.

The last important work on the published archive materials was a study of crests, which illustrations can be found in the books of the German and Polish nations as well as *natio ultramarina*, i.e. the Greeks from the islands and the states along the Mediterranean coast. The late Lucia Rossetti and Elisabetta Dalla Francesca prepared these illustrations. The album published in 1987 includes colour illustrations of all drawings and paintings with crests found in the Polish metrica²⁶. The referred to volume was a supplement to the monumental

²⁵ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*; vol. 2: *Statuta oraz Akta i protokoty nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

²⁶ Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 91-195.

ociał, co umożliwiło Baryczowi zakończenie prac związanych z przedłożeniem materiałów do druku. Wyszły one ostatecznie dzięki „rozumieniu wartości tego typu źródeł dla życia intelektualnego i dziejów nauki przez Polską Akademię Nauk, w szczególności jej Zakład Historii Nauki i Techniki”, co podkreślił Barycz w swoim wstępie. Po latach zapis ten nabiera dodatkowego znaczenia w kontekście historii nauki polskiej, a w tym losów projektów badawczych, które związane są z trudnymi dziejami państwa i narodu.

Tak zatem w zwartej formie dokumentacja, której częścią jest metryka nacji polskiej, została wydana przez Henryka Barycza w dwóch tomach opublikowanych w latach 1971-1972²⁵.

Ostatnią istotną pracą dotyczącą publikowanych materiałów archiwalnych było studium dotyczące herbów, których ilustracje znajdują się w księgach nacji niemieckiej, polskiej oraz *natio ultramarina*, czyli Greków pochodzących z wysp oraz państw znajdujących się wzdłuż brzegów Morza Śródziemnego. Opracowania tych przedstawień podjęty się nieżyjąca już Lucia Rossetti oraz Elisabetta Dalla Francesca. W albumie opublikowanym w 1987 r. zamieszczono kolorowe ilustracje wszystkich rysunków i malunków ze znakami heraldycznymi znajdujących się w metryce polskiej²⁶. Tom, o którym mowa, stanowił uzupełnienie do monumentalnej pracy na temat herbów znajdujących się w głównym

²⁵ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1: *Metryka nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim (1592-1745)*; t. 2: *Statuta oraz Akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

²⁶ Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 91-195.

L'ultimo lavoro fondamentale riguardante i materiali d'archivio pubblicati è uno studio sugli stemmi, le cui illustrazioni si trovano nei registri della nazione germanica, polacca e della *natio ultramarina*, ossia i greci originari delle isole e degli Stati che si trovavano lungo le coste del Mar Mediterraneo. Dell'elaborazione di queste immagini si sono occupate Lucia Rossetti, non più in vita, e Elisabetta Dalla Francesca. Nell'album pubblicato nel 1987 sono state inserite illustrazioni a colori di tutti i disegni e le immagini con gli stemmi araldici che si trovano nell'albo di immatricolazione della nazione polacca²⁶. Il volume citato era a complemento di un monumentale lavoro sugli stemmi che si trovano nel palazzo principale dell'università, il Palazzo del Bo²⁷. Dall'introduzione scritta da Lucia Rossetti veniamo a sapere che erano stati consultati, per quanto riguarda la parte polacca, dagli studiosi Jerzy Kowalczyk, Władysław Chrzanowski e Kazimierz Ban, bibliotecario della Sezione dell'Accademia Polacca delle Scienze di Roma, il che influì indubbiamente sulla correttezza delle trascrizioni dei cognomi polacchi e sull'individuazione della maggior parte degli stemmi. Purtroppo queste pubblicazioni sono difficilmente accessibili agli studiosi polacchi. E questo è stato uno dei motivi che hanno indotto a prendersi la briga di riprodurre in forma digitale i due volumi dell'albo di immatricolazione e di pubblicare il tutto in un modo tale che permetta di avere accesso a questo documento nella forma più vicino possibile all'originale.

²⁶ Lucia Rossetti, Elisabetta Dalla Francesca, *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 91-195.

²⁷ *Gli stemmi dello Studio di Padova*, op. cit.

work on the crests found in the main building of the University, so called Palazzo del Bo²⁷. Lucia Rossetti's introduction informs that consultations of the Polish sources were made with professor Jerzy Kowalczyk, professor Władysław Chrzanowski and doctor Kazimierz Bany, the librarian of the Polish Academy of Science Scientific Centre in Rome, which undoubtedly influenced the correct spelling of Polish family names and recognition of the majority of crests. Unfortunately, access to these publications is very difficult for scholars in Poland. That was one of the arguments in favour of making a digital copy of both volumes of the metrica and publishing it in the form, which would allow to see the document in the form as close to the original as possible.

The nation metrica is one of numerous pieces of evidence of the representatives of the Polish-Lithuanian Commonwealth activity in Padua. The University Library also keeps the books of protocols and the nation statutes, which were edited by Henryk Barycz²⁸. Considerable amount of archive documentation regarding Polish students, pilgrims and travellers can be found in Archivio di Stato di Padova and Archivio della Veneranda Arca di Sant'Antonio²⁹. This is mainly related to the foundation of an altar and a crypt in the Basilica of St. Anthony by the Polish nation, serv-

²⁷ *Gli stemmi dello Studio di Padova*, op. cit.

²⁸ *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

²⁹ See Mirosław Lenart, *I Polonica negli archivi patavini*, in: *I polacchi e le loro storie private negli archivi italiani e vaticani. Atti del convegno, Roma 20-21 ottobre 2016*, Accademia Polacca delle Scienze. Biblioteca e Centro Studi a Roma: Roma 2017, pp. 71-81 (Conferenze 136).

budynku Uniwersytetu, tzw. Palazzo del Bo²⁷. Ze wstępu autorstwa Lucii Rossetti wiadomo, że konsultacje na temat polskich źródeł czynione były z prof. Jerzym Kowalczykiem, prof. Władysławem Chrzanowskim oraz drem Kazimierzem Banym, bibliotekarzem Stacji Polskiej Akademii Nauk w Rzymie, co wpłynęło niewątpliwie na poprawność zapisów polskich nazwisk oraz rozpoznanie większości herbów. Niestety, publikacje te są bardzo trudno dostępne dla badaczy w Polsce. Był to jeden z argumentów skłaniających do podjęcia trudu polegającego na odwzorowaniu cyfrowym obydwu tomów metryki oraz wydaniu całości w formie pozwalającej na zapoznanie się z tym dokumentem w formie najbardziej zbliżonej do oryginału. Metryka nacyjna jest jednym z wielu świadectw aktywności przedstawicieli Rzeczypospolitej Obojga Narodów w Padwie. Oprócz niej w Bibliotece Uniwersyteckiej przechowywane są księgi protokołów oraz statuty nacji, które także znalazły swojego edytora w osobie Henryka Barycza²⁸. Spora dokumentacja archiwalna dotycząca polskich studentów, pielgrzymów i podróżników znajduje się również w Archivio di Stato di Padova oraz Archivio della Veneranda Arca di Sant'Antonio²⁹. Wiąże się to przede wszystkim z wystawieniem staraniem nacji polskiej ołtarza oraz krypty w bazylice św. Antoniego, gdzie

²⁷ *Gli stemmi dello Studio di Padova*, op. cit.

²⁸ *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 2: *Statuta oraz akta i protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

²⁹ Zob. Mirosław Lenart, *I Polonica negli archivi patavini*, w: *I polacchi e le loro storie private negli archivi italiani e vaticani. Atti del convegno, Roma 20-21 ottobre 2016*, Accademia Polacca delle Scienze. Biblioteca e Centro Studi a Roma, Roma 2017, s. 71-81 (Conferenze 136).

L'albo di immatricolazione della nazione è una delle molte testimonianze dell'attività dei rappresentanti della Confederazione Polacco-Lituana a Padova. Oltre ad essa, nella Biblioteca Universitaria sono conservati i registri dei protocolli e gli statuti della nazione che hanno trovato anche il proprio editore nella persona di Henryk Barycz²⁸. Una considerevole documentazione d'archivio sugli studenti polacchi, i pellegrini e i viaggiatori si trova anche nell'Archivio di Stato di Padova e nell'Archivio della Veneranda Arca di Sant'Antonio²⁹. È legata soprattutto alla costruzione, grazie agli sforzi della nazione polacca, dell'altare e della cripta nella Basilica del Santo, dove sono stati sepolti i connazionali³⁰. Aver creato un luogo designato per la celebrazione della liturgia ha fatto sì che rimanessero testimonianze legate al culto di Santo Stanislao, patrono della Polonia, e che si commemorassero le vittorie dell'esercito polacco³¹. Meritano una particolare attenzione le immagini votive e altri oggetti donati con preghiera di intercessione a Sant'Antonio. Inoltre, sulle pareti del Palazzo del Bo, che nel 1493 venne acquistato per le necessità dell'Ateneo e che, dopo la conclusione dei lavori di adat-

²⁸ *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit.

²⁹ Cfr. Mirosław Lenart, *I Polonica negli archivi patavini*, in: *I polacchi e le loro storie private negli archivi italiani e vaticani. Atti del convegno, Roma 20-21 ottobre 2016*, Accademia Polacca delle Scienze. Biblioteca e Centro Studi a Roma: Roma 2017, pp. 71-81 (Conferenze 136).

³⁰ Jerzy Kowalczyk, *Siedemnastowieczne mauzoleum nacji polskiej w Padwie*, "Biuletyn Historii Sztuki" R. XXVIII, 1966, q. 1, pp. 319-322 (articolo in italiano: Idem, *La Cappella della "nazione polacca" a Padova nel seicento*, "Il Santo" 7 (1967), pp. 67-86).

³¹ Cfr. Stanisław Temberski, *Tiara episcopalis ad diem festum divi Stanislai martyris, episcopi Cracoviensis, Regni Poloniae patroni in celebri conventu nationis Polonae...*, typis Cribellianis: Patavii [post 7 V 1642]; Alexander Nicolaus Ossoliński, *Hospes Episcopus*, ex typograph. Camerali: Patavii 1650; Basilius Hyacinthus, *Panegyricvs in excidivm Polocense atq[ue] in memorabilem victoriam Stephani inuictissimi Poloniarum regis magniq[ue] ducis Lituaniae ex potentissimo Moschorum principe III. Cal. Septemb. MDLXXIX reportatam*, apud Laurentium Pasquatam: Patavii [post 28 IV] 1580.

ing as a burial place for Poles³⁰. Establishment of the altar and the crypt allowed for the preservation of the cult of St. Stanislaus as a patron of Poland and organisation of the celebrations of Polish military victories³¹. Votive paintings and other donations as pleas for intercession of St. Anthony deserve special attention. Moreover, in the walls of Palazzo del Bo, which was purchased in 1493 for the university and became its main part after adaptation works, there are numerous crests of Poles, among 3000 preserved images. The Polish crests deserved a separate monographs already in 1933, thanks to Antonio Brillo, who prepared the book as a homage for the 7th International Congress of Historical Sciences in Warsaw, which is explained on the cover (*Omaggio dell' Università di Padova all' Accademia polacca di scienze e lettere in occasione del VII Congresso internazionale di scienze storiche in Varsavia*)³². The activity of students in the university administration and academic life, the lease of a separate hospice or managing a loan fund is documented and this allows to clarify unexplained issues, such as for example the location of the house

³⁰ Jerzy Kowalczyk, *Siedemnastowieczne mauzoleum nacji polskiej w Padwie*, "Biuletyn Historii Sztuki" R. XXVIII, 1966, z. 1, pp. 319-322 (article in Italian: idem, *La Cappella della „nazione polacca” a Padova nel seicento*, "Il Santo" 7 (1967), pp. 67-86).

³¹ See Stanisław Temberski, *Tiara episcopalis ad diem festum divi Stanislai martyris, episcopi Cracoviensis, Regni Poloniae patroni in celebri conventu nationis Polonae...*, typis Cribellianis: Patavii [post 7 V 1642]; Alexander Nicolaus Ossoliński, *Hospes Episcopus*, ex typograph. Camerali: Patavii 1650; Basilius Hyacinthus, *Panegyricvs in excidivm Polocense atq[ue] in memorabilem victoriam Stephani inuictissimi Poloniarum regis magniq[ue] ducis Lituaniae ex potentissimo Moschorum principe III. Cal. Septemb. MDLXXIX reportatam...*, apud Laurentium Pasquatam: Patavii [post 28 IV] 1580.

³² Antonio Brillo, *Gli stemmi degli studenti polacchi nell'università di Padova*, Padova: Tipografia del seminario, 1933.

chowano zmarłych rodaków³⁰. Powstanie wyznaczonego miejsca sprawowania liturgii owocowało z kolei zachowanymi świadectwami czci św. Stanisława jako patrona Polski czy też obchodami zwycięstw polskiego oręża³¹. Na osobną uwagę zasługują obrazy wotywnie i inne dary składane z prośbą o wstawienie św. Antoniego. Ponadto na ścianach Palazzo del Bo, który w roku 1493 został zakupiony na potrzeby uniwersytetu, stając się po zakończeniu prac adaptacyjnych główną siedzibą uczelni, znajdują się liczne herby Polaków wśród 3000 zachowanych do dzisiaj przedstawień. Polskie znaki herbowe zastużyły na osobną monografię już w 1933 r., w czym zastużył się Antonio Brillo, przygotowując książkę jako dar z okazji VII Międzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych w Warszawie, o czym informuje napis na okładce (Omaggio dell' Università di Padova all' Accademia polacca di scienze e lettere in occasione del VII Congresso internazionale di scienze storiche in Varsavia)³². Aktywność studentów we władzach uniwersytetu oraz życiu akademickim, wynajem osobnego hospicjum czy też prowadzenie kasy pożyczkowej pozostawiło dodatkowe ślady w postaci dokumentów, które ciągle odkrywają nieznaną dotąd fakty, lub pozwalają ustalić niewy-

³⁰ Jerzy Kowalczyk, *Siedemnastowieczne mauzoleum nacji polskiej w Padwie*, „Biuletyn Historii Sztuki”, 1966, r. 28, z. 1, s. 319-322 (artykuł po wosku: idem, *La Cappella della „nazione polacca” a Padova nel seicento*, „Il Santo” 7 (1967), s. 67-86).

³¹ Zob. Stanisław Temberski, *Tiara episcopalis ad diem festum divi Stanisłai martyris, episcopi Cracoviensis, Regni Poloniae patroni in celebri conventu nationis Polonae...*, typis Cribellianis: Patavii [post 7 V 1642]; Alexander Nicolaus Ossoliński, *Hospes Episcopus*, ex typograph. Camerali, Patavii 1650; Basilius Hyacinthus, *Panegyricvs in excidium Polocense atq[ue] in memorabilem victoriam Stephani inuictissimi Poloniarum regis magniq[ue] ducis Lituaniae ex potentissimo Moschorum principe III. Cal. Septemb. MDLXXIX reportatam...*, apud Laurentium Pasquatam, Patavii [post 28 IV] 1580.

³² Antonio Brillo, *Gli stemmi degli studenti polacchi nell'università di Padova*, Padova, Tipografia del seminario, 1933.

tamento, ne divenne la sede principale, si trovano numerosi stemmi di polacchi tra i 3000 conservatisi fino ai giorni nostri. Agli stemmi polacchi è stata dedicata una monografia già nel 1933, il cui merito va ad Antonio Brillo che curò la preparazione del libro che sarebbe stato donato in occasione del VII Congresso Internazionale di Scienze Storiche, tenutosi a Varsavia, come informa la scritta sulla copertina (Omaggio dell'Università di Padova all'Accademia polacca di scienze e lettere in occasione del VII Congresso internazionale di scienze storiche in Varsavia)³².

Si sono conservati anche dei documenti che testimoniano l'attività degli studenti che ricoprivano delle cariche all'interno dell'università e nella vita accademica, l'affitto di una casa e la gestione di una cassa di prestito. Grazie a questi documenti emergono fatti sino ad oggi sconosciuti ed è possibile definire questioni irrisolte, come ad esempio quella di determinare dove si trovasse la casa in cui non solo conviveva parte degli scolari polacchi³³, ma venne anche fondata un'organizzazione di autoformazione, una sorta di accademia tra polacchi³⁴. Infine l'elenco dei libri polacchi che facevano parte della biblioteca, per iscriversi alla quale veniva richiesta agli scolari la quota di 4 lire, dimostra le aspirazioni scientifiche e il coinvolgimento nello studiare nello Stu-

³² Antonio Brillo, *Gli stemmi degli studenti polacchi nell'università di Padova*, Padova: Tipografia del seminario, 1933.

³³ Su questo luogo cfr. le recenti osservazioni in: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa. Tło kulturowe pobytu Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, Instytut Badań Literackich PAN: Warszawa, 2013, pp. 44-56.

³⁴ Cfr. Tadeusz Ulewicz, *L'enigmatica Accademia degli studenti polacchi a Padova (negli anni 1547-1549 ca.)*, „Atti e Memorie dell'Accademia Patavina di Scienze, Lettere ed Arti”, 100(1987-1988), pp. 87-93.

where Polish scholars lived³³, or the establishment of a self-study organisation, so called academy, by Polish students³⁴. There is also a list of Polish books included in the nation library, for which a fee of 4 lira was collected from the enrolling scholars, which confirms scientific aspirations and involvement in learning in the Padua Athenaeum³⁵. The above mentioned materials, which were preserved until modern times, give at least a general idea of the travellers from the Republic of Poland. Their numerous presence is confirmed by 2 359 entries in the book of nation, made between 1592 and 1745. Poles constituted the second largest group of scholars, after that from German language countries. It should be added that Germans differed from other nations not only in number but also the level of organisation of their structures, their role in academic life and the privileges, which they managed to obtain³⁶.

The presence of foreigners in the University of Padua was recorded from its very beginnings. This is confirmed by the division of *Universitatis scholarium* into citramontanes and ultramontanes, with separate rectors, which is mentioned by the oldest statutes from 1331, preserved in

³³ See the recent findings on that location in: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa. Tło kulturowe pobytu Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, Instytut Badań Literackich PAN: Warszawa, 2013, pp. 44-56.

³⁴ See Tadeusz Ulewicz, *L'enigmatica Accademia degli studenti polacchi a Padova (negli anni 1547-1549 ca.)*, „Atti e Memorie dell'Accademia Patavina di Scienze, Lettere ed Arti”, 100 (1987-1988), pp. 87-93.

³⁵ Ryszard Kazimierz Lewański, Gilda Mantovani, *Bibliotheca nationis Polonae. Libri e donatori (sec. XVII-XVIII)*, in «Quaderni per la storia dell'Università di Padova» 22-23 (1989-1990), pp. 173-219.

³⁶ See Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 17-18.

jaśnione kwestie, jak np. usytuowanie domu, gdzie nie tylko wspólnie zamieszkiwała część polskich scholarów³³, ale też powołano do życia organizację samokształcącą w postaci tzw. akademii między Polakami³⁴. W końcu wykaz księzek polskich należących do biblioteki nacyjnej, na którą zresztą pobierano od wpisujących się do nacji scholarów kwotę 4 lirów, świadczy o aspiracjach naukowych i zaangażowaniu w zdobywanie wiedzy na padewskim Ateneum³⁵. Wymienione tu materiały, które szczęśliwie dochowały się do naszych czasów, pozwalają mieć przynajmniej ogólne pojęcie o przybyszach z terenów Rzeczypospolitej. O ich masowej obecności niech zaświadczy liczba 2359 wpisów w księdze nacyjnej, poczynionych pomiędzy 1592 a 1745 rokiem. Polacy stanowili drugą, po studentach wywodzących się z krajów języka niemieckiego, grupę scholarów przybyłych spoza łańcucha Alp. Przy tej okazji wypada odnotować, że Niemcy wyróżniali się spośród innych nacji nie tylko liczbą, ale również poziomem organizacji swych struktur, rolą, jaką odgrywali w życiu akademickim, oraz przywilejami, jakie udało im się z czasem uzyskać³⁶. Obecność obcokrajowców na padewskiej uczelni zaznaczyła się od samych początków jej działalności. Świadczy o tym choćby podział *Universitatis scholarium* na citramonta-

³³ Na temat tego miejsca zobacz ostatnie ustalenia w: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa. Tło kulturowe pobytu Jana Kochanowskiego na terytorium Republiki Weneckiej*, Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa, 2013, s. 44-56.

³⁴ Zob. Tadeusz Ulewicz, *L'enigmatica Accademia degli studenti polacchi a Padova (negli anni 1547-1549 ca.)*, „Atti e Memorie dell'Accademia Patavina di Scienze, Lettere ed Arti”, 100 (1987-1988), s. 87-93.

³⁵ Ryszard Kazimierz Lewański, Gilda Mantovani, *Bibliotheca nationis Polonae. Libri e donatori (sec. XVII-XVIII)*: „Quaderni per la storia dell'Università di Padova” 22-23 (1989-1990), s. 173-219.

³⁶ Zob. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 17-18.

dio di Padova³⁵. I documenti qui citati, che si sono fortunatamente conservati fino ai giorni nostri, ci permettono di farci almeno un'idea generale su coloro che arrivavano dalla Res Publica. La loro massiccia presenza è testimoniata dal numero delle iscrizioni nel registro della nazione, ben 2359, registrate tra il 1592 e il 1745. I Polacchi costituivano il secondo gruppo di scolari, dopo quelli provenienti dai Paesi di lingua tedesca. Aggiungiamo con l'occasione che i Tedeschi spiccavano rispetto alle altre nazioni non solo per il numero, ma anche per il livello di organizzazione delle loro strutture, per il ruolo che svolgevano nella vita accademica e per i privilegi che, nel tempo, erano riusciti ottenere³⁶.

La presenza di stranieri all'università di Padova era notevole sin dagli albori della sua attività, come dimostra già il fatto stesso di aver diviso *Universitatis scholarium* in citramontani e ultramontani, con rettori diversi, di cui fanno menzione i più antichi statuti del 1331, conservati del resto in una trascrizione che si trova sino ad oggi in Polonia³⁷. A partire dalla fondazione dello Studio di Padova le associazioni studentesche medievali nell'arco dei secoli subirono numerose trasformazioni che toccarono il culmine nel secolo XVI e all'inizio del XVII. Questo periodo fu del resto particolarmente fruttuoso per lo sviluppo dell'Univer-

³⁵ Ryszard Kazimierz Lewański, Gilda Mantovani, *Bibliotheca nationis Polonae. Libri e donatori (sec. XVII-XVIII)*, in «Quaderni per la storia dell'Università di Padova», 22-23 (1989-1990), pp. 173-219.

³⁶ Cfr. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 17-18.

³⁷ Władysław Nehring, *Wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze statuta uniwersytetu padewskiego z r. 1301-go*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie”, 1891, vol. 3 (63), q. 8, vol. III, pp. 383-388; Heinrich Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua vom Jahre 1331*, „Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters” 6 (1892), s. 309-562.

one copy which is now in Poland³⁷. Medieval students' associations were modified many times throughout the centuries from the establishment of the Padua Athenaeum, with the major changes taking place in the 16th and the start of the 17th centuries. This was a very good period in the history of development of the university, which attracted students from all over Europe. The development started in the first half of the 16th century, when the Padua Athenaeum became an important element of the policy of Serenissima, which wanted to present itself as a modern and free state, where science and arts flourish³⁸, which is best reflected by the slogan - the current motto of the university: *Universa universis Patavina libertas*. Soon after reopening of the University in 1517 (it was closed for 8 years due to war operations during the conflict with the League of Cambrai), Polish students could see the dynamic development of the University, which was regarded the best in Italy by Erasmus of Rotterdam. Attempts were made to regain the former position of the University right after reopening, in other words from the epoch, to cause “ritornar il Studio in quel florido stato chel'era solito esser” (the return of the Study to the flourishing state, which it used to enjoy). Reopening of the University was also con-

³⁷ Władysław Nehring, *Wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze statuta uniwersytetu padewskiego z r. 1301-go*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie”, 1891, vol. 3 (63), z. 8, vol. III, pp. 383-388; Heinrich Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua vom Jahre 1331*, „Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters” 6 (1892), pp. 309-562.

³⁸ More on this topic in: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa...*, op. cit. It contains an extensive list of sources.

nów oraz ultramontanów, z osobnymi rektorami, o czym wzmiankują najstarsze statuty z 1331 r., zachowane zresztą w jedynym odpisie znajdującym się do dziś w Polsce³⁷. Średniowieczne stowarzyszenia studentów przechodziły na przestrzeni kolejnych stuleci od założenia padewskiego Ateneum liczne przeobrażenia, których apogeum przypada na wiek XVI i początek wieku XVII. Okres ten był zresztą szczególnie owocny dla rozwoju uniwersytetu, przyciągającego swoją sławą studentów z całej Europy. Ów rozwój rozpoczął się w pierwszej połowie XVI stulecia, kiedy padewskie Ateneum stało się ważnym elementem polityki Serenissimy, wprowadzającej do życia szeroko zakrojoną propagandę mającą na celu prezentowanie siebie jako państwa nowoczesnego i wolnego, gdzie kwitną nauka i sztuka³⁸, co najlepiej oddaje wymowne zawołanie, które do dzisiaj jest mottem uczelni: *Universa universis Patavina libertas*. Niedługo po ponownym otwarciu Uniwersytetu, co nastąpiło w roku 1517 (uczelnia zamknięta na 8 lat ze względu na działania wojenne w ramach toczącego się konfliktu z Ligą z Cambrai), studenci z Polski mieli okazję odczuć, jak dynamicznie rozwija się ta wszechnica nauk, którą Erazm z Rotterdamu uważał za najlepszą w całej Italii. Od momentu wznowienia działalności natychmiast podjęto starania o odnowienie dawnej pozycji uczelni, a więc, używając określenia z epoki, spowodować „ritornar il Studio in

³⁷ Władysław Nehring, *Wiadomość o rękopisie gnieźnieńskim, zawierającym najdawniejsze statuta uniwersytetu padewskiego z r. 1301-go*, „Ateneum. Pismo naukowe i literackie”, 1891, t. 3 (63), z. 8, t. III, s. 383-388; Heinrich Denifle, *Die Statuten der Juristen-Universität Padua vom Jahre 1331*, „Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalters” 6 (1892), s. 309-562.

³⁸ Szerzej na ten temat w: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa...*, op. cit. Tam też obszerna bibliografia.

sità che attirava, con la sua fama, studenti di tutta Europa. Questo sviluppo ebbe inizio nella prima metà del XVI secolo, quando lo Studio di Padova divenne un importante elemento della politica della Serenissima che, con un'ampia propaganda, si prefiggeva di presentarsi come Stato moderno e libero, in cui fioriscono l'arte e la scienza³⁸, il che rende magnificamente l'eloquente espressione che fino ad oggi costituisce il motto dell'ateneo: *Universa universis Patavina libertas*. Non molto tempo dopo la riapertura dell'Università, che avvenne nel 1517 (l'Ateneo era stato chiuso per otto anni a causa delle attività belliche seguite al conflitto in corso con la Lega di Cambrai), gli studenti polacchi ebbero modo di sentire il dinamismo con cui si stava sviluppando questo ateneo, che Erasmo da Rotterdam considerava il migliore d'Italia. Dal momento della ripresa dell'attività, si cercò immediatamente di rinnovare l'antica posizione dell'Ateneo e, quindi, per usare una definizione dell'epoca, di far “ritornar il Studio in quel florido stato che l'era solito esser”. All'apertura dell'Università era legato anche il cambiamento delle autorità dello Studio. Tale cambiamento consisteva nel fatto che il magistrato di Venezia assumeva gradualmente il pieno controllo dell'Università grazie a un organo chiamato Riformatori dello studio di Padova, che con il tempo subordinò tutte le istituzioni che avevano una qualche importanza per la cultura, non solo a Padova, ma anche a Venezia: dalle stamperie fino alle scuole di ogni ordine e grado. Era una struttura provvisoria e temporanea, istituita già nel 1516, che però dal 22 settembre 1528 divenne l'organo che guidò l'ateneo fino alla caduta

³⁸ Per una maggiore disamina: Mirosław Lenart, *Patavium, Pava, Padwa*, op. cit., dove è contenuta un'amplissima bibliografia.

nected to the change of authorities of the Athenaeum. The process involved gradual takeover of the full control of the University by the Venice municipality, through the body called Riformatori dello studio di Padova, which gradually subordinated all cultural institutions not only in Padua but also in Venice: from printing houses to all levels of educational institutions. This was a temporary and provisional structure, established already in 1516 which, however, became the University governing body as of 22 September 1528 until the fall of the Republic of Venice, so for almost the next three centuries.

The changes introduced during that period regarded remodelling of personal structures of associations, which either accepted only students or all newcomers from an individual country, who settled in the city and expressed the will to join the association. Territorial changes caused other modifications, which regarded students' countries of origin and influenced the decision to unite into a one body or to form a separate association. As far as the most numerous, German nation is concerned, due to internal conflicts it separated into two associations: legists and artists in 1553, however, it accepted students only. From that time on, *Natio Germanica iuristarum* representing law students and *Natio Germanica artistarum*, associating philosophy, medicine and theology students, acted separately, which led to establishment

quel florido stato chel'era solito esser" (po-
wrót Studium do owego kwitnącego stanu,
w którym zwykło się znajdować). Otwarcie
Uniwersytetu wiązało się także ze zmianą
władz zarządzających Ateneum. Polegało to
na stopniowym przejęciu przez magistrat we-
necki pełnej kontroli nad Uniwersytetem za
pomocą organu zwanego Riformatori dello
studio di Padova, który z czasem podpo-
rządkował sobie wszelkie instytucje mające
znaczenie dla kultury nie tylko w Padwie,
ale i w Wenecji: od drukarni po szkolnictwo
wszystkich stopni. Była to struktura prowizoryczna i czasowa, powołana już w 1516 r.,
która jednak od dnia 22 września 1528 r.
stała się organem kierującym uczelnią aż do
upadku Republiki Weneckiej, a więc przez na-
stępne prawie trzy stulecia.

Wprowadzone w tym okresie zmiany dotyczy-
ły zwłaszcza przebudowy osobowej stowa-
rzyszeń, które bądź pozostały przy zasadzie
wpisywania do struktur jedynie studiującej
młodzieży, bądź też akceptowania przy zapi-
sach wszystkich przybyszów z danego kraju,
znajdujących się na terenie miasta i pragną-
cych przynależć do stowarzyszenia. Osobne
modyfikacje pociągały za sobą zmiany tery-
torialne, jakie dotyczyły krajów pochodze-
nia studentów, co wpływało na ich decyzje
o potężeniu się w jeden organizm lub wy-
odrębnieniu osobnego stowarzyszenia. Jeśli
idzie o najliczniejszą nację niemiecką, w roku
1553 na skutek wewnętrznych konfliktów po-
dzieliła się ona na dwa stowarzyszenia: legi-
stów i artystów, przyjmując jednak do swego
grona jedynie studiującą młodzież. Od tego
czasu *Natio Germanica iuristarum* reprezentu-
jąca studentów prawa oraz *Natio Germanica
artistarum*, zrzeszająca studentów filozofii,

della Repubblica di Venezia, e quindi, pratica-
mente, per i tre secoli successivi.

I cambiamenti introdotti in questo periodo ri-
guardarono soprattutto la trasformazione del-
la composizione delle associazioni: alcune man-
tennero la regola di iscrivere soltanto i giovani
studenti, altre accettavano tutti coloro che ar-
rivavano da un dato Paese e che, trovandosi in
città, desideravano far parte dell'associazione.
Altri cambiamenti furono dovuti alle modifiche
territoriali che riguardavano i Paesi di prove-
nienza degli studenti, il che influì sulle loro de-
cisioni di unirsi in un solo organismo o di creare
un'associazione a parte. Per quanto riguarda la
numerossima nazione germanica, nel 1553, in
conseguenza di conflitti interni, essa si divise in
due associazioni: legisti e artisti, accettando,
tuttavia, al suo interno soltanto i giovani che
studiavano. Da quel momento la *Natio Germa-
nica iuristarum*, che rappresentava gli studenti
di giurisprudenza e la *Natio Germanica artista-
rum*, che riuniva gli studenti di filosofia, me-
dicina e teologia, operarono separatamente,
facendo anche nascere due biblioteche sepa-
rate³⁹. Aggiungiamo che l'albo di immatricola-
zione della nazione germanica degli studenti di
giurisprudenza (legisti) sopravvisse, con le sue
iscrizioni, dal 1546 al 1801 e si trova oggi nelle
raccolte dell'Archivio Storico. Oltre all'albo di

³⁹ La Biblioteca Inlytae Nationis Germanicae Artistarum nacque nel 1586, mentre i legisti fondarono la propria solo nel 1596. Cfr. *Fondi antichi della Biblioteca Universitaria di Padova mostra di manoscritti e libri a stampa in occasione del 350. anniversario della fondazione 9-18 dicembre 1979* [S.l.: s.n.], 1979, pp. 62-65. Entrambe le biblioteche possiedono i propri indici pubblicati. Degli artisti: *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inlytae Nationis Germanae artistarum quae Patavi degit in commodiorem ordinem redacta... Bibliothecariis Io. Mauricio Hoffmanno... Paulo Henrico Luch...* typis Petri Mariae Frambotti: sumptibus Sebastiani Spera in Deo, I.N.G.A. typogr.: Patauij 1673; *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inlytae nationis germanicae artistarum quae Patavij elegit...*, typis Petri Mariae Frambotti: Patavij 1685. Dei legisti: *Catalogus librorum altero se correctior comptiorque qui Patavii in Bibliotheca I.N.G.J. inveniuntur sub felicissimo regimine illustrissimi, & generosissimi Domini Domini Caroli Nicolai A'Marpurg nobilis lyburnis fluminensis I.N.G.J. consilarii, ex typographia Pasquati I.N.G.J. impressoris: Patavii 1691.*

of two separate libraries³⁹. It should be
added that the German law students (leg-
ists) book of metrica was preserved with
records dating from 1546 to 1801 and can
be found today in Archivio Storico. Apart
from the book of metrica, other volumes
referred to as *Acta* and *Annales* survived⁴⁰.
As for the artists, the documents gener-
ated from 1553 were preserved in a bet-
ter condition. The book of metrics of the
German art students is contained in three
volumes with 4302 records during the pe-
riod from 1553 to 1721⁴¹. One more im-
portant fact should be added, from the
point of view of territorial changes of
the Republic of Poland: according to the
statutes of legists, the association could
accept not only the Germans but also the
Danes, the Swedes, the Prussians, the Lith-
uanians, the Czechs, the Hungarians, the

³⁹ Biblioteca Inlytae Nationis Germanicae Artistarum was established in 1586, whereas legists founded theirs only in 1596. See *Fondi antichi della Biblioteca Universitaria di Padova mostra di manoscritti e libri a stampa in occasione del 350. anniversario della fondazione 9-18 dicembre 1979* [S.l.: s.n.], 1979, s. 62-65. Both libraries indexes have been published. Artists: *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inlytae Nationis Germanae artistarum quae Patavi degit in commodiorem ordinem redacta... Bibliothecariis Io. Mauricio Hoffmanno... Paulo Henrico Luch...* typis Petri Mariae Frambotti: sumptibus Sebastiani Spera in Deo, I.N.G.A. typogr.: Patauij 1673; *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inlytae nationis germanicae artistarum quae Patavij elegit...*, typis Petri Mariae Frambotti: Patavij 1685. Legists: *Catalogus librorum altero se correctior comptiorque qui Patavii in Bibliotheca I.N.G.J. inveniuntur sub felicissimo regimine illustrissimi, & generosissimi Domini Domini Caroli Nicolai A'Marpurg nobilis lyburnis fluminensis I.N.G.J. consilarii, ex typographia Pasquati I.N.G.J. impressoris: Patavii 1691.*

⁴⁰ Regard the university law students. See *Atti della Nazione germanica dei legisti nello Studio di Padova*, a cura di Biagio Brugi, Deputazione veneta di storia patria: Venezia 1912; *Acta nationis Germanicae iuristarum 1650-1709*, a cura di Gilda Mantovani, Antenore: Padova 1983.

⁴¹ See Lucia Rossetti, *Introduzione storica*, in: *Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 20. These documents have been published: *Atti della nazione germanica artista nello Studio di Padova*, per cura di Antonio Favaro, Deputazione veneta di storia patria, vol 1-2: Venezia 1911-1912; *Acta nationis Germanicae artistarum 1637-1662*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore: Padova 1995; *Acta nationis germanicae artistarum 1663-1694*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore: Padova 1999; *Acta nationis Germanicae artistarum 1694-1769*, a cura di Elisabetta Dalla Francesca e Lucia Rossetti, Antenore: Padova 2002.

medycyny i teologii, działały odrębnie, doprowadzając także do powstania dwóch odrębnych bibliotek³⁹. Metryka nacji niemieckiej studentów prawa (legistów) zachowała się z zawartością wpisów od 1546 do 1801 r. i znajduje się dziś w zbiorach Archivio Storico. Oprócz metryki zachowały się też obszerne tomy określone jako *Acta* oraz *Annales*⁴⁰. Jeśli idzie o artystów, to dokumenty powstałe od roku 1553 dochowały się do naszych czasów w jeszcze lepszym stanie. Metryka niemieckich studentów uniwersytetu artystów pomieszczona jest w trzech tomach, gdzie od roku 1553 do 1721 można naliczyć 4302 wpisów⁴¹. Warto przy tym odnotować rzecz istotną z punktu widzenia zmian terytorialnych dawnej Rzeczypospolitej, że zgodnie ze statutami legistów do stowarzyszenia studentów mogli być przyjmowani nie tylko Niemcy, ale również Duńczycy, Szwedzi,

³⁹ Biblioteka Inclytae Nationis Germanicae Artistarum powstała w 1586 r., podczas gdy prawnicy wydzieliли swoją własną dopiero w 1596. Zob. *Fondi antichi della Biblioteca Universitaria di Padova mostra di manoscritti e libri a stampa in occasione del 350. anniversario della fondazione 9-18 dicembre 1979* [S.l.: s.n.], 1979, s. 62-65. Obie biblioteki posiadają swoje opublikowane indeksy. Artystów: *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inclytae Nationis Germanae artistarum quae Patavi degit in commodiorem ordinem redacta... Bibliothecariis Io. Mauricio Hoffmanno... Paulo Henrico Iuch...* typis Petri Mariae Framboti: sumptibus Sebastiani Spera in Deo, I.N.G.A. typogr., Patauij 1673; *Bibliotheca medico-philosophico-philologica inclytae nationis germanicae artistarum quae Patavij elegit...*, typis Petri Mariae Framboti, Patavij 1685. Legistów: *Catalogus librorum altero se correctior comptiorque qui Patavii in Bibliotheca I.N.G.J. inveniuntur sub felicissimo regimine illustrissimi, & generosissimi Domini Domini Caroli Nicolai A'Marpurg nobilis lyburnis fluminensis I.N.G.J. consiliarii, ex typographia Pasquati I.N.G.J. impressoris, Patavii 1691.*

⁴⁰ Dotyczą studentów uniwersytetu prawników. Zob. *Atti della Nazione germanica dei legisti nello Studio di Padova*, per a cura di Biagio Brugi, Deputazione veneta di storia patria, Venezia 1912; *Acta nationis Germanicae iuristarum 1650-1709*, a cura di Gilda Mantovani, Antenore, Padova 1983.

⁴¹ Zob. Lucia Rossetti, *Introduzione storica, w: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 20. Dokumenty te posiadają swoje wydania: *Atti della nazione germanica artista nello Studio di Padova*, a cura di Antonio Favaro, Deputazione veneta di storia patria, vol 1-2, Venezia 1911-1912; *Acta nationis Germanicae artistarum 1637-1662*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore, Padova 1995; *Acta nationis germanicae artistarum 1663-1694*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore, Padova 1999; *Acta nationis Germanicae artistarum 1694-1769*, a cura di Elisabetta Dalla Francesca e Lucia Rossetti, Antenore, Padova 2002.

immatricolazione si sono conservati anche degli enormi volumi chiamati *Acta* e *Annales*⁴⁰. Per quanto riguarda gli artisti, i documenti prodotti a partire dal 1553 si sono conservati fino ai nostri giorni in uno stato ancora migliore. L'albo di immatricolazione degli studenti tedeschi dell'università degli artisti è raccolto in tre volumi nei quali, dal 1553 al 1721, si contano 4302 iscrizioni⁴¹. Aggiungiamo un'altra annotazione fondamentale dal punto di vista dei cambiamenti territoriali dell'antica Res Publica, e cioè che conformemente agli statuti dei legisti potevano essere ammessi all'associazione degli studenti non solo i tedeschi, ma anche danesi, svedesi, prussiani, lituani, boemi, ungheresi, svizzeri (fatta eccezione per i trentini e i sud-tirolesi) e i giovani provenienti dalla Transilvania e dalla Moravia. Gli artisti accettavano, oltre ai tedeschi dell'antico impero suddiviso in piccole realtà, anche persone di Paesi confinanti, a condizione che conoscessero il tedesco⁴².

Per quanto riguarda le altre parti d'Europa, le divisioni territoriali del Paese di origine degli studenti portarono, nel 1534, a una temporanea separazione della nazione inglese da quella scozzese che durò fino al 1603. La nazione unita mise insieme tutti gli studenti, compresi gli irlandesi, e in caso di necessità la funzione

⁴⁰ Riguardano gli studenti dell'università dei legisti. Cfr. *Atti della Nazione germanica dei legisti nello Studio di Padova*, a cura di Biagio Brugi, Deputazione veneta di storia patria: Venezia 1912; *Acta nationis Germanicae iuristarum 1650-1709*, a cura di Gilda Mantovani, Antenore: Padova 1983.

⁴¹ Cfr. Lucia Rossetti, *Introduzione storica, in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 20. Questi documenti sono stati editi: *Atti della nazione germanica artista nello Studio di Padova*, per cura di Antonio Favaro, "Deputazione veneta di storia patria", voll. 1-2: Venezia 1911-1912; *Acta nationis Germanicae artistarum 1637-1662*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore: Padova 1995; *Acta nationis germanicae artistarum 1663-1694*, a cura di Lucia Rossetti e Antonio Gamba, Antenore: Padova 1999; *Acta nationis Germanicae artistarum 1694-1769*, a cura di Elisabetta Dalla Francesca e Lucia Rossetti, Antenore: Padova 2002.

⁴² Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 17-18.

Swiss (excluding the inhabitants of Trento and south Tirol) as well as young men from Transylvania and Moravia. The artists accepted the Germans from the former empire fragmented into small states, as well as students from the neighbouring countries, on condition that they spoke German⁴².

As far as other parts of Europe are concerned, territorial divisions of students' counties of origin caused temporary separation of the English and Scottish nation in 1534. The episode lasted until 1603. The unified nation accepted all students, including the Irish, however, if needed, a representative of the German nation could perform the function of a councillor⁴³. Due to religious wars, decreasing number of students and reorganisation of the state, two French nations also united: Provençal and Burgundian. The similar process involved Spanish and Catalan nations. However, in the case of *natio ultramarinarum*, associating, as mentioned above, the Greeks from the islands and the states along the Mediterranean coast, the

⁴² Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., pp. 17-18.

⁴³ Giacomo Filippo Tomasini, *Gymnasium Patavinum [...] libris 5. comprehensum...*, Utini: ex typographia Nicolai Schiratti, 1654, p. 52. The English Nation Library was established and modelled on the German one in 1649. It is mentioned in the documents from 1727, when a person called Mingoni was asked to prepare an index of books and present the bills for the obtained amounts for the extension of the library. There is not much information available regarding the actual content of the library and its later history. See: Gianluigi Andrich, *De natione anglica et scota iuristarum universitatis Patavinae ab a. 1222 p. Ch. n. usque ad a. 1738 scripsit [...] praefatus est dr. Blasius Brugi*, Patavii: excudebant fratres Gallina, 1892; Horatio Robert Forbes Brown, *Inglese e Scozzesi all'Università di Padova dall'anno 1618 sino al 1765 in: Monografie storiche sullo Studio di Padova contributo del r. Istituto Veneto di scienze lettere ed arti alla celebrazione del 7. centenario della Università Venezia: premiate officine grafiche C. Ferrari, 1922*, Venezia 1922; Alice W. Maladorno, *I diplomati dottorali di John Frear (1610) e di Samuel Turner (1611) al British Museum*, «Quaderni per la Storia dell'Università di Padova» 13 (1980), pp.169-177.

Prusacy, Litwini, Czesi, Węgrzy, Szwajcarzy (z wyłączeniem Trydentczyków i Tyrolczyków południowych) oraz młodzieńcy pochodzący z Transylwanii (Siedmiogrodu) i Moraw. Artyści przyjmowali do swojego grona, oprócz Niemców z rozdrobnionego na małe organizmy dawnego cesarstwa, także osoby z krajów sąsiadujących pod warunkiem znajomości języka niemieckiego⁴².

Jeśli chodzi o inne części Europy, podziały terytorialne kraju pochodzenia studentów zaważyły na czasowym oddzieleniu nacji angielskiej od szkockiej, co nastąpiło w roku 1534. Epizod ten trwał do roku 1603. Połączona nacja gromadziła wszystkich studentów łącznie z Irlandczykami, z tym że w razie konieczności funkcję konsyliarza mógł pełnić przedstawiciel nacji niemieckiej⁴³. Ze względu na wojny religijne, zmniejszenie liczby studentów oraz reorganizację państwa zjednoczyły się też dwie nacje francuskie: prowansalska i burgundzka. Podobny los spotkał nację hiszpańską i katalońską. Natomiast w przypadku *natio ultramarinorum*, zrzeszającej Greków zamieszkujących wyspy oraz tereny wzdłuż brzegów Morza Śródziemnego, szczęśliwie dochowały się statuty

⁴² Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 17-18.

⁴³ Giacomo Filippo Tomasini, *Gymnasium Patavinum [...] libris 5. Comprehensum...*, Utini: ex typographia Nicolai Schiratti, 1654, s. 52. Biblioteca Nacji Angielskiej powołana została do życia na wzór niemieckiej w 1649 r. Wzmiankowana jest w dokumentach pochodzących z 1727 r., kiedy to zwrócono się do bidela o nazwisku Mingoni, aby sporządził wykaz książek oraz przedstawił rachunki z otrzymanych kwot na powiększenie biblioteki. Na temat faktycznej zawartości biblioteki oraz jej losów nie ma zbyt wiele wiadomości. Zob. Gianluigi Andrich, *De natione anglica et scota iuristarum universitatis Patavinae ab a. 1222 p. Ch. n. usque ad a. 1738 scripsit [...] praefatus est dr. Blasius Brugi*, Patavii: excudebant fratres Gallina, 1892; Horatio Robert Forbes Brown, *Inglese e Scozzesi all'Università di Padova dall'anno 1618 sino al 1765*, in: *Monografie storiche sullo Studio di Padova contributo del r. Istituto Veneto di scienze lettere ed arti alla celebrazione del 7. centenario della Università Venezia: premiate officine grafiche C. Ferrari, 1922*, Venezia 1922; Alice W. Maladorno, *I diplomi dottorali di John Frear (1610) e di Samuel Turner (1611) al British Museum*, „Quaderni per la Storia dell'Università di Padova” 13 (1980), s. 169-177.

di consigliere poteva essere svolta da un rappresentante della nazione germanica⁴³. A causa delle guerre di religione, della riduzione del numero degli studenti e della riorganizzazione dello Stato, si unificarono anche le due nazioni francesi, quella provenzale e quella borgognona. Simile sorte toccò alla nazione spagnola e catalana. Invece nel caso della *natio ultramarinorum*, che riuniva, come menzionato sopra, i greci che abitavano sulle isole o in territori lungo le coste del Mar Mediterraneo, si sono fortunatamente conservati gli statuti del 1663, copia di quelli precedenti, riformati poco dopo, nel 1655⁴⁴. Aggiungiamo che nell'Archivio Storico si trova il manoscritto 482: *Album dei consiglieri della nazione oltremarina (1656-1737)*, con delle illustrazioni che raffigurano degli stemmi dipinti in modo simile a quelli contenuti nei manoscritti 487-488, ora pubblicati, relativi alla nazione polacca. Illustrazioni degli stemmi sono presenti anche nel manoscritto 464 che contiene il terzo volume *Acta nationis Germanicae iuristarum (1650-1709)* e i manoscritti 472-475 che contrassegnano i volumi III-VI *Acta nationis Germanicae artistarum (1616-1769)*⁴⁵.

⁴⁴ Giacomo Filippo Tomasini, *Gymnasium Patavinum [...] libris 5. Comprehensum*, Utini: ex typographia Nicolai Schiratti, 1654, p. 52. La biblioteca della nazione inglese venne creata nel 1649 su modello di quella tedesca. Viene citata in documenti che risalgono al 1727, quando ci si rivolse all'usciera Mingoni per redigere l'elenco dei libri e presentare i conti delle quote ricevute per l'ampliamento della biblioteca. Sull'effettivo contenuto della biblioteca e sulle sue sorti non ci sono molte notizie. Cfr. Gianluigi Andrich, *De natione anglica et scota iuristarum universitatis Patavinae ab a. 1222 p. Ch. n. usque ad a. 1738 scripsit [...] praefatus est dr. Blasius Brugi*, Patavii: excudebant fratres Gallina, 1892; Horatio Robert Forbes Brown, *Inglese e Scozzesi all'Università di Padova dall'anno 1618 sino al 1765*, in: *Monografie storiche sullo Studio di Padova contributo del r. Istituto Veneto di scienze lettere ed arti alla celebrazione del 7. centenario della Università Venezia: premiate officine grafiche C. Ferrari, 1922*, Venezia 1922; Alice W. Maladorno, *I diplomi dottorali di John Frear (1610) e di Samuel Turner (1611) al British Museum*, „Quaderni per la Storia dell'Università di Padova”, 13 (1980), pp. 169-177.

⁴⁵ Biblioteca universitaria, ms 1942.

⁴⁶ Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 27.

statutes of 1663 were preserved, which were copies of the previous ones, reformed soon later, in 1655⁴⁴. It should be added that Archivio Storico contains manuscript 482: *Album dei consiglieri della nazione oltremarina (1656-1737)*, with illustrations of painted crests, similarly as in currently published manuscripts 487-488 regarding the Polish nation. Illustrations of crests can also be found in manuscript 464 containing volume III of *Acta nationis Germanicae iuristarum (1650-1709)* and manuscripts 472-475, i.e. volumes III-VI of *Acta nationis Germanicae artistarum (1616-1769)*⁴⁵.

Transformations of the English and Scottish, French and Polish nations resulted in the drawing of the statutes, which allowed for enrolling all compatriots residing temporarily in Padua, apart from students. Increased presence of Poles in the city resulted in establishment of a new association on 8 February 1592, which was named *Natio Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, and included members of the catholic faith⁴⁶. Previously, students from Poland did not have their organised representative body until the end of the 16th century. Even though *Natio Polona* existed in the law university, however, its

⁴⁴ Biblioteca universitaria, ms 1942.

⁴⁵ Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 27.

⁴⁶ A Jew named Mojżesz from Lithuania was entered in the book in 1691: The six-verse-long entry was later completely wiped out and the person who did that, explained: "Iudaeus iste contra statuta Nationis privato respectu consiliarium inscriptus, est eliminatus, unde in posterum sint cauti d[omi]ni d[omi]ni consilii, ne nomina tot ill. virorum infidelium nomine deturpent, sed gerant iuxta statutum, titulo de Iudaeis, fol 23". Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 182 (in volume 2 of the nation metrica, page 197).

z 1663, będące kopią wcześniejszych, zreformowane niedługo później, bo w 1655 roku⁴⁴. W Archivio Storico znajduje się rękopis 482: *Album dei consiglieri della nazione oltremarina (1656-1737)*, posiadający ilustracje w postaci wymalowanych herbów, podobnie jak to ma miejsce w publikowanych obecnie rękopisach 487-488 dotyczących nacji polskiej. Ilustracje z herbami mają również: rękopis 464 zawierający III tom *Acta nationis Germanicae iuristarum (1650-1709)* oraz manuskrypty 472-475 oznaczające tomy III-VI *Acta nationis Germanicae artistarum (1616-1769)*⁴⁵.

Transformacje nacji angielsko-szkockiej, francuskiej i polskiej zaowocowały postanowieniami statutowymi, pozwalającymi na wpisywanie oprócz studentów, wszystkich rodaków znajdujących się czasowo w Padwie. Wzrost obecności w mieście Polaków doprowadził pod koniec wieku XVI do założenia w dniu 8 lutego 1592 r. nowego stowarzyszenia, które przybrało nazwę *Natio Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae*, i obejmowało osoby wyznania katolickiego⁴⁶. Wcześniej, do końca XVI stulecia, studenci z Polski nie mieli swojego zorganizowanego przedstawicielstwa. *Natio Polona* istniała co prawda na uniwersytecie prawników, ale jej członkowie działali w ramach *Universitas artistarum* razem z Niemcami, z którymi związani byli

⁴⁴ Biblioteca universitaria, ms 1942.

⁴⁵ Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 27.

⁴⁶ Pod datą 1691 zapisał się do księgi Żyd imieniem Mojżesz pochodzący z Litwy. Liczący sześć linijek tekst wpisu został później całkowicie zamazany, a osoba, która to uczyniła, wyjaśniła, że: „Iudaeus iste contra statuta Nationis privato respectu consiliarii inscriptus, est eliminatus, unde in posterum sint cauti d[ni] d[ni] consiliiari, ne nomina tot ill. virorum infidelium nomine deturpent, sed gerant iuxta statutum, titulo de Iudaeis, fol 23”. Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1, op. cit., s. 182 (w tomie 2. metryki nacyjnej na s. 197).

Le trasformazioni della nazione anglo-scozzese, di quella francese e di quella polacca portarono a delle deliberazioni statutarie che permisero di iscrivere, oltre agli studenti, tutti i connazionali che si trovavano temporaneamente a Padova. L'aumento della presenza di polacchi in città portò, verso la fine del XVI secolo, a creare, l'8 febbraio 1592, una nuova associazione, che assunse il nome di *Natio Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* e comprendeva persone di fede cattolica⁴⁶. In precedenza, fino alla fine del XVI secolo, gli studenti provenienti dalla Polonia non avevano una propria rappresentanza organizzata. Esisteva, a dire il vero, la *Natio Polona*, all'università dei legisti, ma i suoi membri erano attivi nell'ambito della *Universitas artistarum* insieme ai tedeschi, ai quali erano legati da una alleanza diversa⁴⁷. L'istituzione dell'associazione sopra menzionata, la cui attività era fortemente radicata nella realtà delle riforme della Chiesa che manteneva un legame con Roma, ampliò in maniera significativa non solo la composizione dell'antica nazione, ma anche il suo ambito di attività. I membri si prefiggevano una presenza attiva nella vita della gestione dell'università e di partecipare a tutte le espressioni della sua attività. Venne messo inoltre l'accento sull'importanza di mantenere una certa compattezza nazionale, come si vede oggi almeno nei documenti di discussione delle tesi di dottorato, dove, tra i testimoni, venivano scritti i cognomi dei connazionali. Parte-

⁴⁶ Nel 1691 venne inserito nel registro un ebreo di nome Mosè, originario della Lituania. Il testo della sua iscrizione, lungo sei righe, venne in seguito cancellato completamente e la persona che lo fece spiegò che: "Iudaeus iste contra statuta Nationis privato respectu consiliarii inscriptus, est eliminatus, unde in posterum sint cauti d[ni] d[ni] consiliiari, ne nomina tot ill. virorum infidelium nomine deturpent, sed gerant iuxta statutum, titulo de Iudaeis, fol 23". Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 182 (nel secondo volume della metryki della nazione a pagina 197).

⁴⁷ *Atti della nazione germanica artista*, I, p. 27.

members acted within *Universitas artistarum* together with Germans, with whom they formed a separate alliance⁴⁷. Establishing the above mentioned association, which activity was firmly based in the reality of the Church reforms, which maintained close ties with Rome, considerably increased not only membership of the older nation, but also the scope of its activities. Its members' aim was to be actively present in the university authorities and participation in all aspects of its activities. The emphasis was put on maintaining the national unity, which can be seen in the doctoral promotion documents, where names of compatriots were recorded among witnesses. Members participated in religious ceremonies, funerals or celebrations related to Polish military victories. Members help each other via the above mentioned loan fund or support in learning by maintaining the library, language teachers, fencing or even a pharmacist master "speziale della nazione". These activities should be emphasised. As far as the "maestro di arme della inclita Natione" is concerned, it is worth noting that a Giulio Gualtieri, the son of Battista, was recorded in the metrica in 1667, and must have had special ties with Poles⁴⁸. In our opinion, this proves the importance of lessons in the use of arms for the young men coming to Padua, which deserves a separate study. As far as the pharmacy is concerned (*Pharmacopola*

⁴⁷ *Atti della nazione germanica artista*, I, p. 27.

⁴⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 142 (in volume 2 of the nation metrica, page 86).

osobnym przymierzem⁴⁷. Powołanie polskiego stowarzyszenia, którego działalność była mocno osadzona w realiach reform Kościoła utrzymującego więź z Rzymem, poszerzyła znacząco nie tylko skład nacji dawniejszej, ale też zakres jej działalności. Członkowie stawiali sobie za cel aktywną obecność we władzach uczelni oraz uczestnictwo we wszelkich przejawach jej działalności. Położono przy tym akcent na podtrzymanie spójni narodowej, co widoczne jest dziś choćby w dokumentach promocji doktorskich, gdzie wśród świadków zapisywano nazwiska współziomków. Wspólnie uczestniczono też w nabożeństwach, pogrzebach czy też obchodach związanych ze zwycięstwami polskiego oręża. Pomagano sobie wzajemnie przez wspomnianą już kasę pożyczkową, czy też wspierano się w kształceniu poprzez utrzymywanie biblioteki, wspólnych nauczycieli języków, naukę szermierki, a nawet biegłego w sztuce aptekarskiej „speziale della nazione”. Te ostatnie aktywności zasługują na wyróżnienie. Jeśli idzie o „maestro di arme della inclita Nazione”, warto odnotować, że zapisany został do metryki pod datą 1667 niejaki Giulio Gualtieri, syn Battisty, który musiał być z Polakami szczególnie związany⁴⁸. W ocenie piszącego te słowa dowodzi to znaczenia nauki władania bronią dla młodzieńców przybywających do Padwy, co stanowi temat wart osobnego opracowania. Jeśli idzie o aptekę (*Pharmacopola Dominorum Polonorum ad insignia Sancti Caroli*), należy zwrócić uwagę na fakt, że od 1648, czyli

⁴⁷ *Atti della nazione germanica artista*, I, s. 27.

⁴⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1, op. cit., s. 142 (w tomie 2. metryki nacyjnej na s. 86).

ci pavano insieme anche ai riti, ai funerali e alle celebrazioni legate alle vittorie dell'esercito polacco. Si aiutavano a vicenda con la cassa di prestito menzionata sopra e si davano sostegno nell'istruzione mantenendo la biblioteca, gli insegnanti di lingue straniere, di scherma e persino di un esperto nell'arte della farmacia, lo "speziale della nazione". Queste ultime attività meritano una menzione a parte. Per quanto riguarda il "maestro di arme della inclita Nazione", vale la pena sottolineare che nel 1667 venne inserito nell'albo di immatricolazione un certo Giulio Gualtieri, figlio di Battista, che doveva essere particolarmente legato ai polacchi⁴⁸, come dimostrerebbe, a nostro avviso, l'importanza data dai giovani che arrivavano a Padova all'arte di usare le armi, e che è oggetto di un lavoro a parte. Per quanto riguarda la farmacia (*Pharmacopola Dominorum Polonorum ad insignia Sancti Caroli*), osserviamo che dal 1648, cioè dal momento in cui Girolamo Zanella unì il ruolo dell'usciera e del farmacista della nazione, vi si trovava probabilmente anche la biblioteca, rendendo questo luogo il punto di incontro dei polacchi che si trovavano a Padova⁴⁹. Oltre al farmacista, c'era un medico che vegliava sullo stato di salute dei membri dell'associazione, una persona fidata che era il protettore della nazione. Sulla porta della sua casa veniva appeso lo stemma della nazione, come sappiamo a proposito di due note figure,

⁴⁸ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 142 (nel secondo volume della metryki della nazione a pagina 86).

⁴⁹ Cfr. Riccardo C. Lewański, *Peregrinatio academica della Respublica utriusque nationis alle università italiane nei secoli XIII-XVIII: il caso di Padova. Lo stato delle ricerche*, in: *L'Est europeo e l'Italia. Studi in onore di Piero Cazzola raccolti da Emanuele Kanceff e Ljiljana Banjanin*, Slatkine: Genève, p. 25. È ancora vivo il ricordo dei Polacchi che si incontravano in questo posto. Cfr. Giovanni Saggiori, *Padova nella storia delle sue strade*, B. Piazzon stampatore: Padova, 1972, p. 394; Andrea Calore, *Il Palazzo di Arnaldo Speroni degli Alvarotti, "Padova e il suo Territorio"* 23 (2008), 131, pp. 35-37.

Dominorum Polonorum ad insignia Sancti Caroli), it should be noted that since 1648, i.e. since the moment when Girolamo Zanella became the nation's usher and pharmacist, it also probably housed the library and the place became the meeting centre for the Poles residing in Padua⁴⁹. Apart from the pharmacist, the association members' health was supervised by a trusted doctor, who was also the nation's protector. The nation's crest was placed above the door to his house, which we know regarding the two eminent figures named: Benedetto Selvatico and Girolamo Frigimelica⁵⁰.

Coming back to the nation metrica, it consists of two volumes bound in red leather with golden embossing. In the centre of the binding, both in the front and back, are oval fields: one in the older volume with remains of colourful paintings, which apparently present resurrection of Peter by St. Stanislaus⁵¹, and a better preserved crest of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The first album, started in 1592,

⁴⁹ See Riccardo C. Lewański, *Peregrinatio academica della Respublica utriusque nationis alle università italiane nei secoli XIII-XVIII: il caso di Padova. Lo stato delle ricerche*, in: *L'Est europeo e l'Italia. Studi in onore di Piero Cazzola raccolti da Emanuele Kanceff e Ljiljana Banjanin*, Slatkine: Genève, p. 25. The memory of Poles meeting there is still alive. See Giovanni Saggiori, *Padova nella storia delle sue strade...*, B. Piazzon stampatore: Padova, 1972, p. 394; Andrea Calore, *Il Palazzo di Arnaldo Speroni degli Alvarotti, "Padova e il Suo Territorio"* 23 (2008), 131, pp. 35-37.

⁵⁰ Others known by name are Alessandro Borromeo (Aleksander Borromaeus) and Alessandro Knips Macoppe. See *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., p. 136, 139, 157, 160, 161, 162; Stanisław Windakiewicz *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie*, in: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, vol. IV, w drukarni „Czasu”: Kraków 1890, p. 396.

⁵¹ See Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24. Windakiewicz, *Księgi nacji polskiej w Padwie*, w drukarni "Czasu": Kraków 1888, p. 3.

od momentu, kiedy Girolamo Zanella połączył rolę bidela oraz aptekarza nacji, mieściła się w niej zapewne także biblioteka, czyniąc z tego miejsca centrum spotkań przebywających w Padwie Polaków⁴⁹. Oprócz aptekarza, nad stanem zdrowia członków stowarzyszenia czuwał zaufany lekarz, który był także protektorem nacji. Nad drzwiami jego domu zawieszano herb nacji, co jest potwierdzone odnośnie do dwóch znanych postaci noszących nazwiska: Benedetto Selvatico oraz Girolamo Frigimelica⁵⁰.

Wracając do metryki nacyjnej, należy powtórzyć, że składają się na nią dwa tomy oprawne w czerwoną skórę z wytłoczeniami złotymi. W centrum oprawy, zarówno z przodu, jak i z tyłu znajdują się owale: w tomie starszym umieszczono jeden, posiadający ślady kolorowych malunków, na których domyślano się wskrzeszenia Piotrowina przez św. Stanisława⁵¹, oraz widnieje lepiej zachowany herb Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Pierwszy Album, założony w roku 1592, doznał już po kilkunastu latach licznych uszkodzeń, co skłoniło Marcina Władysława Weihera, konsyliarza nacji, do sprawienia w roku

⁴⁹ Zob. Riccardo C. Lewański, *Peregrinatio academica della Respublica utriusque nationis alle università italiane nei secoli XIII-XVIII: il caso di Padova. Lo stato delle ricerche*, w: *L'Est europeo e l'Italia. Studi in onore di Piero Cazzola raccolti da Emanuele Kanceff e Ljiljana Banjanin*, Slatkine, Genève, s. 25. Pamięć o spotkaniach Polaków w tym miejscu jest nadal żywa. Por. Giovanni Saggiori, *Padova nella storia delle sue strade...*, B. Piazzon stampatore, Padova, 1972, s. 394; Andrea Calore, *Il Palazzo di Arnaldo Speroni degli Alvarotti*, „Padova e il Suo Territorio” 23 (2008), 131, s. 35-37.

⁵⁰ Inni znani z imienia i nazwiska to Alessandro Borromeo (Aleksander Borromaeus) oraz Alessandro Knips Macoppe. Zob. *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., s. 136, 139, 157, 160-162; Stanisław Windakiewicz *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie*, w: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, t. 4, w drukarni „Czasu”, Kraków 1890, s. 396.

⁵¹ Zob. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 24. Windakiewicz, *Księgi nacji polskiej w Padwie*, w drukarni „Czasu”, Kraków 1888, s. 3.

Benedetto Selvatico e Girolamo Frigimelica⁵⁰. Tornando all'albo di immatricolazione della nazione, ci piace ripetere che si compone di due volumi rilegati in pelle rossa con intagli dorati. Al centro della rilegatura, sia sul davanti che sul retro si trovano degli ovali: nel volume più vecchio ve n'è uno su cui sono visibili delle tracce di disegni, su cui si pensa fosse illustrata la resurrezione di Piotrowin ad opera di Santo Stanislao⁵¹, e si vede lo stemma in uno stato di conservazione migliore, della Confederazione Polacco-Lituana. Il primo albo, realizzato nel 1592, dopo alcuni anni aveva già subito numerosi danni, fatto che indusse, nel 1605, Marcin Władysława Weiher, consigliere della nazione, a commissionare un nuovo registro sotto forma di codicillo, nel quale vennero trascritte tutte le iscrizioni. Questo liber Nationis sopravvisse fino al 1640, anno in cui il consigliere Florian Michał Smogulecki fece realizzare a sue spese un nuovo registro in folio, includendo il vecchio codicillo. Se ne occupò un bravo rilegatore che pareggiò il formato dell'insieme aggiungendo ad ogni foglio del codicillo una mezza pagina bianca, decorata con un disegno. Il registro della nazione svolse la sua funzione, in questa forma, per altri nove anni e anche se erano rimasti ancora 21 fogli non scritti si decise di farne uno nuovo. Se ne occupò, a proprie spese, il consigliere Aleksander Michał Ossoliński. Dal 1649 alla metà

⁵⁰ Altri, conosciuti con nome e cognome, sono Alessandro Borromeo (Aleksander Borromaeus) e Alessandro Knips Macoppe. Cfr. *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 2: *Statuta oraz akta i protokoły nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, op. cit., p. 136, 139, 157, 160, 161, 162; Stanisław Windakiewicz *Protokoły zgromadzeń nacji polskiej w Padwie*, in: *Archiwum do dziejów literatury i oświaty w Polsce*, vol. IV, tipografia „Czasu”: Kraków 1890, p. 396.

⁵¹ Cfr. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24. Windakiewicz, *Księgi nacji polskiej w Padwie*, tipografia „Czasu”: Kraków 1888, p. 3.

was damaged a few times after several years, which prompted Marcin Władysława Weiher, the nation's councillor, to prepare a new book in the form of a codicil, in which all inscriptions were rewritten in 1605. This *liber Nationis* survived until 1640, when during the councillor Florian Michał Smogulecki, at his expense a new book was made *in folio*, which included the old codicil. A skilful bookbinder made this by aligning the book's format through addition of a half clean sheet with a drawing to each of the codicil's cards. The book of the nation served another nine years in this form and, even though there still 21 clean pages left, a decision was made to prepare a new book. The councillor Aleksander Michał Ossoliński took care of the execution and financed the project. New records and illustrations, mainly of heraldic character were added and ordered from 1649 until the middle of the 18th century. The names of only two miniaturists are known, because they signed their works. “Franciscus Alvarez Filius” was the author of the crests illustrations of Zbigniew Ossoliński, Kazimierz Krzeczonowicz and Franciszek Koryciński⁵². Another representative of the German nation, Ioannes Aloysius Foppa de Rota,

⁵² Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 123, 124, 125 (in volume 2 of the nation metrica in pages 23, 27, 39). Franciscus Alvarez Bruxellensis, who entered his name in the German artists book of nation on 16 June 1633, and a year later, on 10 March 1634 received a medical diploma, was his father. It does not seem that his son was a student of the university. See: Fritz Weigle, *Die deutschen Doktorpromotionen in Philosophie und Medizin an der Universität Padua von 1616-1663*, “Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken”, Bd. 45 (1965), p. 344; Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24, footnote 41.

1605 nowej księgi w formie kodycyłu, do której przepisano wszystkie inskrypcje. Tak prowadzony *liber Nationis* przetrwał do roku 1640, kiedy to, za czasów konsyliarstwa Floriana Michała Smoguleckiego, wykonano na jego koszt nową księgę *in folio*, włączając do niej stary kodycył. Uczynił to sprawny introligator, który wyrównał format całości, doklejając do każdej z kart kodycyłu pół karty czystej, ozdobionej rysunkiem. W tej formie księga nacyjna służyła jeszcze przez lat dziewięć i choć pozostało w niej 21 niezapisanych kart, zdecydowano się na sprawienie nowej. Zajął się tym i wydał na to własne środki konsyliarz Aleksander Michał Ossoliński. Od roku 1649 do połowy XVIII w. do nowego Albumu dodawano kolejne wpisy oraz zamawiano ilustracje, głównie o charakterze heraldycznym. Znane są imiona jedynie dwóch miniaturzystów, ponieważ podpisali się pod swoimi dziełami. Przy herbach Zbigniewa Ossolińskiego, Kazimierza Krzeczonowicza, Franciszka Korycińskiego pochwalił się autorstwem malunków „Franciscus Alvarez Filius”⁵². Inny przedstawiciel nacji niemieckiej, Ioannes Aloysius Foppa de Rota, umieścił swoje nazwisko przy herbie Stanisława Porębskiego⁵³.

⁵² Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1, op. cit., s. 123-125 (w tomie 2. metryki nacyjnej na s. 23, 27, 39). Franciscus Alvarez Bruxellensis, który wpisał się do ksiąg nacji niemieckiej artystów 16 czerwca 1633 r., a rok później, w dniu 10 marca 1634 otrzymał dyplom z medycyny, był jego ojcem. Nie wydaje się jednak, aby jego syn był studentem uniwersytetu. Zob. Fritz Weigle, *Die deutschen Doktorpromotionen in Philosophie und Medizin an der Universität Padua von 1616-1663*, „Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken”, Bd. 45 (1965), s. 344; Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 24, przypis 41.

⁵³ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, t. 1, op. cit., s. 128 (w tomie 2. metryki nacyjnej na s. 48). Ioannes Aloysius Foppa de Rota wpisał się do nacji niemieckiej artystów 2 września 1662 r. Zob. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., s. 24, przypis 42.

del XVIII secolo vennero aggiunte nel nuovo albo altre iscrizioni e vennero commissionate delle illustrazioni, principalmente di carattere araldico. Conosciamo il nome solo di due miniatori grazie al fatto che si firmarono sotto le loro opere. Sotto gli stemmi di Zbigniew Ossoliński, Kazimierz Krzeczonowicz e Franciszek Koryciński si firmò “Franciscus Alvarez Filius”⁵², mentre un altro rappresentante della nazione germanica, Ioannes Aloysius Foppa de Rota, inserì il suo nome sotto lo stemma di Stanisław Porębski⁵³.

Gli sforzi volti a collaborare con esperti miniatori meritano di essere sottolineati non solo per il valore artistico di queste illustrazioni. Osserviamo, inoltre, che i manoscritti con gli stemmi delle altre nazioni sono caratterizzati da un gusto estetico non omogeneo, mentre non si osservano tali differenze nel caso degli stemmi appesi ai muri di Palazzo del Bo, dove le immagini sono state uniformate sia dal punto di vista della composizione, sia dell'esecuzione d'insieme, soprattutto se si tratta del ciclo dedicato alle file dei vari rettori. Dal momento che i registri delle nazioni avevano carattere di documento interno, risulta interessante l'importanza che si dava a sottolineare il proprio status, l'origine o l'importanza di cui si godeva nell'ambiente

⁵² Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 123, 124, 125 (nel secondo volume dell'albo di immatricolazione della nazione alle pagine 23, 27, 39). Franciscus Alvarez Bruxellensis, che si era iscritto nei registri della nazione tedesca degli artisti il 16 giugno 1633 e un anno dopo, il 10 marzo 1634 aveva conseguito il diploma di medicina, era suo padre. Non sembra, tuttavia, che suo figlio fosse uno studente universitario. Cfr. Fritz Weigle, *Die deutschen Doktorpromotionen in Philosophie und Medizin an der Universität Padua von 1616-1663*, “Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken”, Bd. 45 (1965), p. 344; Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24, nota 41.

⁵³ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 128 (nel secondo volume della metryki della nazione a pagina 48). Ioannes Aloysius Foppa de Rota si iscrisse alla nazione germanica degli artisti il 2 settembre 1662. Cfr. Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24, nota 42.

placed his name at the crest of Stanisław Porębski⁵³.

Attempts to engage skilful miniaturists deserve attention not only due to the artistic value of the works. It should be noted that manuscripts with crests of other nations show different aesthetic tastes. Such differences cannot be seen in the case of the crests placed on the walls of Palazzo del Bo, where images were unified due to their composition as well as the author of the whole, in particular with regard to the cycles devoted to the rule of individual rectors. As the books of nations were internal documents, it seems interesting how important it was to emphasise one's status, origin and the position among other Poles. In our opinion, this was strictly related to the discussions of the idea of honour, characteristic for the second half of the 16th century, which was reflected in European literature⁵⁴. That aspect was not too much reflected in Poland, not just because of the slow adaptation of the concept itself, which in its later development was to replace the word “dignity”⁵⁵. The

⁵⁴ Henryk Barycz, *Archiwum nacji polskiej w Uniwersytecie Padewskim*, vol. 1, op. cit., p. 128 (in volume 2 of the nation metrika, page 48). Ioannes Aloysius Foppa de Rota entered his name in the German artists book of nation on 2 September 1662. See Lucia Rossetti, *Introduzione storica in: Stemmi di scolari dello Studio di Padova in manoscritti dell'Archivio antico universitario*, op. cit., p. 24, footnote 42.

⁵⁴ More on this topic in: Mirosław Lenart, „*Il soldato cristiano in kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*”, in: *Antonio Possevino SJ (1533-1611). Życie i dzieło na tle epoki*, ed. Danuta Quirini-Popławska, Kraków 2012, pp. 485-501. Below the author repeats part of the remarks included in the article: *Wzorce osobowe doby potrydenckiej w perspektywie idei walki*, in: *Kultura pierwszej Rzeczypospolitej w dialogu z Europą. Hermeneutyka wartości*, vol. VI: *Formowanie kultury katolickiej w dobie potrydenckiej. Powszechność i narodowość katolicyzmu polskiego*, ed. Justyna Dąbkowska-Kujko, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego: Warszawa 2016, pp. 351-387.

⁵⁵ See Mirosław Lenart, *Idea honoru w dziejach kształtowania tożsamości narodowej. Zarys problematyki in: Polonistyka wobec wyzwań współczesności*, vol. 2, eds. S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014, pp. 73-83.

Zabiegi dotyczące pozyskania wprawnych miniaturzystów zasługują na podkreślenie nie tylko ze względu na artystyczne walory tych przedstawień. Warto przy tym zauważyć, że rękopisy z herbami innych nacji charakteryzują się odmiennymi upodobaniami estetycznymi. Takich różnic nie sposób dostrzec w przypadku herbów zawieszonych na murach Palazzo del Bo, gdzie przedstawienia podlegały unifikacji tak ze względu na kompozycję, jak i wykonawcę całości, zwłaszcza jeśli idzie o cykle poświęcone rządcom poszczególnych rektorów. Ponieważ księgi nacyjne miały charakter dokumentów wewnętrznych, interesująca wydaje się waga, jaką przywiązywano do podkreślenia swojego statusu, pochodzenia oraz znaczenia w środowisku Polaków. Zabiegi te, w mojej ocenie, pozostawały w ścisłym związku z charakterystycznymi dla kultury drugiej połowy wieku XVI dyskusjami na temat idei honoru, czego odzwierciedlenie odnaleźć można w literaturze europejskiej⁵⁴. Zagadnienie to w Polsce nie znalazło szerszego odzwierciedlenia, i to nie tylko z racji powolnego adaptowania się samego pojęcia, które w dalszym rozwoju miało zastąpić słowo „cześć”⁵⁵. Potomków dawnych Sarmatów o wiele bardziej interesowało udowodnienie przynależności do stanu szlacheckiego. Pótwierdzają to powstałe już w XVI stuleciu

⁵⁴ Szerzej na ten temat w artykule: Mirosław Lenart, „*Il soldato cristiano in contesto di attività di Antonio Possevino SJ jako bibliografa katolickiego*”, w: *Antonio Possevino SJ (1533-1611). Życie i dzieło na tle epoki*, red. Danuta Quirini-Popławska, Kraków 2012, s. 485-501. Poniżej Autor po części powtarza uwagi zawarte w artykule: *Wzorce osobowe doby potrydenckiej w perspektywie idei walki*, w: *Kultura pierwszej Rzeczypospolitej w dialogu z Europą. Hermeneutyka wartości*, t. 6: *Formowanie kultury katolickiej w dobie potrydenckiej. Powszechność i narodowość katolicyzmu polskiego*, red. Justyna Dąbkowska-Kujko, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, s. 351-387.

⁵⁵ Zob. Mirosław Lenart, *Idea honoru w dziejach kształtowania tożsamości narodowej. Zarys problematyki*, w: *Polonistyka wobec wyzwań współczesności*, t. 2, red. S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014, s. 73-83.

dei polacchi. A nostro avviso questi interventi erano in stretto rapporto con le discussioni tipiche della cultura della seconda metà del XVI secolo sull'idea di onore, il cui riflesso si ritrova nella letteratura europea⁵⁴. Tale problema non trovò, tuttavia, in Polonia ampio riflesso e non solo a causa di un lento adattamento all'idea stessa che, successivamente, sarebbe stata sostituita dal termine "dignità"⁵⁵. I discendenti degli antichi Sarmati erano molto più interessati a dimostrare di appartenere al ceto nobiliare, come dimostrano le numerose divagazioni su questo argomento, di cui si ha notizia fin dal XVI secolo, che assunsero importanza dopo la rivolta di Zebrzydowski, quando il gruppo che professava l'idea di nobiltà-cittadinanza perse definitivamente. Di conseguenza il ruolo della media nobiltà diminuì⁵⁶. Ricordiamo che i portavoce di coloro che intendevano la nobiltà come teoria della cittadinanza furono Andrzej Frycz Modrzewski⁵⁷, Jakub Przytuński⁵⁸, Stanisław Orzechowski⁵⁹.

⁵⁴ Per una maggiore disamina si veda l'articolo: Mirosław Lenart, „*Il soldato cristiano in contesto di attività di Antonio Possevino SJ jako bibliografa katolickiego*”, w: *Antonio Possevino SJ (1533-1611). Życie i dzieło na tle epoki*, a cura di Danuta Quirini-Popławska, Kraków 2012, pp. 485-501. Di seguito l'Autore riporta parzialmente le osservazioni contenute nell'articolo: *Wzorce osobowe doby potrydenckiej w perspektywie idei walki*, in: *Kultura pierwszej Rzeczypospolitej w dialogu z Europą. Hermeneutyka wartości*, vol. VI: *Formowanie kultury katolickiej w dobie potrydenckiej. Powszechność i narodowość katolicyzmu polskiego*, a cura di Justyna Dąbkowska-Kujko, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego: Warszawa 2016, pp. 351-387.

⁵⁵ Cfr. Mirosław Lenart, *Idea honoru w dziejach kształtowania tożsamości narodowej. Zarys problematyki*, in: *Polonistyka wobec wyzwań współczesności*, vol. 2, a cura di S. Gajda, I. Jokiel, Opole 2014, pp. 73-83.

⁵⁶ Cfr. Sławomir Baczewski, *Szlachectwo. Studium z dziejów idei w piśmiennictwie polskim. Druga połowa XVI wieku, XVII wiek*, Wyd. UMCS, Lublin 2009.

⁵⁷ Cfr. le osservazioni sul rapporto di Frycz nei confronti della nobiltà in: W. Voisé, *Andrzej Frycz Modrzewski 1503-1572*, Ossolineum: Wrocław 1975, pp. 39-40, 49-52.

⁵⁸ Cfr. Jakub Przytuński, *Prawa, czyli statuty i przywileje Królestwa Polskiego*, trad. Maria Cytowska, in: *700 lat myśli polskiej*, vol. 2: *Filozofia i myśl społeczna XVI wieku*, a cura di Lech Szczucki, PWN: Warszawa 1978.

descendants of the Sarmatians were much more interested in proving their nobility status. This is confirmed by various discussions of that topic already in the 16th century, which gained importance after Zebrzydowski's rokosz (rebellion), after which the group praising the idea of nobility-citizenship finally lost. In consequence, the role of middle nobility decreased⁵⁶. It should be remembered that the idea of nobility as the theory of citizenship was supported by Andrzej Frycz Modrzewski⁵⁷, Jakub Przytuński⁵⁸, Stanisław Orzechowski⁵⁹ or Andrzej Wolan⁶⁰. That topic was naturally discussed also in Western Europe⁶¹, the difference, however, was - generally speaking - that in the Republic of Poland, the texts regarding family histories, i.e. "good origin," largely replaced dissertations on the defence of a "good name" published in Italy, for example, in particular in Serenissima⁶². A number of heraldic-genealogical treatises can be mentioned. The works by Bartłomiej Paprocki should be mentioned:

⁵⁶ See Sławomir Baczewski, *Szlachectwo. Studium z dziejów idei w piśmiennictwie polskim. Druga połowa XVI wieku, XVII wiek*, Wyd. UMCS, Lublin 2009.

⁵⁷ See the remarks on the attitude of Frycz towards nobility in: W. Voisé, *Andrzej Frycz Modrzewski 1503-1572*, Ossolineum: Wrocław 1975, pp. 39-40, 49-52.

⁵⁸ Jakub Przytuński, *Prawa, czyli statuty i przywileje Królestwa Polskiego*, transl. Maria Cytowska, in: *700 lat myśli polskiej*, vol. 2: *Filozofia i myśl społeczna XVI wieku*, wyb. i oprac. Lech Szczucki, PWN: Warszawa 1978.

⁵⁹ Stanisław Orzechowski, *Fidelis subditus*, transl. Jan Januszowski, in: *Sześć broszur politycznych ze schyłku XVI i początku XVII wieku*, wyd. Bolesław Ulanowski, PAU: Warszawa 1921, pp. 1-38.

⁶⁰ Andrzej Wolan, *De libertate politica sive civili*, przekł. Stanisław Dubingowicz, wyd. i oprac. Maciej Eder i Roman Mazurkiewicz, ed. Wacław Uruszczyk, Neriton: Warszawa 2010.

⁶¹ See Jonathan Dewald, *The European nobility. 1400-1800*, Cambridge University Press: Cambridge 1996, p. 16-19. See also studies in: *The nobility in Russia and Eastern Europe*, eds. Ivo Banac, Paul Bushkovitch, Yale Concilium on International and Area Studies: New Haven 1983.

⁶² See Mirosław Lenart, *Il soldato cristiano in contesto di attività di Antonio Possevino SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

liczne dywagacje na ten temat, które nabrały znaczenia po rokoszu Zebrzydowskiego, kiedy ostatecznie przegrała grupa wyznająca ideę szlachectwa-obywatelstwa. Konsekwencją tego było zmniejszenie roli średniej szlachty⁵⁶. Przypomnijmy, że rzecznikami ujmowania szlachectwa jako teorii obywatelstwa byli Andrzej Frycz Modrzewski⁵⁷, Jakub Przyłuski⁵⁸, Stanisław Orzechowski⁵⁹ czy Andrzej Wolan⁶⁰. Oczywiście, także w Europie Zachodniej podejmowano ten temat⁶¹, ale różnica polegała – ogólnie rzecz ujmując – na tym, że w Rzeczypospolitej teksty dotyczące historii rodowych, a zatem „dobrego pochodzenia”, w dużej mierze zastąpiły rozprawy na tematy obrony „dobrego imienia” publikowane np. na terenie Italii, w tym zwłaszcza na terenie Serenissimy⁶². Wymienić tu można całą szereg dzieł, w których poruszano tematykę heraldyczno-genealogiczną. Wśród nich na czoło wysuwają się prace Bartłomieja Paprockiego *Gniazdo cnoty* (Piotrkowczyk, Kraków 1578) oraz *Herby rycerstwa polskiego* (Garwólczyk, Kraków 1584), naśladowane przez Jana Aleksandra Górczyna (*Herby Króle-*

⁵⁶ Zob. Sławomir Baczewski, *Szlachectwo. Studium z dziejów idei w piśmiennictwie polskim. Druga połowa XVI wieku, XVII wiek*, Wyd. UMCS, Lublin 2009.

⁵⁷ Zob. uwagi na temat stosunku Frycza do szlachty w: W. Voisé, *Andrzej Frycz Modrzewski 1503–1572*, Ossolineum, Wrocław 1975, s. 39–40, 49–52.

⁵⁸ Zob. Jakub Przyłuski, *Prawa, czyli statuty i przywileje Królestwa Polskiego*, przekł. Maria Cytowska, w: *700 lat myśli polskiej*, t. 2: *Filozofia i myśl społeczna XVI wieku*, wyb. i oprac. Lech Szczucki, PWN, Warszawa 1978.

⁵⁹ Stanisław Orzechowski, *Fidelis subditus*, przekł. Jan Januszowski, w: *Sześć broszur politycznych ze schyłku XVI i początku XVII wieku*, wyd. Bolestaw Ulanowski, PAU, Warszawa 1921, s. 1–38.

⁶⁰ Andrzej Wolan, *De libertate politica sive civili*, przekł. Stanisław Duingowicz, wyd. i oprac. Maciej Eder i Roman Mazurkiewicz, red. Waclaw Uruszczak, Neriton, Warszawa 2010.

⁶¹ Por. Jonathan Dewald, *The European nobility. 1400–1800*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, s. 16–19. Zob. też studia w: *The nobility in Russia and Eastern Europe*, red. Ivo Banac, Paul Bushkovitch, Yale Concilium on International and Area Studies, New Haven 1983.

⁶² Zob. Mirosław Lenart, *Il soldato cristiano w kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

chowski⁵⁹ e Andrzej Wolan⁶⁰. Ovviamente anche nell'Europa occidentale veniva affrontato questo argomento⁶¹, ma la differenza consisteva nel fatto che – generalmente parlando – nella Res Publica i testi relativi alla storia della genealogia, e quindi della “buona provenienza”, sostituirono in gran parte quelli relativi alla difesa del “buon nome” pubblicati, ad esempio, in Italia, e soprattutto nella zona della Serenissima⁶². È possibile qui citare tutta una serie di lavori nei quali viene trattato l'argomento araldico-genealogico, tra cui spiccano i lavori di Bartłomiej Paprocki *Gniazdo cnoty* (Piotrkowczyk: Kraków 1578) e *Herby rycerstwa polskiego* (Garwólczyk: Kraków 1584), seguito da Jan Aleksander Górczyn (*Herby Królestwa polskiego*, edizione in proprio: Kraków 1653), Szymon Okolski (*Orbis Polonus*, Franciszek Cezary: Kraków 1642) e Jan Karol Dachnowski (*Poczet możnego Rycerstwa Polskiego*, b.r.m.)⁶³. Sottolineiamo ancora che il crollo dell'idea di nobiltà-cittadinanza nel XVII secolo spostò la riflessione politico-sociale sulla genealogia e sulle radici storiche, ponendo l'accento sulla distinzione tra la vera e propria nobiltà e quella non vera. Il solo fatto di essere nobile divenne spesso più importante dei valori propri di questo cetto sociale.

⁵⁹ Stanisław Orzechowski, *Fidelis subditus*, trad. Jan Januszowski, in: *Sześć broszur politycznych ze schyłku XVI i początku XVII wieku*, wyd. Bolestaw Ulanowski, PAU: Warszawa 1921, pp. 1–38.

⁶⁰ Andrzej Wolan, *De libertate politica sive civili*, trad. Stanisław Duingowicz, wyd. i oprac. Maciej Eder i Roman Mazurkiewicz, a cura di Waclaw Uruszczak, Neriton: Warszawa 2010.

⁶¹ Cfr. Jonathan Dewald, *The European nobility. 1400–1800*, Cambridge University Press: Cambridge 1996, pp. 16–19. Cfr. Anche gli studi contenuti in: *The nobility in Russia and Eastern Europe*, a cura di Ivo Banac, Paul Bushkovitch, Yale Concilium on International and Area Studies: New Haven 1983.

⁶² Cfr. Mirosław Lenart, *Il soldato cristiano w kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

⁶³ Jan Karol Dachnowski, *Poczet możnego rycerstwa polskiego, w którym dawnych bohaterów sarmackich odważne dzieła krwi nieprzyjacielską rysowane, w pokoju klejnoty, tudzież i domów szlacheckich genealogie*, b. m. r. (1640 circa).

Gniazdo cnoty (Piotrkowczyk: Kraków 1578) and *Herby rycerstwa polskiego* (Garwólczyk: Kraków 1584), imitated by Jan Aleksander Górczyn (*Herby Królestwa polskiego*, own print: Kraków 1653), Szymon Okolski (*Orbis Polonus*, Franciszek Cezary: Kraków 1642) or Jan Karol Dachnowski (*Poczet możnego Rycerstwa Polskiego*, b.r.m.)⁶³. It should be emphasised that the fall of the nobility-citizenship idea in the 17th century led to the replacement of the socio-political reflection with the discussions of genealogy and historical roots, emphasising the division on the true and untrue nobility. Very often the fact of being a nobleman was more important from the values, which that state involved.

In the above mentioned context, it is interesting to confront nobility in the sense characteristics for the area of the former Republic of Poland with Italian culture, which set the direction of the Polish elites aspirations in the 16th and the beginning of the 17th century. In Serenissima, the issue of honour was much considered and usually in the context of a duel⁶⁴, which attracted the attention of the noble youth arriving to the Padua Athenaeum from

⁶³ Jan Karol Dachnowski, *Poczet możnego rycerstwa polskiego, w którym dawnych bohaterów sarmackich odważne dzieła krwi nieprzyjacielską rysowane, w pokoju klejnoty, tudzież i domów szlacheckich genealogie*, b. m. r. (ca 1640).

⁶⁴ „Del duello perleremo, del quale non può parlarsi se dell'onore non si ragiona” (“We shall talk about a duel, which cannot be considered unless the question of honour is at stake”) - writes Sperone Speroni in *Ragionamento contra il duello, intitolato Dell'uomo*. A fragment of this work was published as late as in the 18th century by Muratori (Introduzione alle paci private, Modena 1708, pp. 159–170). Speroni also commented on a duel in a treatise *Del Duello*, written in 1660's. The text is known to more readers only thanks to the 1740 edition, when it was published in the 5th volume of his *Opere*, by Occhi in Venice, see Luciana Borsetto, *Riscrivere gli antichi, riscrivere i moderni, e altri studi di letteratura italiana e comparata tra Quattro e Ottocento*, Edizioni dell'Orso: Alessandria 2002, p. 324, footnote 11.

stwa polskiego, nakład własny, Kraków 1653), Szymona Okolskiego (*Orbis Polonus*, Francisek Cezary, Kraków 1642) czy Jana Karola Dachnowskiego (*Poczet możnego Rycerstwa Polskiego*, b.r.m.)⁶³. Na podkreślenie zastępuje jeszcze fakt, że upadek idei szlachectwa-obywatelstwa w XVII w. doprowadził do zastąpienia refleksji społeczno-politycznej rozważaniami na temat genealogii oraz historycznych korzeni, z naciskiem na rozróżnienie prawdziwej i nieprawdziwej szlachty. Samo bycie szlachcicem stało się często ważniejsze od wartości, jakie wpisywały się w przynależność do tej grupy stanowej. Interesujące jest w powyższym kontekście skonfrontowanie szlachectwa w rozumieniu charakterystycznym dla terenów dawnej Rzeczypospolitej z kulturą włoską, wyznaczającą kierunek aspiracji elit polskich w XVI i na początku XVII stulecia. Na terenie Serenissimy szczególnie mocno traktowano wówczas o sprawach honoru, i to zazwyczaj w kontekście pojedynku⁶⁴, co interesowała nobilitowaną młodzież, zjeżdżającą się do padewskiego Ateneum z terenu całej Italii oraz Europy. Teoretycy tematu zastanawiali się na przykład, czy honor to „nieskażony stan natury”, czy też – zgodnie z myślą Arystotele-

⁶³ Jan Karol Dachnowski, *Poczet możnego rycerstwa polskiego, w którym dawnych bohaterów sarmackich odważne dzieła krwią nieprzyjacielską rysowane, w pokoju klejnoty, tudzież i domów szlacheckich genealogie*, b.m.r. (ok. 1640).

⁶⁴ „Del duello parleremo, del quale non può parlarsi se dell'onore non si ragiona” („O pojedynku będziemy mówili, o którym nie można rozprawiać, jeśli nie rozważa się kwestii honoru”) – pisze Sperone Speroni w *Ragionamento contra il duello, intitolato Dell'uomo*. Fragment tego dzieła opublikowany został dopiero w XVIII w. przez Muratoriego (*Introduzione alle paci private*, Modena 1708, s. 159-170). Na temat pojedynku wypowie się Speroni także w traktacie *Del Duello*, napisanym w latach sześćdziesiątych XVI w. I ten tekst znany jest szerszemu gronu odbiorców jedynie dzięki edycji z 1740 r., kiedy ukazuje się w 5. tomie jego *Opere*, wydanym przez Occhiego w Wenecji, zob. Luciana Borsetto, *Riscrivere gli antichi, riscrivere i moderni, e altri studi di letteratura italiana e comparata tra Quattro e Ottocento*, Edizioni dell'Orso, Alessandria 2002, s. 324, przyp. 11.

È interessante in questo contesto fare un confronto tra la nobiltà intesa nel significato caratteristico per le terre dell'antica Res Publica e la cultura italiana, che segnava la direzione delle aspirazioni delle elite polacche nel XVI e all'inizio del XVII secolo. Nella Serenissima, all'epoca, le questioni d'onore venivano trattate in maniera particolarmente forte e di solito si giungeva a un duello⁶⁴, aspetto che interessava i giovani nobili che arrivavano allo Studio di Padova da tutta Italia e dall'Europa. I teorici dell'argomento hanno riflettuto sul fatto se, ad esempio, l'onore fosse un “puro stato naturale”, o piuttosto – stando a quanto sostenevano Aristotele e Cicerone – “un premio per la virtù”⁶⁵. Vale la pena ricordare che Sebastian Petrycy di Pilzno considerava la nobiltà una virtù derivata e ancor più contestava la nobiltà ricevuta per nascita⁶⁶. Giovan Battista Possevino nel suo popolare trattato, composto in forma di dialogo e pubblicato per la prima volta nel 1553 grazie agli sforzi del fratello Antonio

⁶⁴ “Del duello parleremo, del quale non può parlarsi se dell'onore non si ragiona” – scrive Sperone Speroni in *Ragionamento contra il duello, intitolato Dell'uomo*. Una parte di quest'opera venne pubblicata soltanto nel XVIII secolo da Muratori (*Introduzione alle paci private*, Modena 1708, pp. 159-170). Speroni si esprime sul duello anche nel trattato *Del Duello*, scritto negli anni sessanta del XVI secolo. E questo testo è noto a una cerchia più ampia di destinatari solo grazie all'edizione del 1740, quando viene pubblicato nel quinto volume delle sue *Opere*, edito da Occhi a Venezia, cfr. Luciana Borsetto, *Riscrivere gli antichi, riscrivere i moderni, e altri studi di letteratura italiana e comparata tra Quattro e Ottocento*, Edizioni dell'Orso: Alessandria 2002, p. 324, nota 11.

⁶⁵ Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, 1059b, 22-23; 1123b, 20-21; 1123b, 35; 1163b, 3-4. Vale la pena aggiungere a margine che la versione latina del testo ha ottenuto una straordinaria popolarità tra gli editori.

⁶⁶ Cfr. Sebastian Petrycy, *Dedykacja Zygmuntowi Trzeciemu*, in: idem, *Pisma wybrane*, vol. 2: *Przydatki do Polityki Arystotelesowej*, oprac. Wiktor Wąsik, introduzione Konstanty Grzybowski, PWN: Warszawa 1956, pp. 125-129.

Italy and Europe. Theoreticians of the subject considered, for example, whether honour was “an unspoilt state of nature,” or - in line with Aristotle and Cicero - “a reward for virtue”⁶⁵. It is worth stating that Sebastian Petrycy from Pilzno regarded nobility as a derivation of virtue; moreover, he disputed nobility by birth⁶⁶. Giovan Battista Possevino, in his popular treatise composed in the form of a dialogue and first published in 1553, thanks to the efforts of his brother, Antonio Possevino⁶⁷, supported the concept of nobility in the first of the above mentioned meanings. These considerations were certainly topics of everyday conversations of the international community of the Padua scholars who, however, seemed to understand honour quite differently than their ancestors. This group, to which consecutive treatises on the issue were dedicated, wrongly understood justice as vendetta and courage as a test of strength. The nobility ethos found here the support in understanding a duel as the method to erase an affront.

⁶⁵ Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, 1059b, 22-23; 1123b, 20-21; 1123b, 35; 1163b, 3-4. It should be added that the Latin version of the text became very popular among editors.

⁶⁶ See Sebastian Petrycy, *Dedykacja Zygmuntowi Trzeciemu*, w: idem, *Pisma wybrane*, vol. 2: *Przydatki do Polityki Arystotelesowej*, oprac. Wiktor Wąsik, wstęp Konstanty Grzybowski, PWN: Warszawa 1956, pp. 125-129.

⁶⁷ Under the title: *Dialogo dell'honore di M. Giovanni Battista Possevini mantovano. Nel quale si tratta a pieno del dvello, con la tavola di quanto vi si contiene, fatta con diverso ordine dell'altre. Di nuovo ristampata*. Con privileggi, (in Vinegia appresso Gabriel Giolito de Ferrari et Fratelli 1556 [kolofon:] in Vinegia appresso Gabriel Giolito et Fratelli 1555). *Dialogo dell'honore* by Giovanni Battista Possevini, supplemented with tavola, edited by Antonio Possevino, was published many times. It also appears as a supplement to *Trattato dell'honore*, a separate work by the Jesuit scholar published for the first time in 1558. *Dialogo* was published by Giolito de Ferrari in the years: 1558, 1559 and 1566. I wrote extensively on the topic in the above mentioned study: *Il soldato cristiano w kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

lesa i Cyclerona – „nagroda za cnotę”⁶⁵. Warto przypomnieć, że Sebastian Petrycy z Pilzna uważał szlachectwo za pochodną cnoty, co więcej, kontestował szlachectwo z urodzenia⁶⁶. Giovan Battista Possevino w swoim popularnym traktacie, skomponowanym w formie dialogu i opublikowanym po raz pierwszy w 1553 r. staraniem brata Antonia Possevina⁶⁷, opowiadał się natomiast za szlachectwem w pierwszym ze wspomnianych wyżej znaczeń. Rozważania te były z całą pewnością tematem codziennych dysput międzynarodowej rzeszy padewskich scholarów, którzy zdawali się jednak rozumieć honor zupełnie inaczej niż ich przodkowie. Grupę tę, a do niej kierowane były kolejne traktaty dotyczące tego zagadnienia, charakteryzowało opaczne rozumienie sprawiedliwości jako wendetty oraz męstwa jako próby siły. Etos szlachecki znajdował tu swoje wątpliwe wsparcie w rozumieniu pojedynku jako metody zmazania obrazy.

Roztrząsania na temat kwestii honoru nie pogrzebały jednak ugruntowanych wcześniej sposobów postrzegania w społeczeństwie stanowym roli przynależnej arystokracji, praktykującej cnoty mądrości i roztropno-

⁶⁵ Arystoteles, *Etyka nikomachejska*, 1059b, 22–23; 1123b, 20–21; 1123b, 35; 1163b, 3–4. Warto dodać na marginesie, że wersja łacińska tekstu zyskała wyjątkowo dużą popularność wśród edytorów.

⁶⁶ Zob. Sebastian Petrycy, *Dedykacja Zygmunтови Trzeciemu*, w: idem, *Pisma wybrane*, t. 2: *Przydatki do Polityki Arystotelesowej*, oprac. Wiktor Wąsik, wstęp Konstanty Grzybowski, PWN, Warszawa 1956, s. 125–129.

⁶⁷ Pod tytułem: *Dialogo dell'honore di M. Giovanni Battista Possevini mantovano. Nel quale si tratta a pieno del dvello, con la tavola di quanto vi si contiene, fatta con diverso ordine dell'altre. Di nuovo ristampata*. Con privileggi, (in Vinegia appresso Gabriel Giolito de Ferrari et Fratelli 1556 [kolofon:] in Vinegia appresso Gabriel Giolito et Fratelli 1555). *Dialogo dell'honore* Giovanniego Battisty Posseviniego uzupełnione o tavola w opracowaniu Antoniego Possevina było wielokrotnie wznawiane. Pojawia się także jako dodatek do *Trattato dell'honore*, dzieła odrębnego, którego autorem był uczony jezuita, wydanego po raz pierwszy w 1558 r. U samego Giolito de Ferrari *Dialogo* ukazało się w latach: 1558, 1559 i 1566. Obszernie piszę na ten temat w cytowanym wyżej studium: *Il soldato christiano w kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

Possevino⁶⁷, si pronunciò, invece, a favore della nobiltà nel primo dei significati sopra citati. Queste riflessioni erano con tutta certezza argomento di dispute quotidiane presso un gran numero di scolari internazionali che studiavano all'Ateneo patavino, i quali tuttavia sembravano intendere l'onore in modo totalmente diverso rispetto ai loro antenati. Questo gruppo, a cui erano indirizzati vari trattati riguardanti l'argomento, intendeva, erroneamente, la giustizia come vendetta e la prodezza come prova di forza. L'ethos nobile vi trovava un proprio dubbio sostegno nell'importanza del duello, visto come metodo per lavare l'onta.

Le discussioni sulla questione dell'onore, tuttavia, non fecero morire i modi, radicatisi precedentemente, di percepire, in una società classista, il ruolo dell'appartenenza all'aristocrazia, che praticava le virtù della saggezza e della prudenza e che si pronunciava (come veniva giustificato negli scritti degli umanisti) a favore della scelta di una vita moderata, guidata dai valori e volta a conservare i propri beni e a servire lo Stato. Sembra che questo secondo modo di valutazione dell'atteggiamento dell'uomo che apparteneva al ceto nobiliare avesse preso il sopravvento tra i giovani che arrivavano in Italia dalle lontane terre della Res Publica. Succedeva questo probabilmente perché non gli era del tutto chiara l'essenza della discussione sul concetto di onore (conoscevano meglio l'idea

⁶⁷ Titolo: *Dialogo dell'honore di M. Giovanni Battista Possevini mantovano. Nel quale si tratta a pieno del dvello, con la tavola di quanto vi si contiene, fatta con diverso ordine dell'altre. Di nuovo ristampata*. Con privileggi, (in Vinegia appresso Gabriel Giolito de Ferrari et Fratelli 1556 [colofon:] in Vinegia appresso Gabriel Giolito et Fratelli 1555). Il *Dialogo dell'honore* di Giovanni Battista Possevini corredato di tavola nel lavoro curato da Antonio Possevino fu più volte ristampato. Si trova anche come inserto *Trattato dell'honore*, opera a sé, il cui autore era uno studioso gesuita, edita per la prima volta nel 1558. Presso lo stesso Giolito de Ferrari il *Dialogo* fu pubblicato negli anni: 1558, 1559 i 1566. Scrivo molto ampiamente su quest'argomento nello studio sopra citato: *Il soldato christiano w kontekście działalności Antonia Possevina SJ jako bibliografa katolickiego*, op. cit.

Considerations on the issue of honour did not remove the previously established ways of perceiving the role of aristocracy, which practices the virtue of wisdom and prudence and advocates (as justified in the writings of humanists) a moderate life, cherishing the values and connected with maintaining own resources and providing service to the state. It seems that the second manner of assessing the attitude of a person belonging to nobility was more popular among the young students coming to Italy from the remote areas of the Republic of Poland. The possible reason was that they did not fully comprehend the essence of the discussion of the concept of honour (as mentioned above, they knew and understood the concept of virtue better). It was understandable and obvious to acquire the virtues and values, which were recognisable in the culture, to which they referred. It seems that certain benefits were obtained, which can be proved by the attitudes of the Padua Poles, demonstrated after their return home⁶⁸. The crests ornamented with symbols of virtues, ancient goddesses and heroes as well as the related mottoes and epigrams, even though being an evidence of aspirations, have their

⁶⁸ The activity of Jan Zamoyski, who imitated the good models in a practical way, can be the most representative example. In particular, it was establishment of the town, which still exists, which was unique on the European scale, and founding the Zamoyski Academy modelled on the Padua Athenaeum. See Jerzy Kowalczyk, *Zamość, città ideale in Polonia il fondatore Jan Zamoyski e l'architetto Bernardo Morando*, Ossolineum: Wrocław 1986 and other studies in the volume: *Zamość miasto idealne: 400 lat Zamościa (1580-1980)*. *Studia z dziejów rozwoju przestrzennego i architektury*, ed. Jerzy Kowalczyk, Wyd. Lubelskie na zlec. ZTPN w Zamościu: Lublin 1980. See also: Mirosław Lenart, *Studenti polacchi a Padova e loro mecenatismo in patria*, in: *Mecenati, artisti e pubblico nel Rinascimento. Atti del XXI Convegno Internazionale Chianciano Terme-Pienza*, a cura di Luisa Secchi Tarugi, Firenze: Franco Cesati Editore, 2011, pp. 501–511 (Quaderni della Rasegna, 68).

ści oraz opowiadającej się (co było uzasadnione w pismach humanistów) za wyborem życia powściągliwego, ukierunkowanego na wartości i związanego z zachowaniem własnych dóbr oraz służbą państwu. Wydaje się, że ten drugi sposób oceny postawy człowieka należącego do stanu szlacheckiego brał górę wśród młodzieńców przyjeżdżających do Włoch z odległych terenów Rzeczypospolitej. Działo się tak zapewne dlatego, że nie do końca była dla nich jasna istota dyskusji na temat pojęcia honoru (lepiej znali i rozumeli pojęcie czci, o czym już była mowa). Zrozumiałe i oczywiste było nabywanie cnót i sięganie po wartości rozpoznawalne w kulturze, do której się wzajemnie odwoływano. I na tym polu, jak się zdaje, osiągnięto pewne korzyści, czego dowodem mogą być postawy polskich padewczyków prezentowane po powrocie do kraju⁶⁸. W każdym razie otoczone wyobrażeniami cnót oraz starożytnych bogiń i herosów znaki herbowe, a także motta i epigramy z nimi związane, chociaż są świadectwem aspiracji przede wszystkim stanowych, mają też swój wymiar moralny. Jeśli nawet pewne idee będące przedmiotem zainteresowania i dyskusji w kulturze, z jaką się zetknęli, były dla większości z nich poza zasięgiem poznawczym, zdecydowanie chęć pozostawienia po sobie śladów w postaci

⁶⁸ Być może najbardziej reprezentatywnym przykładem jest tu działalność Jana Zamoyskiego, który naśladowaniu dobrych wzorców dawał wyraz praktyczny. Myślę tu zwłaszcza o założeniu istniejącego do dziś miasta, co było ewenementem w skali Europy, oraz o powołaniu Akademii Zamoyskiej na wzór padewskiego Ateneum. Por. Jerzy Kowalczyk, *Zamość, città ideale in Polonia il fondatore Jan Zamoyski e l'architetto Bernardo Morando*, Ossolineum, Wrocław 1986 oraz studia w tomie: *Zamość miasto idealne: 400 lat Zamościa (1580-1980). Studia z dziejów rozwoju przestrzennego i architektury*, red. Jerzy Kowalczyk, Wyd. Lubelskie na zlec. ZTPN w Zamościu, Lublin 1980. Zob. także: Mirosław Lenart, *Studenti polacchi a Padova e loro mecenatismo in patria*, in: *Mecenati, artisti e pubblico nel Rinascimento. Atti del XXI Convegno Internazionale Chianciano Terme-Pienza*, a cura di Luisa Secchi Tarugi, Firenze, Franco Cesati Editore, 2011, s. 501-511 (Quaderni della Rassegna, 68).

di dignità, di cui si è già parlato). Comprensibile e ovvio era ottenere delle virtù e ambire a dei valori riconoscibili nella cultura, alla quale ci si riferiva reciprocamente. E in questo campo, a quanto sembra, si raggiunsero certi risultati positivi, come potrebbero testimoniare gli atteggiamenti che i polacchi che erano stati a Padova mostravano una volta rientrati in patria⁶⁸. Ad ogni modo gli stemmi circondati da rappresentazioni delle virtù e di dee ed eroi dell'antichità, così come i motti e gli epigrammi ad essi legati, anche se sono testimonianza di aspirazioni soprattutto di ceto sociale, hanno anche una propria dimensione morale. Se perfino certe idee, che erano oggetto di interesse e discussione nella cultura con la quale venivano a contatto, andavano, per la maggior parte di loro, al di là del loro raggio conoscitivo, il desiderio di lasciare dietro di sé delle tracce sotto forma di stemmi (dipinti o scolpiti nella pietra) dimostra decisamente l'intenzione di esprimere l'appartenenza a un mondo con cui erano venuti in contatto e che aveva influito sulla loro riconoscibilità, tanto a Padova quanto in Polonia⁶⁹.

⁶⁸ Forse l'esempio più rappresentativo è qui l'attività di Jan Zamoyski che realizzò in pratica l'imitazione dei buoni modelli. Abbiamo in mente qui soprattutto la fondazione della città, che esiste ancor oggi, un evento su scala europea, e la creazione dell'Accademia Zamoyska su modello dello Studio di Padova. Cfr. Jerzy Kowalczyk, *Zamość, città ideale in Polonia il fondatore Jan Zamoyski e l'architetto Bernardo Morando*, Ossolineum: Wrocław 1986 e gli studi contenuti nel volume: *Zamość miasto idealne: 400 lat Zamościa (1580-1980). Studia z dziejów rozwoju przestrzennego i architektury*, a cura di Jerzy Kowalczyk, Wyd. Lubelskie na zlec. ZTPN w Zamościu: Lublin 1980. Cfr. anche Mirosław Lenart, *Studenti polacchi a Padova e loro mecenatismo in patria*, in: *Mecenati, artisti e pubblico nel Rinascimento. Atti del XXI Convegno Internazionale Chianciano Terme-Pienza*, a cura di Luisa Secchi Tarugi, Firenze: Franco Cesati Editore, 2011, pp. 501-511 ("Quaderni della Rassegna", 68).

⁶⁹ Sull'importanza degli studi patavini e delle visite in Terra d'Antenore cfr. le osservazioni contenute in: Mirosław Lenart, *„Padewczycy” a kształtowanie się humanistycznych wzorców w polskiej kulturze umysłowej*, in: *Sens humanistyki dzisiaj*, a cura di Jerzy Brzozowski, Agnieszka Hennel-Brzozowska, Mirosław Lenart, Scriptum: Kraków 2016, pp. 69-103; Idem: *Relacje i zapiski dotyczące pobytu w Padwie peregrynantów z terenu dawnej Rzeczypospolitej w źródłach polskich i włoskich (XVI-XVII w.)*, in: *Memarystyka w dawnej Polsce*, a cura di Piotr Borek, Dariusz Chemperek, Anna Nowicka-Struska, Collegium Columbinum: Kraków 2016, pp. 31-44.

moral aspect too. Even if certain ideas were popular and discussed in the culture which they met, to most of them they were out of their cognitive range; however, the will to leave the trace of their existence in the form of a crest (painted or sculpted in stone) confirms the will to manifest their belonging to the world, which they explored and which influenced their recognisability, both in Padua and in Poland⁶⁹. Finally, let us add a few remarks about the fate of the two volumes of the manuscript. They were initially stored in the

⁶⁹ On the importance of the Padua studies and visits in the city of Antenore, see remarks in: Mirosław Lenart, *„Padewczycy” a kształtowanie się humanistycznych wzorców w polskiej kulturze umysłowej*, in: *Sens humanistyki dzisiaj*, eds. Jerzy Brzozowski, Agnieszka Hennel-Brzozowska, Mirosław Lenart, Scriptum: Kraków 2016, pp. 69-103; Idem: *Relacje i zapiski dotyczące pobytu w Padwie peregrynantów z terenu dawnej Rzeczypospolitej w źródłach polskich i włoskich (XVI-XVII w.)*, in: *Memarystyka w dawnej Polsce*, eds. Piotr Borek, Dariusz Chemperek, Anna Nowicka-Struska, Collegium Columbinum: Kraków 2016, pp. 31-44.

herbów (malowanych czy wykutych w kamieniu) świadczy o potrzebie zmanifestowania przynależności do świata, z jakim się zetknęli i jaki wpłynął na ich rozpoznawalność, zarówno na terenie Padwy, jak i Polski⁶⁹.

Na koniec należy dodać jeszcze parę uwag o losach dwóch tomów rękopisu. Początkowo były one przechowywane w skrzyni stowarzyszenia wraz z innymi dokumentami, pieczęcią oraz podręczną kasą. Od czasu powołania biblioteki, archiwum nacyjne znalazło przy niej swoje stałe miejsce. W początku XVIII w., kiedy nacja stawała się coraz mniej liczna, dokumentom zaczęło grozić niebezpieczeństwo. Świadectwem tego jest kradzież, jakiej dokonał niejaki „Athanasius Ruthenus”, który okradł bibliotekę, a zagrabione rzeczy sprzedał na tandecie. *Album nationis Polonae* dostał się na szczęście w ręce wspomnianego historyka Papadopolego. Tenże musiał zwrócić dokumenty nacji, skoro w dalszym ciągu dokonywano w niej wpisów. W końcu, po rozpadzie nacji polskiej, księgi znalazły się najpierw w Bibliotece Uniwersyteckiej, a stamtąd trafiły do Archiwum Uniwersyteckiego, gdzie nadano im sygnatury 487 i 488. Obecnie miejscem przechowywania ksiąg jest Archivio Storico dell'Università di Padova, które podlega pod Archivio Generale di Ateneo oraz Centro per la storia dell'Università di Padova. Dyrektorem Centrum jest Prof. Filiberto Agostini, na którego ręce w pierwszej kolejności należy złożyć podziękowania za zaangażowanie

⁶⁹ Na temat znaczenia studiów padewskich oraz wizyt w Grodzie Antona zob. uwagi w: Mirosław Lenart „Padewczycy” a kształtowanie się humanistycznych wzorców w polskiej kulturze umysłowej, w: *Sens humanistyki dzisiaj*, red. naukowa Jerzy Brzozowski, Agnieszka Hennel-Brzozowska, Mirosław Lenart, Scriptum, Kraków 2016, s. 69-103; Idem: *Relacje i zapiski dotyczące pobytu w Padwie peregrynantów z terenu dawnej Rzeczypospolitej w źródłach polskich i włoskich (XVI-XVII w.)*, w: *Memuarystyka w dawnej Polsce*, red. Piotr Borek, Dariusz Chemperek, Anna Nowicka-Struska, Collegium Columbinum, Kraków 2016, s. 31-44.

Alla fine aggiungiamo ancora un paio di osservazioni sulle sorti dei due volumi del manoscritto. Inizialmente furono conservati nel cassone dell'associazione insieme ad altri documenti, ai sigilli e alla cassa portatile. Dal momento in cui venne creata la biblioteca, l'archivio della nazione trovò in essa la sua sede fissa. All'inizio del XVIII secolo, quando la nazione diventò sempre meno numerosa, i documenti cominciarono a essere in pericolo, come dimostra il furto commesso da un certo "Athanasius Ruthenus", che derubò la biblioteca e vendette al mercato gli oggetti rubati. *L'Album nationis Polonae* finì, per fortuna, nelle mani dello storico Papadopoli, citato sopra, che dovette restituire i documenti alla nazione visto che continuavano a fare le iscrizioni. Alla fine, dopo il disgregamento della nazione polacca, i registri finirono prima nella Biblioteca Universitaria e da lì nell'Archivio Universitario, dove venne loro attribuita la segnatura 487 e 488.

Oggi i registri sono conservati nell'Archivio Storico dell'Università di Padova, che dipende dall'Archivio Generale di Ateneo e dal Centro per la storia dell'Università di Padova. Il direttore del Centro è il prof. Filiberto Agostini, a cui innanzitutto vanno i ringraziamenti per l'impegno profuso nei lavori volti a proteggere in forma digitale i documenti e per aver acconsentito all'edizione fototipica dei volumi della nazione. Bisogna inoltre aggiungere che il collega e amico Agostini è membro del Comitato speciale, istituito dal Ministro della Scienza e dell'Istruzione Superiore in Polonia, per le iniziative in occasione dell'anniversario degli 800 anni dell'Università di Padova. Questa edizione è la prima di una collana in cui verranno pubblicati volumi legati alle celebrazioni dell'anniversario che culmineranno nel 2022.

association's treasury box together with other documents, the seal and cash. The nation archive was stored permanently in the library, since its foundation. When the nation became less numerous, at the beginning of the 18th century, the documents were in danger. This was confirmed by the theft carried out by an "Athanasius Ruthenus," who robbed the library and sold the stolen goods in the marketplace. *Album nationis Polonae* was luckily preserved by the above mentioned historian Papadopoli. He must have returned it to the nation, as the records were continued. Finally, after the disintegration of the Polish nation, the books were first in the University library and next in the University Archive, where they received reference numbers 487 and 488. Currently, the books are stored in Archivio Storico dell'Università di Padova, which is a division of Archivio Generale di Ateneo and Centro per la storia dell'Università di Padova. The Centre is headed by professor Filiberto Agostini, whom I would like to thank first for his involvement in the activities aiming at digital processing of the documents and giving the permit to have a phototypic edition of the books published. It should be added that professor Agostini is a member of a special team appointed by the Minister of Science and Higher Education in Poland, for the initiatives organised on the 800th anniversary of the University in Padua celebrations. This edition is the first in the series of volumes connected with the jubilee, which will have its climax in 2022. I would like to express our gratitude to the Management of The POLONIKA Na-

w prace zmierzające do zabezpieczenia cyfrowego dokumentów oraz wyrażenie zgody na wydanie fototypiczne tomów nacji. Należy przy tym dodać, że Prof. Agostini jest członkiem powołanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Polsce specjalnego Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu w Padwie. Niniejsza edycja otwiera też serię, gdzie ukazywać się będą tomy związane z obchodami jubileuszowymi, których apogeum przypadnie na rok 2022.

Osobne wyrazy wdzięczności należą się dyrekcji Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA. Dzięki pomocy otrzymanej z tej strony stało się możliwe opublikowanie niniejszych tomów w bardzo krótkim czasie, co jest konsekwencją decyzji o natychmiastowym wystaniu do Padwy grona specjalistów pracujących pod kierunkiem Piotra Jamskiego. Wykonali oni dokumentację fotograficzną nie tylko pozwalającą na druk fototypiczny dwóch tomów metryki, lecz także potrzebną do publikacji kolejnych tomów związanych z herbami umieszczonymi na ścianach głównego budynku uniwersytetu.

Un ringraziamento a parte va alla Direzione dell'Istituto Nazionale del Patrimonio Culturale Polacco all'estero POLONIKA, grazie al cui aiuto è stato possibile pubblicare questi volumi in così breve tempo, a seguito della decisione di inviare immediatamente a Padova un gruppo di specialisti che hanno lavorato sotto la guida di Piotr Jamski. Hanno realizzato la documentazione fotografica che non solo ha permesso la stampa fototipica dei due volumi dell'albo di ammissione, ma è anche necessaria per la pubblicazione dei volumi successivi legati agli stemmi che si trovano sulle pareti del palazzo principale dell'università.

tional Institute of Polish Cultural Heritage Abroad. Thanks to its assistance, it was possible to publish these volumes in a very short time, thanks to the decision on the organisation of a prompt visit of a team of specialists in Padua, under the supervision of Piotr Jamski. The team prepared photographic documentation allowing not only for printing the phototypic edition of the two volumes but also for preparing publication of subsequent volumes, devoted to the crests placed in the walls of the main building of the University.

Prof. Mirosław Lenart

Publikacja powstała w ramach prac Zespołu do spraw inicjatyw podejmowanych z okazji jubileuszu 800-lecia Uniwersytetu w Padwie powołanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Il presente volume è stato realizzato e pubblicato nell'ambito delle iniziative del Comitato per le celebrazioni polacche dell'ottavo centenario della fondazione dell'Università di Padova, convocato con delibera del Ministro della Scienza e dell'Istruzione Superiore.

The publication was published as part of the Team for initiatives undertaken on the occasion of the 800th anniversary of the University of Padua, established by ordinance of the Minister of Science and Higher.

Potocz duo quod alia
lecturis celebrare
Pium...
certum...
alio...
Nicolaus

Johannes de... Potocz...
Gothart...
Nicolaus Ossolinski...
Franciscus Gotschewski...

IN CHRISTI
KAL AVG
CE... SVS
NA G... DNS
IOANNES LYZKO
DE RIGLICE
Omnia concordibus Sententijs In
P... POLONIA renu
libell...
munus suum obeunte infra
peti DOMINI Nomina sua huc
s... mulerunt, et Gratium Publicum
opera PIETATIS destinatum.
liberalitate Auxerunt.

Hieronymus Solikowski...
Petrus Ochansky de Stuzewo dedit
Albertus Gynocsky...
Johannes...
Joannes...
Donat...
Stephanus...
Johannis...
Johannes...
Martinus...
Johannes...
Martinus...
Albericus...
Johannes...
Johannes...

81 1225

ANNO SALVTIS
HVMANAE
M DC XIII

VNANIMI CONSENSV ET
SUFFRAGIIORUM NOMINUM

Reynoldus electus...
CHRISTOPHERUS...
et oblationem...
has libros contulit a 1614

Matthias Littau ~~et~~ Alms
Universitatis D. D. Philosophorum
& Medicorum Florentissimi Gymnasij
Patawini P. T. Indico. Xc. Inchoat
Natum Obvicti nomen suum in scriptis
dedit ad publicum Ararium libras
Talem. Anno 1614. die 19
Aprilis. vivat die Patris ubi et suis
feliciter. s. p. sc.

Alexander Colognensis de Cologna
in honorem D. Stanislawi dedit lib. 15
A. D. 1614 die 28 Aprilis

Die 2. Nicolao Paccius dedit
in laudem d. S. Stanislawi
di questo anno 1614. vivat die
att. 14 di Maggio

Thomae Bonaventura dedit lib. 10
in honorem d. Stanislawi
Att. 14 die 2 Maii.

Eustachius Christophorus dedit
in honorem d. Stanislawi libras 3
Anno Domini 1614 die 15 Septembris.

Thomae Schallij. Libras 3

Jeanus Brulok. de Solim. Libras 3
in honorem d. Stanislawi dedit libras 3
Anno 1614 die 15 Maii

Alexander Gjedringi de Giedria. huic pro opus
favendo dedit omnia Talenta Anno 1614
Quarta die Junij.

Nicolaus de Mignasli nobilit. episcopus
huic dedit libras 10 in honorem d. Stanislawi
et oblationem pro conventu libras manu
has libros contulit a 1614

Albertus Herbult
de Fulsam, Comes in Co.
heredit. C. C. in Sono
ram. O. Francisca dedit
mon. aureum. 4
Junij. Anno Dom. 1614.

Thomasus Bosty de Be
re dedit libell. 4.

Vincetius Klammor dedit
libras tres

Petrus Jansz Lathij de Lathia
dedit lib.

Georgius Zernochay
dedit libras 30

Johannes Constantinus Wismowich
de Wismowich. dedit
libras aureas. 8. 2. 16. 14. Junij

Johannes Charis Wismowich
de Wismowich. dedit
libras aureas. 8. 2. 16. 14. Junij

Georgius Samonowich
de Wismowich. dedit
libras aureas. 8. 2. 16. 14. Junij

Apostolus Serstien in honorem d.
Francisci de Wismowich. dedit
libras aureas. 8. 2. 16. 14. Junij

Albertus Herbult Phil. ac Medic.
Doct. in hoc nunciato huiusmodi
an. D. Stanislaus dedit 2. 16.
oblat. 14. Julij. A. D. 1614.

ANNO SALVTIS
HVMANÆ
M DC XIII.
VNANIMI CONSENSV
ET SVFRAGYS TOTIVS NATIONIS
REGNI POLONIE ELECTVS EST
CONSILIARIVS. ILLVSTRIS ET
MAGCVS DOMINVS ERAZMVVS
ALBERTVS HERBULT DE FVLSTVN
CVM ASSESORIBVS EX LEGIS TIS
CARLINO GERON. ALTERO
ARTISTIS IACOB
MARIANO
SVB QVORVM OVFITIO INFEA
SCRIPTORVM NOMINA
CONTINENTVR

Invidia virtute comparata non est invidia

ANNO SALVTIS MDCXX
DIE VIII Ianuarii

Illustre Comes Dn̄s D. Albertus Muciuski de
Kuroczyh Vranemi consilio Nationis om-
niumq; as singulorum partu suffragis electus
est & approbatus in Consiliarium cum duob;
Assess. ex Legibus Gneso D. Stanislas a Ta-
ranouice Taranowski ex Artibus vob Excell.
Dno Petro Mucharski Larystawo Artium
Libri Philo & Medic. Doctore sub quoq;
officio inscrip̄y Ill. Ill. & Mag. Di-
noia sua posuit argq; liberali A. v. r. r.
S. Stanislas adauxere P. r. r.

Henricus Terly de Sandom
Joan Kobereycki in curia

Andreas Oscechorly
Protonotary Ap̄ly. et
Juris V. D. P. r. r. r.
Opshen sctulit D. r. r. r.
duas Libras.

Henricus Mucharski de Sandom
Stanislas de he Libras octo et d. 6. 1620

Henricus Mucharski de Sandom
Anno d. 1620. 10. Roman. dedit cum Sandom.
16. 8. 1620

Adamus de Gzow Gzowski
sctulit 1620

Damianus Cokolicki de Gzow
in honorem S. Stanislas
dedit duas Libras.

Nicolaus Sulkowski de Sulkostow
Gzowensis Parochus Gzowensis in honorem S.
Stanislas et Hyacinthi Patrona Regni Poloniae
dedit unam ungaricam.

Joannes Sombicki in honorem S. Stanislas et Hyacinthi de-
dit unam ungaricam. 12 Junij 1620.

M. Joannes Broscius Curator ordinari-
us in Academia Cracouensi Astrolo-
gus in honorem Sanctorum Stanislas
et Hyacinthi Regni Poloniae Patrona
dedit Libras septem. 12 Junij 1620

Henricus Mucharski de Sandom
Stanislas de he Libras octo et d. 6. 1620

